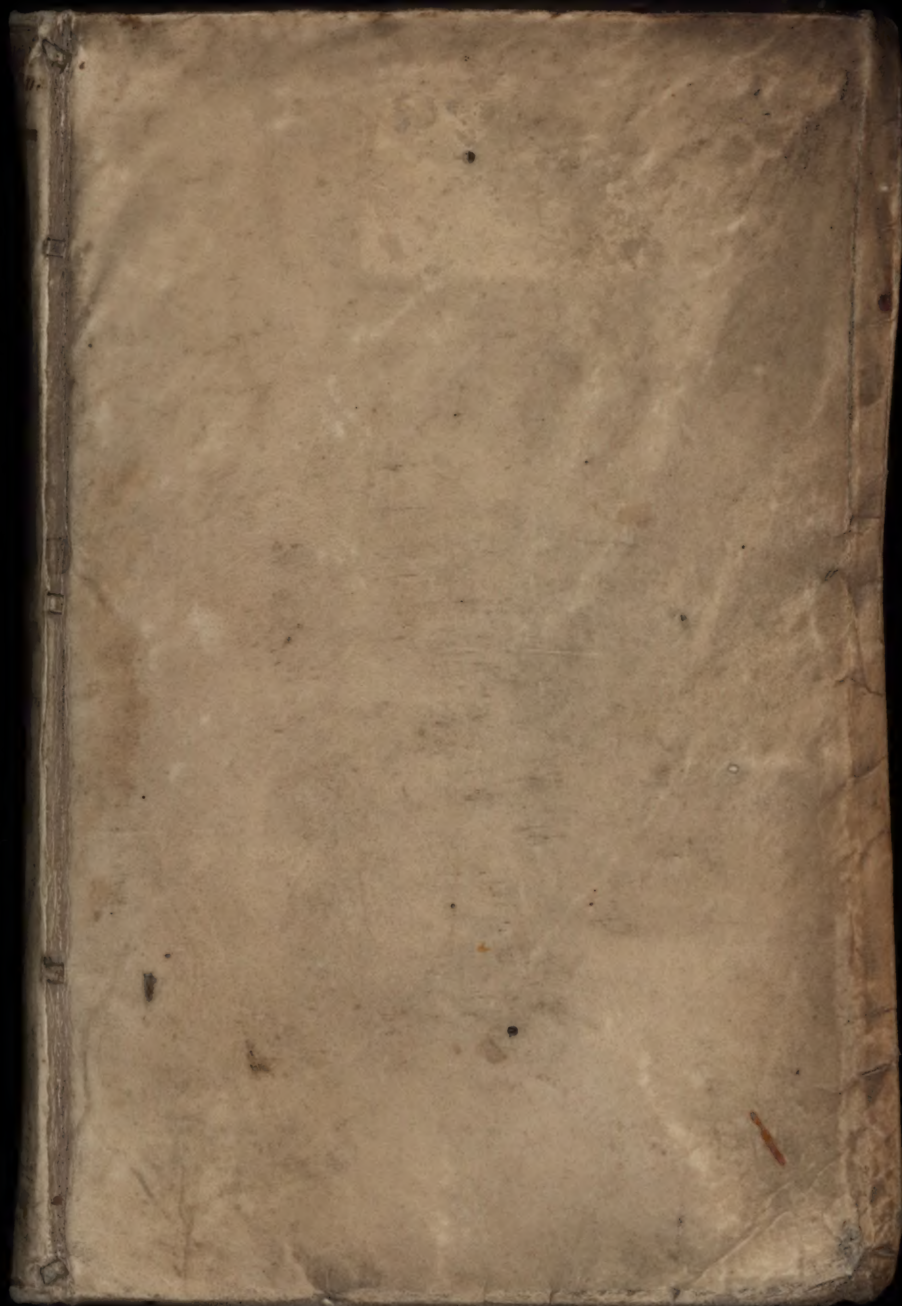


Geheel geïllustreerd door C. de Passe.
Exemplaren in UB te Groningen,
Leiden en Utrecht. Niet in
UB te Amsterdam.
L.

1°. Latijnse editie 1652.

44





Crispyn de pas delin.

Contenta ſunt:

I. Præloqvium, editionis hujus, *ſic adornatæ*, rationem reddens, deq; amœno illius uſu *Latinitatis Tyrocinii Magiſtros* informans, &c.

II. Textus Veſtibuli, *Rerum* enarrans *cardines.*

III. Veſtibularis Grammatica cum *tranſlatione Belgica.*

IV. Index geminus, *Vernaculus* & *Latinus*, loco Lexici.

V. Appendix, exhibens:

(1) Exercitia Pietatis.
(2) Puerilem Ethicam.
(3) Prægustum variæ Eruditionis.

Fulg. Mythol. 1.

Primum Scientiæ V E S T I B U L U M *puto, ſcire qvæ neſcias.*

Senec. Natur. Qvæſt. l. 7. c. 31.

Rerum natura Sacra ſua non ſimul tradit. Initiatos nos eſſe credimus, in VESTIBULO *ejus hæremus.*

JOH: AMOS COMENI

Eerste Deel
Prima Pars
DER SCHOOL-GELEERTHEYD,
SCHOLASTICÆ ERUDITIONIS,
genoemt
dicta

HET PORTAEL:
VESTIBULUM:

Inhoudende
Continens
De Grondtveste *der dingen*, en onser *Wijsheyd* om-
Fundamenta *Rerum*, & nostræ *Sapientiæ* cir-
trent de dingen / als mede der *Latijnschen Tael*
ca res, ut & *Latinæ Linguæ*
met de Moeder-tael;
cum Vernacula;
Toegeschickt
Adornatum
Nae de Wetten *des laetsten Spraeck-weeghs*, en met veel *Beelden*
Juxta Leges *novissimæ Methodi*, multisq; *iconibus*
verlicht / met verlof en goetvindinge van den Schrijver/
illustratum, permissu & approbatione Authoris,
à
JACOBO REDINGERO & J. S.



AMSTELODAMI,
Typis GABRIELIS de ROY,
Anno M. DC. LVIII.
1658

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden hebben geconsenteert / geaccordeert en geoctroyeert: gelijckse by desen consenteren/ accorderen en Octroyeren aen Joh. Seidelius, omme voor den tijdt van vijfthien naest-komende en achter een volgende Jaren/ met seclusie van alle anderen/ binnen dese *Geunieerde Provintien*, Geassocieerde Landtschappen / Steden ende Leden van dien / te mogen doen drucken / venten / te verkoopen / Vestibulum, Januam en Atrium van den H. Comenius, cum Grammaticis, Lexicis & annexis. Verbiedende allen ende eenen yegelijcken Ingesetenen van de voorsz. Vereenighde Nederlanden / Geassocieerde Landtschappen/ Steden ende Leden van dien / binnen den voorsz. tydt van vijfthien naest-komende Jaren *de voorsʒ. Boecken in 't geheel ofte ten deel* nae te drucken / uyt-geven ende verkoopen / ofte elders soo nae-gedruckt / binnen de op-gemelde Landen te brenghen; met de expresse clausule, dat de voorsz. Boecken *in geenderley Talen* moghen werden nae-gedruckt; op de verbeurte van alle de nae-gedruckte Exemplaren / en daer-en-boven van een somme van drie hondert Carolus guldens / t'appliceren daer van een derden-deel ten behoeve van de Officier / die de Calangie doen sal / het tweede derden-deel ten behoeve van de Armen/ en het resterende derden-deel ten behoeve van de voorsz. J.S. Ec. Gedaen ter Vergaderinge van de Hoogh-gemelde H. H. Staten Generael in den Haegh den een-en-twintighsten January Anno 1658.

J. SCHULENBORCH.

Ter Ordonnantie van deselve

(N.N.) *R U Y S C H.*

De Edele Mog. Heeren Staten van de Provintien/Hollandt/ Ec. gesien hebbende den Octroy van de Staten Generael / hebben vergunt aen Joh. Seidelius hare Brieven van Attache in communi & debita forma: gelijck by de Originelen in 't breede te sien is.

Nobi-

Nobiliſſimis, Ampliſſimis, & Conſultiſſimis

DOMINIS,

D. D. CONSULIBUS, D. D. SENATORIBUS, D. D. HOVETMANNIS, D. D. DEPUTATIS:

PROCERIBUS

Inclytæ REIPUBL. *Groninganæ Magnificentiſſimis:*

DOMINIS & MECOENATIBUS ſuis GRATIOSISSIMIS,

Salutem in Domino!



NEmpe, qvia *qvi gratus eſt futurus*, Nobiliſſimi & Potentes Domini, ex præſcripto Chryſippi *velut in certamen curſus compoſitus opperiri debet tempus ſuum*, *ad qvod dato velut ſigno proſiliat*, haud videri mirum cuiqvam Veſtrûm debet, qvòd & ego à longo tem-

tempore beneficiarius Vester, properato jam impetu in publicū hoc gratitudinis theatrum prodeam ac prosiliam. Illuxit nimirùm desideratus ille dies, qvo me ad *prosiliendum* voce *signoq́;* exhortatur propitia mihi Occasio: estq́; hoc, si ullum aliud, opportunum *tempus meum*, qvo magna mihi contentione opus esse judico, ut Vos beneficiis longissimè præcurrentes me EVERGETAS meos exiguâ aliqvâ gratitudinis contestatione, si non planè asseqvar, pro virili saltem & è longinqvo qv. consecter. Septimus jam labitur annus, ex qvo præficere *exterum me* honorificæ Alumnorum V V. Inspectioni non fuistis dedignati. Exinde verò, eo me insuper favore ac benevolentia in *qvintum* usq́; *annum* estis prosecuti, ut nil tàm ferax gaudii hodienum reperiatur in animo meo, atq́; renovata illa propensissimi ergà me affectûs Vestri recordatio. Non memorabo jam effusam illam liberalitatem Vestram, qva me lautiùs tractari in statione mea voluistis, atq; mos receptus tùm ferebat. Non prose-

qvar

qvar etiam facillimos (qvoties occaſio tulit) ad Vos aditus, non aures patientiſſimas, non reſponſa benigna, non cætera deniq; qvibus excipere advenientis deſideria mira comitate ſolebatis. Illud *unicum* condignè nunc celebrandum eſſet, qvòd me pro LEGE & GREGE contra *inveteratas* hominum *contraventiones* decertantem, eâ mentis generoſitate ad extremum uſq; ſitis tutati, ut Urbi & Orbi palàm feceritis, qvàm ex mente Pythagoræ *peregrinus juſtus civi injuſto longè apud Vos præcellat*: & qvàm immota adverſus *contraventiones qvaſq;* perſtetis mente in æqviſſimo pronuntiato Æſchinis: *Idem dicere oportet tùm Oratorem, tùm Legem: Cùm autem aliam vocem Lex, aliam* Homo *edit, juſtitiæ Legis ſuffragari oportet, non dicentis impudentiæ.* Verùm enimverò, ne fortè Camerinam movere hac ratione velle videar, utq; *pacificum* potius *paci dici* manifeſtò me experiantur, lubens hîc (conſilio Senecæ) ut *veteris incommodi memoriam circumcido*, ita *dolorum veterum conqveſtiones* in univerſū

 detra-

detrabo: hoc ſolū gratiſſimo ore deprædicans, qvod publicè tandem conſtare Oſoribus meis volueritis, qvo me amore ac favore Veſtro ſub ipſum adhuc functionis meæ finem dignum exiſtimaretis? Qvum n. aliò jam evocatus in freqventi Conſeſſu Veſtro comparérem, eo fine, ut reſignata tandem Provincia mea gratias VOBIS pro exhibitis mihi beneficiis Veſtris agerem, eo me honore ac munificentia gratioſiſſimè dimiſiſtis, ut ſi non verbis reipſa ſaltem & facto honorificum illud *Platonis* uſurpare ſuper me videremini: Τίμιος μὲν δὴ καὶ ὁ μηδὲν ἀδικῶν· ὁ δὲ μηδ' ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικοῦσιν ἀδικεῖν, πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιος ἐκείνου, *Honorandus qvidem eſt ille, qvi ipſe qvæ injuſta ſunt non agit; Sed qvi ipſos etiam injuſtos injuſtitiam exercere minime ſinit, is verò magis qvàm duplici honore dignus* apud NOS *cenſetur.*

Qvocirca, ut & ego tandem gratitudinem meam *publicè* VOBIS approbem, hunc ipſum *Optimi Authoris* Libellum Splendidiſſimis Nominibus Veſtris eâ qvâ par eſt animi ſubmiſſione inſcribo: ut idem ſcil. & *teſtis exſtet publicus,* VESTRÆ ergà me benevolentiæ non vulgaris, & *obſes* vice verſa *certus*, meæ ergà Illuſtre Nomen Veſtrum obſervantiæ ſempiternæ. Exiguum fateor, nec

nec satis Authoritati Vestræ conveniens esse videtur munusculum; Sedenim, cum juxta *Artaxerxis* apophtegma, *non minùs Regium summæq; humanitatis esse* censeatis, *parva lubenti faciliq; suscipere animo, qvàm magna largiri*, absit ut gratum id VOBIS fore diffidam, humanitatemq; Vestram *Magnatum* illorum virtuti postponendam existimem, qvibus olim *vola aqvæ* non displicuit, *rapa oblata* minimè sorduit, nec *haustus frigidæ* fuit despicatui: præsertim, cùm tam confidenter insuper acclamare me audiam Senecam: *Non erit sine honore munus, qvod aut nemo ILLIS alius dedit, aut tu alii nulli.* Qvin etiam, si qvid fortè munusculo huic defuerit, lubens ei, qvicqvid possum, superaddo; *affectum* nimirùm *gratum, animum submissum, obseqvium humile, preces devotas, vires paratas, adeòq; meipsum totum & omnia mea*: nullus dubitans, qvin ita *munusculum* cum *auctario suo* serena fronte, clementi animo & gratiosa manu, a me humillimo Cliente Vestro sitis suscepturi. Qva ipsâ spe impræsentiarũ finiens, qvàm submississimè GRATIÆ ac FAVORI Vestro me commendo! Valete Domini Clementissimi: *Deoq;, Patriæ, VOBIS, mihi & bonis omnibus*, qvàm diutissimè vivite! & si quid forte boni inesse *Libello huic* deprehenderitis, fructum ejus in *Alumnos* Vestros qvàm felicissimè transferte: qvibus ego, *ut bene valeant, et supra annos suos pietate ac literarum dote ditescant*, animitùs *ex Symmacho* apprecor!

Dab. Amsterod. ANNO M. DC. LVIII. d. 17 Iulii, St. I.

Omni cultu & obseqvio
MM. AA. VV.
devotissimus

IOHANNES SEIDELIUS.

 Bene-

Benevolo Lectori, & imprimis Latinitatis Tirocinii Magistris, salutem & divinam benedictionem.



QVid nova hæc Vestibuli Lingvarum editio *ab aliis* ante hac *ubicunqve* luci datis differat, & de *compendioso ejus usu*, præmoneri operæ videtur pretium.

1. Textum damus Vernaculo-Latinum, non ex *opposito sibi*, sed *sub invicem*, ut verbum verbo respondeat ubiqve, melioris evidentiæ causâ.

2. Et qvidem ita ut *Vernacula* præcedant, *Latina* seqvantur: qvia discentes per *nota* ducendi sunt ad *ignota*, non contra.

3. Præmittimus ubiqve *interrogationes*, ut qvasi *dialogistica* sint omnia: qvia sic faciliùs *attentio* in rem præsentem excitatur, & *repetitiones* postea, *examináq;* instituuntur.

4. Adduntur è regione *Picturæ* (in iis, qvæ pingi potuerunt:) qvia & *delectare* qværimus, & *prodesse*. Notum autem est pueros naturâ qvodammodo picturis delectari, sensúsqve objectis suis magis affici præsentibus, qvàm si de illis absentibus tantummodò narretur.

5. Etqvia Ingeniis cum vera *Vocum significatione* veram simul *Rerum intelligentiam* imprimere qværimus, jungimus *Nomenclaturam* iconibus, cuilibet Tabellæ *numerum Periodi suæ*, cui illustrandæ adhibenda est, appingendo: rursúmqve *Rem* qvamlibet *pictam* cum suo *Nomine* cifrâ eâdem notando.

6. Accedunt tandem Editioni huic ab ipso AUTHORE subministrata nobis *Exercitia Sacra Tironum, Ethica puerilis*, & *Prægustus variæ Eruditionis*: de qvorum usu, qvia per se notus est, dicere hic supersedemus; *hoc solum* in gratiam eorum, qvibus fortè pium & præclarum *Magni Viri* institutum ignotum adhuc est, *in genere* addentes; qvod *Vir summo Scholarum bono natus* post multorum

torum annorum meditationes, Librum tandem verè aureum, (*Methodum Lingvarum novissimam* dictum) ediderit, in qvo præter avia Scholarum *solidè* commonstrata, ipsius *Didactica fundamenta* qvàm *felicissimè* detexit, & *lingva* cum *rebus* (qvæcunq; illa sit) *docendæ ac discendæ viam* prioribus longè planiorem aperuit. Totius *rei cardo* in eo vertitur, ut *vocum* & *rerum* juventuti instillandarum *par ratio* in Scholis habeatur, ne *Psittacorum aliàs more* verba ediscat, res non intelligat. Id ipsum verò, cum *nonnisi gradatim* fieri posse videret, per *gradus* qvoq; eundum censuit; eoq; sub exemplo *Lingva Latinæ* (quæ *Europæarum* gentium est Mercurius) *qvomodo* lingva disci debeat, *tribus Libellis* non sine magno *Eruditorum* applausu docuit: VESTIBULO nimirum, JANUA & ATRIO, qvorum qvisq; suum habet *Textum, Grammaticam,* & *Lexicon.* In *primo* (Vestibulo) ponuntur *fundamenta*; in *secundo* (Janua) *simplex* sed *plena* Lingvæ totíus exhibetur *compáges*; in *tertio* (Atrio) omnes accedunt *elegantiæ.* De qvibus, (*ut omnibus aliis*) si qvis *pleniorem* informationem desideret, is *Opus* Authoris *Didacticum,* qvod *hîc loci* hoc ipso anno prodiit, consulat. Nos, qvis usus sit *Vestibuli*, paucis impræsentiarum subjungemus.

De Usu.

1. DIscipuli hîc instituendi recipiantur omnes *una eodémq; tempore*, ut idem semper pensum cum omnibus tractetur, sintqve Vernaculam promtè distinctéqve *legere & scribere gnari.*

2. Latinam lingvam legere & scribere discant ex *primo capite Grammaticæ*, tribus prioribus literis *Alphabetici indicis*, videlicet A, B, C: typísqve *Declinationum* atqve *Conjugationum.*

3. *Methodus studiorum* hæc est perpetua, ut non nisi *quatuor*

horæ qvotidie tribuantur ſtudiis, duæ *ante*, totidem *poſt* meridiem: ſed *tam ſeriò* impendendæ, ut qvâlibet horâ *nova* eruditionis *acceſſio* fiat notabilis.

4. *Dimidia matutina* ſemper tribuatur *Exercitiis ſacris*: hoc eſt, Hymnis, Precationi Orationis Dominicæ, Symboli & Decalogi recitationi, dictíſqve Scripturæ ediſcendis, donec exactè ſciant omnia.

5. Juxta artificioſum Veſtibuli *ordinem* præmittatur ſemper illud Grammaticæ caput legendum, explicandum, memoriæ mandandum, qvod ex ordine reali præcedit vel ſeqvitur.

6. Ut: ſecundum caput de *Nomine*, juxta qvod *ipſæ Res* ſunt diſpoſitæ: tertium de *Adnomine*, ſecundùm qvod *Rerum Modi* fundamentales, primaria ſcilicet *Rerum accidentia*, congeſta ſunt: qvartum de *Pronomine*, ubi breviculæ commonſtrationes *Rerum & accidentium comprehenſæ*.

7. Inde tranſeatur ad caput qvintum de *Verbo*, juxta qvod *Rerum Motus, actiones & paſſiones*, ſpectandæ veniunt. Hinc ad caput ſextum de *Adverbiis*, juxta qvod *Actionum & Paſſionum Modi* expreſſi. Tum ad caput ſeptimum de *Præpoſitione*, juxta qvod *Rerum Actionúmqve Circumſtantias* videbis collocatas. Inde ad caput octavum de *Conjunctione*, ſecundùm qvod variæ *Rerum, Actionum, Circumſtantiarúmq; Cohærentiæ* exprimuntur. Tandem ad caput nonum de *Interjectione*, in qvo *Compendia Rerum & verborum* proponuntur, &c.

8. Ubíqve Præceptor diſcipulis *legendo, explicandóqve præeat*, continuóqve ab expeditioribus lecta & explicata *repoſcat*, & id unicè operam det, ut continuâ lectione omnes tam attentos in rem retineat, ut eos fallendo qvaſi eô uſqve perducat, ut *expeditiores* primùm memoriter reddere ſciant, *medriocres* ſubſeqvantur, tandémq; & *tardiſſimi* aſſeqvantur.

9. Præmiſſis hoc ordine *Grammaticæ capitibus*, tractetur ipſe textus Veſtibuli hunc in modum: *prælegat* Præceptor paragraphum primò Vernaculé, *explicet* qvodqve vocabulum, & *mon-*

ſtret

ſtret rem ipſam, ſi haberi poſſit: ſin, icones ſaltem. Tum *interpretetur*, verbúmq; Verbo reddens Vernaculo-Latinè, *jubeat* ſex, octo, decem, pluréſve, *imitari*, donec omnes promté exponant, & memoriâ reddere ſciant.

10. Sumendum itaqve penſum *ab initio brevius*, uníus & alterius ſententiolæ: deinde *adauctius*, mediocribus ingeniis proportionatè: *ut ne* ſtatim ab initio *nauſeam concipiant* tenelli ad huc pueri ob graviora penſa, ſed brevitate & facilitate illecti *cum voluptate* cœptum opus continuent, & ne tardiſſimus qvidem *à tergo* maneat.

11. Abeuntibus injungatur, ut domi illud ipſum penſum aliqvoties relegant, exponant, deſcribántqve, ut à prandio primâ horâ memoriter recitare ſciant, *primùm* Vernacula-Latinè, ſic: **Hoe verdeelt ghy de ſaecken?** *Qvomodo dividis res?* **In alles/** *in Omne*, **Yet/** *Aliqvid*, **Niet/** *Nihil: deinde Latina tantùm.* Hoc peracto Præceptor exiget, ut *ſingulas* voces *ſeorſim* Vernaculo-Latinè, & Latino-Vernaculè, reddant: Exinde verò & illud ſeriò iis inculcabit, ut in loca regreſſi bini & bini ita ſe exerceant, ut icones *ſemoto textu* aſpiciendo *alter* roget: *Qvid eſt hoc, id, illud?* *alter* verò reſpondeat: *Hoc eſt pomum, ſcamnum, calamus, arbor,* &c. E Schola digreſſi, duo, pluréſve commilitones idem exercitium continuent, domi foriſq; Verba Rebus applicando.

12. Succedat hinc *tractatio Grammatica*, ut ſingula *Vocabula* inſpectis typis *declinent, moveant, comparent, conjugent*: præeátq; rurſum ubíqve *Præceptor*, donec habitum acqviſiverint *in Analogis*. Qvô acqviſitô, indicabit ipſis in difficilioribus *charactérem Genitivi* in Nominibus, *terminationes Nominativi* in Adnominibus: in Verbis autem *tempus præſens, præteritum* & *ſupinum*; ſimúlq; monebit omnia *iſta accidentia* in Indice Latino adjuncta eſſe, eum ut conſulant, ſi qvid ipſis de viva inſtitutione exciderit.

13. *Qvartâ horâ*, novum penſum *eô*, qvô diximus *modô* ipſis prælegat, explicet, monſtret, & manè poſt exercitia ſacra repetat per *tres qvadrantes horæ* præter propter, denuóq; novum aggredi-

grediatur penſum, ſic continuando ad Veſtibuli finem uſqve.

14. Capite de *Nominibus* vel medio vel toto abſoluto, dictet ipſis *Tranſlationes breviuſculas* é Latina in Vernaculam vertendas *ope verbi* Sum, ad imitationem *priorum duarum* regularum Syntacticarum: ex gr. *Deus pater eſt Creator, Creator mundi, cœli, terræ, mariſqve: Deus filius eſt Salvator, Salvator mundi, Gentium, Chriſtianorum, &c. Urbs Amſtelodamum eſt emporium, emporium Hollandiæ, &c. Veſtibulum eſt liber, liber rerum & lingvarum, &c.*

15. Qvod ſi aliqvantulam copiam *Adnominū* nôrint, continuet Præceptor hæc exercitiola, & *juxta tres ſeqventes regulas* monſtret, qvomodo *Adnomina Nominibus* jungantur. Atqve *ſic* procedat cum *Verbis, Adverbiis, Præpoſitionibus, &c.* ſed ſemper præcedat *Latinum* thema in *Vernaculum* vertendum, donec per has exercitationes, & mutua *colloqvia* (nam ſtatim ac Declinationes & Conjugationes intellexerint, balbutire illico incipient, ſtimulati inprimis *continuâ* Præceptoris *præitione*, atq; præmonſtratione) omnes *Regulas*, & *Conſtructionis modum*, optimè intelligant. Hôc obtentô dictentur *Vernacula* themata, ex tempore *in Schola* Latinè vertenda: ſed talia, qvæ vel ex *meris Veſtibuli vocabulis* conſtent, vel qvarum *ſignificationem* Præceptor illis indicet.

16. *Tertio* qvôqve die repetantur, qvæ *biduo* ante tractata, & memoriæ mandata fuêre: & qvidem ea ſemper *conditione*, ut vel *bini*, vel *integra ſubſellia* ex oppoſito pro *loco* certent. Id qvod fervidam *æmulationem* apud eos excitabit, qvi aliqvô honoris & gloriæ ſtimulo tanguntur. Qvi verò *tali* manuductione ac incitamentis *excitari* neqveunt, eos maturè à Latinitatis ſtudio ad *aliud vitæ genus* Præceptoris ſvaſu, Parentes, Cognati, Tutores, ablegabunt: ne *illi qvidem* tempus & nummos inutiliter conſumant, aliis *diligentibus* remoræ injiciantur, *Methodus* verô hactenus proba diffametur. Atq; tantum de *Libelli* uſu.

Cæterùm, qvia nobis adornatione *Editionis hujus* uſq; adeò Suffeni minimè ſumus, qvin ipſi tandē mutari qvædā in melius poſſe ultrò profiteamur; & verò *familiare* vulgò *hominibus* eſt (ut

rectè

rectè *Vellejus* obſervat) *omnia ſibi ignoſcere, aliis nihil remittere,* rogatos hîc Cenſores, eâ qvâ par eſt humanitate volumus, ut ſi qvid reprehenſione dignum hinc inde obſervaverint, id vel taciti nobis ignoſcant, vel amico verbo monere nos de eo ne graventur: certò certiùs perſvaſi, qvòd *moneri à ſe* non poſtremi beneficii loco habituri ſimus. Venimus qvippe hac in parte non docere, ſed diſcere; & ut *ille* picturâ ſuâ tectus tacitus monitores amabat, monita venerabatur: ita nos Cenſuras qvorumvis gratè excepturi, ab omnibus *apum more* profutura legemus. Qvod ſi tamen temperare ſibi qvis à reprehenſione minimè poſſit, ab eo eam ad minimùm æqvitatem amicè reqvirimus, qvam ille qvondam *Ethnicus* adhibuit apud Euripidem: *Volo te reprehendere juſtè & paucis, non valde ſurſum Palpebris impudentiùs reductis; ſed moderatiùs Utpote fratrem.*

Qvinetiam, quia *homo homini lupus*, & juxta qverelam *Ruſtici* illius, *ita jam depravatus, & à Diis deſertus qv. mundus eſt, ut (qvod res ipſa clamitat) qvicqvid poteſt qviſq; capiat:* monitos inſuper *clandeſtinos Lucripetas* Colophonis loco volumus, ne contra expreſſū ſupremi Magiſtratus *Privilegiū* (ipſius Authoris permiſſu & conſenſu impetratum) pluris lucellum dubium, qvàm conſcientiam faciant, eoq; intercipere fucorum inſtar fructum laboris alieni iniqvè præſumant, memores hac in parte Canonis Juriſconſultorum æqviſſimi: *Secundùm naturam eſt, commoda cujuſq; rei eum ſeqvi, qvem ſeqvuntur incommoda.* Qvod ipſum, ut eos in bonum famæ ac animæ ſuæ facturos nulli dubitamus, ita omnem in eventum (ſi forte malitia qvorundam ſpem noſtram ſuperaret) ſufflaminare conatus ipſorum nominum noſtrorum ſubſcriptione conſultum judicavimus: [illegible] Wat gij niet wilt, dat men u doet, dat doet gij aen geenen anderen.

Johannes [illegible]

Hominem hominis incommodo suum augere commodum, contra naturam est. Cic.

S. Ἔσται πάντα καλῶς!

Exſtantioria errata; anteqvam cum diſcipulis inchoënter operæ, ſic emendentur:

In de Duytſche Text leeſt voor

	Vrage			Vrage	
Vit	49	uyt.	Sotbedrōf	151	Spotbedrōf.
Vytgebluſt	61	uytgebluſt.	Wenckhaamer	188	Beuckhaamer.
Moeſen	87	Moeſkruyden	Gewerf	238	Koopmanſchap.
Sōpigheyt	71	Sompigheyt.	Wrangen	337	Wrangh.
Wieke	89	Wicke.	. . . . . .	443	Spinnen.
Roorn	90	Koorn.	Vypere	454	Vipers.
Rotgans	111	Trapgans.	Pkt	466	Packt.
Sperwe	111	Sperwer.	Leert	475	Leeſt.
Oucðfers	117	Ongedierte			

In Textu *Latino* ſubſtitue pro

	Qvæſt			Qvæſt	
Grandebalæ	136	Pili ſubalares	Jubere	407	Jubéré.
ſunt	157	eſt.	glaaio	409	gladio.
monſtra	158	monſtrum.	aliqvia	440	aliqvid.
arſis	204	apſis.	————	443	Nere.
qvaléſt	304	qvale eſt.	quo	486	qvo.
Valgns	334	Valgus.	ſempera	498	ſemperq;.
			malnm	498	malum.

In de *Letter-konſt* : In *Grammatica*.

	Qvæſt			Qvæſt	
het: als het	4.	de : alsſe.	Doc-ebnntur	83	Doc-ebuntur.
ſoodauige	109	ſoodanige.	Leg-eantur	87	Leg-antur.
Inſlexio	9	Inflexio.	Am-	99	Am-o
plurariter	10	pluraliter.	Adverba	101	Adverbia.
latinæ lingvæ	12	latina lingva.	tribns	112	tribus.
Pallum	23	palllum.	phraſio	114	phraſin.
clar-iſſumæ	31	clar-iſſimæ.	Is Recrita	115	Recita.
Qvi	33	*Acc.* Qvid.	Qvld	ib.	Qvid.
Qo		*Abl.* Qvo.	Infinitivns	124	Infinitivus.
Ferimus	64	Fuerimus.	ſiat	125	fiat.
Leg-eto.	68	Leg-ito.	verum	132	verùm.

Cætera benevolus Lector pro induſtria ſua ipſe corriget; monitus hic à nobis, qvod literis g, q & ſ, *v conſonum* ubiq; ſubjunxerimus. Scribendum enim cum *Authore* omninò cenſemus *Lingva*, *Æqvus*, *Svadeo*, non verò *Lingua*, *Æquus*, *Suadeo*. De qvo plura alibi.

Het Eerste Hooft-stuck
PRIMUM CAPUT
Des Portaels
VESTIBULI
der Spraaken.
Lingvarum.
Noodiginghe.
Invitatio.

De Meester. *Magister.* 1 Komt hier jonghen/
Veni huc puer,
2 Ik wil met u spreke van een saek noodig bove alles.
Loqvar tecum de re necessaria super omnia.
De Leerlink. *Discipulus.* 3 Spreeckt mijn Heere / ik hoore.
Loqvere mi Domine, audio.
Meester. *Magister.* 4 Wilt ghy *Wijs* sijn?
Vis ne *sapiens* esse?
Leerlink. *Discipulus,* 5 Wat is dat *Wijs te sijn?*
Qvid est istuc *sapientem esse?*
Meester. *Magister.* 6 Alles *te verstaen*, alles recht *te doen*,
Omnia *intelligere*, omnia rectè *agere*.
En van alles recht *te spreeken*.
& de omnibus rectè *loqui*.
Leerlink. *Discipulus.* 7 Ik wil wel / maer wie sal my dat geven?
Volo qvidem, sed qvis mihi hoc dabit?
Magister. *Meester.* 8 *God*, ende de verkeeringe met wyse (luiden)
DEUS, & conversatio cum sapientibus,
Levendige ende dooden.
vivis & mortuis.
Leerlink. *Discipulus.* 9 Met wat levendigen?
Qvibus vivis?
Meester. *Magister.* 10 Den Leermeesteren.
Præceptoribus.
Leerlink. *Discipulus.* 11 Ende met welke dooden?
Et qvibus mortuis?
Meester. *Magister.* 12 Met den ghenen / die voor ons geleeft hebben/
Illis, qvi ante nos vixérunt,
ende noch met ons spreken in haere boecken.
& adhuc nobiscum loqvuntur in suis libris.

Leerlink.

Leerlink. 13 Is dat genoegh?
Discipulus. Estne id satis.
Meester. 14 Ja genoegh.
Magister. Imò satis.

15 Bidt maer Godt / gehoorsaamt uwe Leeraer ;
Ora modò Deum, pare tuo Præceptori,
en bemint de Boeken.
& ama Libros.

16 Maer op dat gy die wijse (luyden) verstaet /
Sed ut illos sapientes intelligas,

17 Soo leert de spraake / waer in sy hebben geschreven.
disce sermonem, qvô scripserunt.

18 Namelijk *de Latijnsche Spraake.*
Nempe *Latinam Lingvam.*

19 Welke schoon / ende den Volkeren gemeen is /
Qvæ pulchra, & Populis communis est.
ende (ook) geleerde (luyden) maekt.
atqve etiam doctos facit.

Leerlink. 20 Wie sal my de selve leeren?
Discipulus. Qvis me illam docébit?
Meester. 21 Ik met de hulpe Godes:
Magister. Ego auxilio Dei:

22 En dat door een lichtẽ wegh/verdeelt in drie trappẽ.
Idqve facili viâ, divisâ in tres gradus.

23 In de eerste zullen wy leggen alle haer *gronden.*
In primo ponémus omnia ejus *fundamenta.*

24 In de tweede zullen wy oprechten
In secundo erigémus
haer gantsch noodigh *gebouw.*
ejus totam necessariam *structuram.*

25 In de derde zullen wy daer toe doen
In tertio addemus
haere alderhande *cieraaden.*
ejus omnimoda *ornamenta.*

26 Het voorste willẽ wy volbrengen in dit eerste Boekjẽ.
Illud primum absolvémus in hoc primo libello.

27 'T welk gy nu in de hande neemt /
Qvem nunc in manum sumis,
genaemt HET PORTAEL *der spraake.*
dictum VESTIBULUM *Lingvæ.*

28 Het tweede sal volbracht worden in't naest volgende
Secundum absolvétur proximè seqventi
boek / genaemt DE DEUR *der spraake*
libro, appelláto JANUA *Lingvæ*

29 Het derde in 'tderde / het welke wy noemen zullen
Tertium in tertio, qvem vocabimus
HET VOORHUYS *der Sprake.*
ATRIUM *Lingvæ.*

30 En

30 Ende daer van dan sal ik u in laeten
Atqve inde te immittam,
in de PALLEISEN der *Boekscryveren.*
in PALATIA *Authorum.*
31 Dat is/ in wysliick geschrevene boeken;
Hoc est, in sapienter scriptos libros;
32 Op dat gy selfs ook were *wijs, verstädig, en wel sprekēde*
Ut tu ipse qvoque fias *sapiens, prudens, ac eloqvens.*
33 De swaerigheid laet u niet verschrikken:
Difficultas te ne terreat:
34 Wie 't begeert / datt het alles.
Qvi cupit, capit omnia.
35 Indien de aenvangh swaer is/
Si principium difficile est,
36 Soo sal het midden licht syn/
Medium facile erit,
37 Ende het einde lieflijk.
Finisqve jucundus.
38 Die wel onderscheidet / onderwyset ook wel:
Qvi bene distingvit, docet etiam bene:
39 En die wel opmerckt/ leert wel:
Et qvi benè attendit, discit benè,
dat en bedriegt niet.
hoc non fallit.
40 Wel aen / so grijpt het dan aen in de naeme Godes!
Eja, aggredere igitur in nomine DEI!

Het Tweede Hooft-stuck.
SECUNDUM CAPUT.

De beschikkinge en benaminge der dingen.
Dispositio & denominatio rerum.

41 *Hoe verdeelt ghy de saaken?* In Qvomodo dividis res? In	ALLES/ OMNE,	IETS/ ALIQVID,	NIET/ NIHIL,
42 *Welcke zijn alles?* Qvæ sunt Omnia?	GODT/ DEUS,	de Werelt/ Mundus,	de Mensche. Homo.
43 *Wat is jet?* Qvid est Aliqvid?	het Dingh/ Res,	de Wijse *des selfs*/ Modus *ejus*,	de Beweginge. Motus.
44 *Wat is in de dingen?* Qvid est in Rebus?	Het Geheel/ Totum,	het Deel/ Pars,	het Gebreck. Defectus,
45 *Wat is in de beweginge?* Qvid est in Motu?	De Oorsake/ Causa,	de Kracht/ Vis,	het Wercktuygh. Instrumentum.
46 *Wat is een Deel?* Qvid est Pars?	De Helfte/ Dimidium,	het Stuck/ Frustum,	het Brijsselken. Mica.
47 *Wat is in 't Geheel?* Qvid est in Toto?	Het Beginsel/ Principium,	het Midden/ Medium,	het Eynde. Finis.
	De Ordening/ Ordo,	de Tijdt/ Tempus,	de Plaetse. Locus.
48 *Wat is in de Ordeninge?* Qvid est in Ordine?	Het Getal/ Numerus,	de Mate/ Mensúra,	het Gewicht. Pondus.
49 *Wat is in de Tijdt?* Qvid est in Tempore?	het Oogenblik/ Momentum,	de Wijl-tijts/ Mora,	de Uir/ Hora,
	de Dagh. Dies.	De Weeck/ Septimána,	de Maent Mensis,
	het Jaer/ Annus,	Hondert Jaer/ Seculum,	de Eeuwe. Ævum.
50 *Wat is in den Dagh?* Qvid est in Die?	De Morgen/ Mane,	de Middagh/ Meridies,	de Avondt. Vespera.
	de Schemeringe/ Crepusculum,	de Nacht/ Nox,	de Dageraet. Auróra,
51 *Welcke zijn de jaer-getijden?* Qvæ sunt anni tempora?	De Lente/ Ver,	Somer/ Herfst/ Æstas, Autumnus,	Winter. Hyems.
52 *Wat is in de Plaetse?* Qvid est in Loco?	De Ruymte/ Spatium,	Afgelegentheyd/ Distantia,	Eind-plaats. Terminus.
Welcke zijn de werelts-deelen? Qvæ sunt mundi plagæ?	Oost/ Ortus,	Zuyd/ West/ Auster, Occasus,	Noord. Septentrio.



53 *Wat is de Oorsprong der dingē?* Qvæ est Origo Rerum?	De Natuyr 1/ Natúra,	de konst 2/ Ars,	de Toeval 3/ Casus.
54 *Hoe veelderhāde is de sake selfs?* Qvotuplex est Res ipsa?	Een Lichaē 1/ Corpus,	een Geest 2 Spiritus	een Gespook. 3/ Larva.
55 *Wat is in het Lichaem?* Qvid est in Corpore?	De Stoffe 1/ Materia,	de Gedaente 2/ Forma,	d'uitwēdigheyt 3 Superficies.
56 *Hoe veelderlei is een Geest?* Qvotuplex est Spiritus?	Een Siele 1/ Anima,	een Engel 2, Angelus	een Duyvel. 3/ Diabolus.
Welke sijn haere wooningen? Qvæ sunt eorū habitacula?	Het Element 4/ Elementum,	de Hemel 5/ Cœlum,	de Helle. 6/ Orcus.
57 *Welke sijn Hooftstoffen?* Qvæ sunt Elementa?	Het Vuyr 1/ Ignis,	de Locht 2/ Aër,	het Water. 3/ Aqva,
		De Aerde 4. Terra,	
58 *Wat is in de Locht?* Qvid est in Æthere?		De Gesterntē 1/ Sidera.	
Welke zijn gesternten? Qvæ sunt Sidera?	De Sonne 2/ Sol,	de Maen 3/ Luna,	de Starren 4/ Stellæ.
59 *Wat komt van haer?* Qvid venit ab eis?	De Warmte 5/ Calor,	de Koude 6/ Frigus,	de Hitte. 7/ Æstus,
		De Vorst 8/ Gelu,	
60 *Wat is in de Sonne?* Qvid est in Sole?	Het Licht 1/ Lux,	de Strael 2/ Radius,	het Schynsel. 3 Lumen.
Wat is sonder schynsel? Qvid est sine lumine?	De schaduwe 4/ Umbra,	de Donkerheydt 5/ Calígo,	de duysternisse. 6 Tenebræ,
61 *Wat komt van 't Vuir?* Qvid venit ab Igne?	De Vonke 1/ Scintilla,	de Flamme 2/ Flamma,	de Rook. 3 Fumus.
		En het Roet 4/ & Fulígo.	
Wat is in 't Vuir? Qvid est in Igne?	Het Brāthout 5/ Torris,	gloeyende koole 6/ Pruna,	heete assche. 7 Favilla.
Wat blyft na het Vuir? Qvid manet post Ignem?	Uytgheblust- (hout 8/ Titio	een doode koole 9/ Carbo,	de assche. 10. Cinis.


53
1
1

2
3

54
2
1
3

55
3
2
1

56
2
5
1
4

58
59
2
1
4
3
8

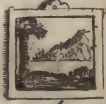
60
1
2
3
4

61
4

5
10
8
10
9
57

1

2

3

4

62 a. *Wat is in de Locht?* Qvid est in Aëre?	De Wint 1 / *als* Ventus, *ut*	Oostewint 2 / Eurus,	Suydewint / 3 Auster,
	Westewint 4 / Favonius,	Noordewint 5 / Boreas.	
b. *Wat noch meer?* Qvid præterea?	De Damp 1 / Vapor,	de Nevel 2 / Nebula,	de Wolke / 3 Nubes,
		de Regenboge 4. Iris.	
63 a. *Wat komt uyt de Wolke?* Qvid venit è Nube?	De Regen 1 / Pluvia,	de Sneeuw 2 / Nix.	de Hagel. 3 Grando.
b. *Wat daer en boven?* Qvid insuper?	De Dauw 1 / Ros,	de Ryp 2 / Pruina,	de Meeldauw / 3 Manna.
c. *Niet meer?* Nihil præterea?	De Blixsem 1 / Fulgur,	de Donder / 2 Tonitru,	de donderstrael 3 Fulmen.
64 *Wat is een vloejend Water?* Qvid est fluens Aqva?	De Welle 1 / Scatebra,	de Brone 2 / Fons,	de Beeke 3 / Rivus,
	eē kromme rivière 4 / Amnis,	de Vloet 5 / Flumen,	de Ruysbeeke 6. Torrens.
65 *Wat is staend Water?* Qvid est stans Aqva?	Het Moras 1 / Palus,	de Poel 2 / Stagnum,	het Meyr 3 / Lacus,
		De Zee / 4 Mare.	
66 *Wat is in de Reviere?* Qvid est in Flumine?	De Stroom 1 / Fluentum,	de Grondt 2 / Fundus,	de Kolk / 3 Gurges.
		ofte de Ondiepte / *aut* Vadum.	
67 *Wat is in de Zee?* Qvid est in Mari?	het Seewater 1 / Unda,	de Golve 2 / Fluctus.	de Afgrondt / 3 Abyssus.
		ofte het Eylant 4 / *aut* Insula.	
68 *Wat wort uit het Water?* Qvid fit ex Aqva?	De Droppel 1 / Gutta,	de Waterblaese 2 / Bulla,	de Schuym / 3 Spuma,
	de Yskegel 4 / Stiria		Het Ys 5. Glacies,
69 *Wat is nevens het Water?* Qvid est juxta Aqvam?	De kant / 1 Ora,	de Strant / 2 Ripa,	de Oever / 3 Littus.



62 a
b
63 a
b
c
64
65
65
67
68
69

70 *Wat is in de Aerde?* Qvid est in Terra?	De Spelonk 1/ Specus,	de Kuyl 2/ Antrum,	het Hol 3. Caverna.
Wat is boven de Aerde? Qvid est super Terram?	De Bergh 4/ Mons,	Het Dal 5/ Vallis,	het Veldt 6. Campus.
71 *Wat is op het Veldt?* Qvid est in Campo?	't Aerdhoopjē 1/ Grumus,	Het Heuvelken 2/ Tumulus,	de Heuvel 3. Collis.
Wat is aerde met water? Qvid est terra cum aqva?	De sōpigheyt 1/ Ulígo,	de Sloot 2/ Lacúna,	de Modder 3. Limus.
		de Slyk 4/ Lutum.	
Wat is aerde sonder water? Qvid est terra sine aqva?	de Kluyte 5/ Gleba,	ofte het Stof 6/ aut Pulvis.	
73 *Wat is Aerde selfs?* Qvid est Terra ipsa?	De Potaerde 1/ Argilla,	het Kryt 2/ Creta,	de roode aerde 3. Rubrica.
74 *Wat komt uyt de aerde?* Qvid venit è terra?	Onderaerdsgewas 1/ Minera,	Wortelgewas 2/ Stirps,	een Dier 3. Animal.
75 *Wat is een Onderaerdsgewas?* Qvid est Minera?	Het Sap 1/ Succus,	het Metaal 2/ Metallum,	de Steen 3. Lapis.
76 *Welke sijn bergsappen?* Qvi sunt minerales succi?	Het Sout 1/ Sal,	Aluyn 2/ Alúmen,	Salpeter. 3. Nitrum.
	Swavel 4/ Sulfur,	't Kooper-root 5/ Vitriolum,	de Barnsteen 6. Succinum.
77 *Welke sijn Metaalen?* Qvæ sunt Metalla?	Het Loot 1/ Plumbum,	het Tin 2/ Stannum,	het Yser 3. Ferrum.
	de klockspijs 4/ Æs,	het Kooper 5/ Cuprum,	het Gout 6/ Aurum,
	Het Silver 7/ Argentum,	het Quiksilver 8/ Vivum argentum.	


70

71

72

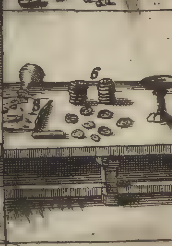
73

74

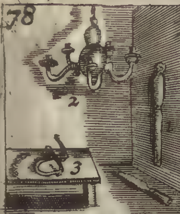
75

76


77

78 *Welke sijn gemaeckte Metaalen?* Qvæ sunt factitia Metalla?	het Stael 1/ Chalybs,	't Geelkooper 2/ Orichalcum,	het Speauter/ 3 Electrum.
79 *a. Wat is een Steen?* Qvid est Lapis?	Het Sandt 1/ Aréna,	Drijfsandt 2/ Glarea.	het Steentjen/ 3 Scrupus,
	Groote steen 4/ Saxum.	de Keysel 5/ Silex,	de Slypsteen/ 6 Cos.
b. Wat noch meer? Qvid præterea?	Marmersteē 1/ Marmor.	de Seylsteen 2/ Magnes,	't Edelgesteēte/ 3 Gemma.
80 *Welke sijn Edelegesteenten?* Qvæ sunt Gemmæ?	de Diamant 1/ Adamas,	de Saphhier 2/ Sapphirus,	de Rubyn/ 3 Rubínus,
	de Smaragd 4/ Smaragdus,	de Jaspis 5. Jaspis, &c.	
81 *Wat is den Edelgest. gelijk?* Qvid est Gemmis simile?	Het Glas 1/ Vitrum,	het Kristall 2/ Crystallum,	de Peerle 3/ Unio,
	(seu Margaríta)	de Korall 4. Corallium.	
83 *Wat is een Wortelgewas, ofte Plante?* Qvid est Stirps? seu Planta?	Het kruyt 1/ Herba,	de Struyk 2/ Frutex,	de Boom/ 3 Arbor.
	Als ook de *Item*	Kampernoelie 4. Fungus.	
83 *Wat is aen een wortel gewas?* Qvid est in Planta?	de Wortel 1/ Radix,	de Stam 2/ Truncus,	de Stok/ 3 Stipes,
		de Tak 4/ Ramus.	
84 *Wat is aen de Stam?* Qvid est in Stipite?	de Bast 1/ Cortex.	d'onderste Schelle 2/ Liber.	het Pit (mergh) 3 Medulla.
Wat is aen de Tak? Qvid est in Ramo?	't Groen takjē 1/ Frons	Het Blad 2/ Folium,	de Bloessem/ 3 Flos,
		de Vrucht 4. Fructus.	


78
2
1
3


79 a
3
2
1


5


b
2
1
3


80
2
3
4
5
1


81
1
2
4
3


82
3
2
1
4


83
4
2
3


84
1
2


85
3
2
1


4


4

85 *Wat is kruyt?* Quid est Herba?	Het Gras 1/ Gramen,	Het Moeskruyt 2/ Olus,	de velt vrucht 3/ Fruges.
86 *Wat is Gras?* Qvid est Gramen?	Het Mosch 1/ Muscus,	de Netel 2/ Urtica,	de Klisse/ 3 Lappa, &c.
87 *a Welke moeskr. geven blaeden?* Qvæ holera dant folia?	de Buyskool 1/ Brassica,	de Lattouwe 2/ Lactúca,	de Kersse/ 3 Nasturtiũ &c.
b Welke geven vrucht? Qvæ dant fructum?	de konkomer 1/ Cucumis,	de kauwoerde 2/ Cucurbita,	de Meloene/ 3 Melo.
c Welke saeden? Qvæ semina?	Maenekop 1/ Papáver,	de Anys 2/ Anísum,	de Komyn/ 3 Cumínum.
d Welke geven wortelen? Qvæ suppeditant radíces?	de Rape 1/ Rapa,	geele wortel 2/ Siser,	de Radys/ 3 Raphanus;
	de Ajuyn 4/ Cepa,	de Knoflook 5/ Allium,	de Bieslook/6 Porrum.
88 *hoe verdeelt gy de veltvruchten?* Qvomodo dividis Fruges?	*in* Peulvruchtẽ/ *in* Legumina,	*en* Koornvruchten. *&* Frumenta.	
89 *Wat heeft een Peulvrucht?* Qvid habet Legúmen?	een steel/ a Caulem,	*en* Peulhuysjen. b *&* Siliqvas.	
Vertelt de Peulvruchten? Recense Legúmina?	de Boone 1/ Faba,	de Erwete 2/ Pisum,	de Linse/ 3 Lens,
	de Wieke 4/ Vicia,	de Grauw erte/ 5 Cicer.	
90 *Wat heeft het Koorn?* Qvid habet Frumentum?	een Halm 1/ Culmum,	*en* een Aere 2/ *&* Spicam,	*of* Aerẽbusselkẽ. *aut* Paniculam.
91 *a Wat is aerachtigh Koorn?* Qvid est spiceum far?	de Terwe 1/ Triticum,	de Rogge 2/ Siligo,	de Gerste/ 3 Hordeum,
		de Spelte/4 Ador.	
b Welke sijn busselaarigh Koorn? Qvæ sunt paniculatum far?	de Haver 1/ Avéna,	de Gheers 2/ Milium,	Boekweite/ 3 Fagopyrum,
	de Rys 4/ Oryza,	het Panik koorn/ 5 Panicum.	
92 *Wat is aen een aare?* Qvid est in spica?	het Graen 1/ Granum,	Koornhuysjen 2/ Gluma,	aarebaardekẽ/ 3 Arista.
Wat isser onder de Koornvruchten? Qvid est inter frumenta?	het Onkruit 4/ Zizania,	*ende* het Harik/ 5 *atque* Lolium, &c.	


85
86
87
88
89
90
91
92

93 *Welke ſijn aerdſtruyken?* Qvi ſunt terreſtres frutices?	De Haſelaer 1/ Corylus,	de Vlierboom 2/ Sambúcus,	de Rooſe/ 3 Roſa,
	Wijnſtok/ 4 Vitis,	Braābeſjenſtok 5/ Rubus,	doornſtruyck 6/ Sentis,
		met de Doorn 7. *cum* Spina,	
94 *Welke ſijn waeterſtruyken?* Qvi ſunt aqvatici frutices?	De Bieſe 1/ Juncus,	Helm 2/ Scirpus,	het Riet 3/ Arundo,
		(ofte Riet pype 4/) (ſeu Calamus)	
95 *Welke ſijn laeghe ſtruyken?* Qvi ſunt Suffrutices?	De Diſtel 1/ Carduus,	de Saelje 2/ Salvia,	de Ruite/3 etc. Ruta, &c.
96 a *Welke ſijn Boomen?* Qvæ ſunt Arbores?	De Linde 1/ Tilia,	de Wilge 2/ Salix,	de Elſen/ 3 Alnus,
	De Boeke 4/ Fagus,	de Berke 5/ Betula,	de Pynboom /6 Pinus,
	de Dēneboom 7/ Abies,	de Eyke 8/ Qvercus,	*met* de Akers/ 9 *cum* Glandibus
b. Wat druypt uyt haer? Qvid ſtillat ex eis.	Het Gomme 1/ Gummi,	Het Hars 2/ Reſina,	Het Pik/ 3 Pix.
97 *Welke ſijn Boomvruchten:* Qvi ſunt arborum fructus;	de Ooftvrucht/ Pomum,	de Neut/ Nux,	de Beſje. Bacca.
98 *Welke ſijn Ooftvruchten?* Qvæ ſunt Poma?	De Appel 1/ Malum,	de Peere 2/ Pirum,	de Vyge/ 3 Ficus,
	De Perſik 4/ Perſicum.	de Pruym 5/ Prunum,	de Kerſſe/ 6 Ceraſum,
		de miſpel 7/ etc. Meſpilum,&c.	
99 *VVelke ſijn Neuten?* Qvæ ſunt Nuces?	de Haſelneut 1/ Avellána,	de Walnoot 2/ Juglans,	de kaſtan,ē/3 etc. Caſtanea,&c.
100 *VVelke ſijn Beſſen?* Qvæ ſunt Baccæ?	de moerbeſjē 1/ Mora,	de Olyven 2/ Olívæ,	de Aerdbeſſen/3 Fraga &c.
101 *VVat is aen de Vrucht?* Qvid eſt in Fructu?	De Steel 1/ Petiolus,	de ſchille (doppe) 2/ Purámen,	het Vleeſch/ 3 Pulpa,
		de Pit (kern) 4/ Nucleus.	
102 *VVelke ſijn VVouden?* Qvæ ſunt Sylvæ?	de Luſtboſch 1/ Nemus,	het Foreeſt 2/ Saltus,	de doornboſch. 3 Dumus.


93


94
95


96


97
98


99
100
101


102

103 *a. Wat is in een Dier?* Qvid est in Animáli?	Het Leven 1/ Vita.	het Gevoel 2/ Sensus,	de Beweeginge 3/ Motus,
		het Geslachte. Sexus.	
b. Wat is in het Geslacht? Qvid est in Sexu?	De Mann 1/ Mas,		*en het* Wijf 2/ *&* Fœmina,
Ende van haer? Et ab his?		de Lijfsvrucht 3. Fœtus.	
104 *Welke zijn Dieren?* Qvæ sunt Animalia?	de Worm 1/ VERMIS,	het Ongedierte 2/ INSECTUM,	't kruipende dier 3. SERPENS,
	de Vogel 4/ Avis,	de Visch 5/ Piscis,	't Vier-voetige dier 6. Qvadrupes.
105 *Welke sijn Wormen?* Qvi sunt Vermes?	de Pierworm 1/ Lumbricus.	de Bloetsuyger 2/ Hirudo,	de Rupse (ruipe) 3 Erúca,
	de Motte 4/ Tinea,	de Houtworm 5. Terédo, &c.	
106 *Welke sijn Ongedierte?* Qvæ sunt Insecta?	de Luys 1/ Pediculus,	de Nete 2/ Lens,	de Vlooje 3/ Pulex,
	de Wandluys 4/ Cimex,	de Miere 5/ Formíca,	Spinnekop/ 6 Aranea,
	de Waterspin 7/ Tipula,	de Scorpioen 8. Scorpio.	
107 *Welke sijn kruypende Dieren?* Qvæ sunt Serpentia?	de Slange 1/ Angvis,	de Draeck 2/ Draco,	de Hagedisse 3/ Lacerta,
		venijn *hebbende.* venénum *habentia.*	
108 *a. Wat is aen een Vogel?* Qvid est in Ave?	de Penne 1/ Penna,	*en* de Pluym 2/ *&* Pluma,	de Vleughel 3/ Ala,
	ende Staert 4/ & Cauda,	de Bek 5/ Rostrum,	*en* de Krop/ 6 *&* Ingluvies,
b. Wat is van de Vogel? Quid est ab Ave?	het Nest 1/ Nidus,	het Ey 2/ Ovum,	het Jongh 3. Pullus.

103 a



b



104





105



106



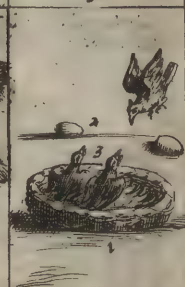
107



108 a



b



109 *Welke siin Huys vogels?* Qvæ sunt Domesticæ aves?

de Haen 1/ Gallus. de Henne 2/ Gallina. de Kapuin 3/ Capo.
de End 4/ Anas, de Gans 5/ Anser, de Swaen 6/ Olor,
de Pauw 7/ Pavo, de Doffer 8. Columbus.

110 *Welke sijn om het huys?* Qvæ sunt circa domum?

de Mosche 1/ Passer, de Swaluwe 2/ Hirundo. de Ekster 3. Pica.
de Kaw 4/ Graculus, de Kraey 5/ Cornix. de Ooyevaar 6. Ciconia.

111 *Welke siin Veldtvogels?* Qvæ sunt Campestres?

de Leeuwerik 1/ Alauda. de Quakkel 2/ Coturnix. het Veldthoen 3/ Perdix.
de Rotgans 4/ Tarda. de Kraen 5. Grus.

112 *Welke siin wilde Vogels?* Qvæ sunt Silvestres?

het Haselhoen 1/ Attagen, de Phasant 2/ Phasianus. d'Berghaen 3/ Tetrao,
de Lyster 4/ Turdus. de Spreeuw 5/ Sturnus, de Merel 6/ Merula,
de Koekoek 7/ Cucúlus. Tortelduyf 8/ Turtur. de Wydoppe 9/ Upupa.

113 *Welke siin Singhvogels?* Qvæ sunt Oscines?

de Nachtegael 1/ Luscinia. de Distelvink 2/ Carduélis. Goutvink 3/ Luteola.
de Vink 4/ Fringilla. de Meese 5. Parus.

114 *Welke siin Roofvogels?* Qvæ sunt Rapaces?

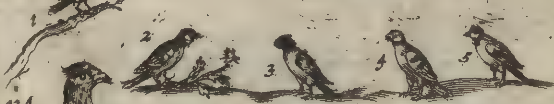
de Arent 1/ Aqvila. Kuikendief 2/ Milvus. de Gier 3/ Vultur.
de Havik 4/ Accipiter, de Valk 5/ Falco, de Sperwe 6/ Nisus.
de Rave 7. Corvus.


109
1
2
3
4
5
6
7
8


110
1
2
3
4
5
6


111
1
2
3
4
5


112
1
2
3
4
5
6
7
8
9


113
1
2
3
4
5

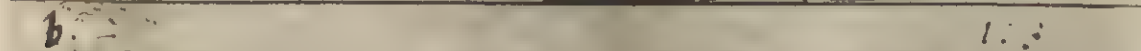

114
1
2
3
4
5
6
7

115 *Welke sijn Watervogels?* Qvæ sunt aqvaticæ aves?	de Meerkoete 1/ Fulica,	de Duyker 2, Mergus.	
Welke vliegen om het Water? Qvæ volant circa aqvas?	de Reiger 3/ Ardea,	de Meeuwe 4/ Gavia,	de Qwiksteert 5. Motacilla.
116 *Welke sijn Nachtvogels?* Qvæ sunt Nocturnæ aves?	de Schuifuit 1, Bubo,	de Uyl 2/ Ulula,	de Vleermuis 3 Vespertilio.
117 *W. sijn gevleugelde Onzyfers?* Qvæ sunt aláta Insecta?	de Mugge 1/ Culex,	de Vliege 2/ Musca,	de Bye 3/ Apis.
	de Wesp/ 4 Vespa.	*de hommel* 5. *Fucus*	de Horsel 6, Crabro.
Welke meer? Qvæ præterea?	het Witjen 7/ Papilio,	de Kruyptworm 8/ Bruchus,	de Puistebyter 9/ Scarabæus,
	de sprinkhaē 10/ Locusta,	de Staevel 11/ Cicáda,	de Kreekel 12. Gryllus.
118 *Wat is aen een Visch?* Qvid est in Pisce?	de Schubbe 1/ Sqvama,	de Vinne 2/ Pinna,	de Kieuwe 3. Branchia.
		de Graet. Spina.	
119 *Welke sijn Rivier visschen?* Qvi sunt Fluviatiles pisces?	de Bleye 1/ Alburnus,	de Baers 2/ Perca,	de Snoek 3/ Lucius,
	de Karper 4/ Carpio,	de Aal 5/ Angvilla.	de Post. Porculus.
b. *Welke sijn Seevisschen?* Qvi sunt Marini pisces?	de Haeringh 1/ Halec,	de Kabeljau 2/ Asellus *major*.	de Schelvisch 3/ Asellus *minor*,
	de Roche 4/ Raja,	de Walvisch 5/ etc. Balæna, &c.	
120 *Wat is den Visschen gelijk?* Qvid est Piscibus simile?	de Kreeft 1/ Cancer,	de Mossel 2/ Concha,	de Oester 3/ Ostrea.
	de Slakke 4/ Cochlea,	de Huys-slakke 5. Limax.	


115

116

117

118
a 119

b

120

121 *Welke sijn Viervoetige dieren?* het Vee/ *ende* het Werkbeest.
Qvæ sunt Qvadrupedia? Pecus, *&* Jumentum;
ofte 't Wildedier/ *en* Wreedebeest.
vel Fera, *&* Bestia.

Wat hebben sy op de huyt? *ofte* Hairen/ *ofte* Lokken/ *ofte* Wolle/
Qvid habent in tergore? *aut* Pilos, *aut* Villos. *aut* Lanam,
ofte Borstels: *Ia oock* Schubben/ *end* Pinnen.
aut Setas: *qvin &* Sqvamas, *atque* Aculeos.

Wat tot nutten van de vrucht? de Baermoeder/ de Uyer/ de Mammen.
Qvid in usum fœtûs? Uterum, Uber, Mammas.

Wat tot haere bescherminge? *ofte* Hoorens/ *ofte* Tanden/ *ofte* Klauwen etc.
Qvid ad sui defensionem? *aut* Cornua, *aut* Dentes, *aut* Ungves &c.

122 *Welke sijn Beesten?* de Stier 1/ de Koe 2/ het Kalf / 3
Qvæ sunt Pecora? Taurus, Vacca, Vitulus
het Schaep 4/ de Haemel 5/ het Lam 6/
Ovis, Vervex, Agnus,
de Ram 7:
Aries:

Qvæ insuper? de Geitbok 8/ de Geit 9/ het Boksken 10/
Welke daerenboven? Hircus, Capra, Hædus,
de Gelubde bok 11/
Caper,
de Sogh 12/ 't gelubde Varkē 13/ de Beer 14/
Sus, Majális, Verres.
het Verken.
Porcus.

123 *Welke sijn Werkdieren?* het Peerd 1/ (*met* de Maan 2/ de Steert 3/
Qvæ sunt Jumenta? Eqvus, (*cum* Juba, Pene,
d'Hoefklauwe/ 4)
Ungula,)
de Os 5/ de Esel 6/ de Muilesel 7/
Bos, Asinus, Mulus,
't Kameel 8/ d'Oliphant 9.
Camélus, Elephas.

124 *W. sijn groote wilde dieren?* de Buffel 1/ de Eland 2/ het Hart 3/
Qvæ sunt majores Feræ, Bubalus, Alces, Cervus,
hebbende hoornen, en laeghers? wilde Geite 4/ Steenbok 5.
habentes cornua & lustra? Rupicapra, Ibex.


122
121
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14


123
1
2
3
4
5
6
124
1
2
3
4
123
7
8
9

125 *Welke sijn kleine wilde dieren,*
Qvæ ſunt minóres Feræ,
hebbende mondskromten,
habentes rictus,
klauwen, ende kuylen?
ungves, & foveas?

de Vos 1/ Vulpes, de Haes 2/ Lepus, de Conijn 3/ Cuniculus,
't Mormeldier 4/ Mus alpínus, de Aep 5/ Simius,
't Yserverken 6/ Hyſtrix, de Egel 7/ Erinaceus, de Dass 8/ Melis,
de Marder 9/ Martes, de Bontsingh 10/ Putorius, het Wesel 11/ Muſtéla,
't eekhoorntje 12/ Sciúrus, de Rotte 13/ Glis, de Muys 14/ Mus,
de Moll 15. Talpa.

126 *Welke sijn felle beeſten?*
Qvæ ſunt Feróces Beſtiæ?

de Leeuw 1/ Leo, de Tyger 2/ Tigris, de Luypaert 3/ Pardus,
de Panther 4/ Panthéra, de Beer 5/ Urſus, de Wolf 6. Lupus,
de Lohs 7/ Lynx, het wilde Varken 8. Aper.

127 *Wat is een Viervoetigh Watergedierte?*
Qvid eſt Qvadrupes Aqvaticum?

de Bever 1/ Fiber, *en* de Otter 2/ & Lutra,
de Krokodil 3/ Crocodilus, de Schiltpadde 4/ Teſtúdo,
de Vorsch 5/ Rana. de Padde 6. Bufo.

Welke sijn huysdieren?
Qvæ ſunt domeſticæ feræ?

de Hond 1/ Canis, en de Katte 2. & Felis.


125
5
1
2
3
4
5
6
8


9
10
11
12
14
13
15


126
1
2
3
4

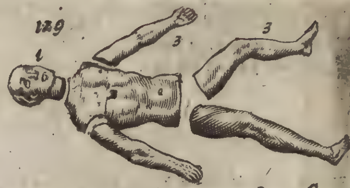

5
6
7
8


127
1
3
6
2
4
5

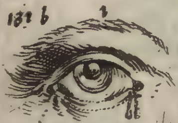

128
1
2

128 *Wat is de mensche*	een Kindt 1/	een Jongen 2/	een Meissjen 3/
Qvid est homo	Infans,	Puer,	Puella,
nae de ouderdom?	Jongelink 4/	Vryer /	eene Maegd 5 /
ætáte?	Adolescens,	Juvenis,	Virgo,
	een Mann 6/	eene Vrouw 7/	een out Man 8/
	Vir,	Mulier,	Senex,
		een out Wijf 9.	
		Anus.	
129 *W. sijn Lidmaten an 'tlichaē?*	het Hooft 1/	de Romp 2/	de Leeden 3.
Qvæ sunt Membra corporis?	Caput,	Truncus,	Artus.
130 *Wat is op het Hooft?*	de Krupn a/	de Hairen / b	'tvoorhair. c
Qvid est in Capite?	Vertex.	Capilli,	Antiæ.
Wat aen 't Hooft?	het Aensicht /	'tGelaet van 't selve.	
Qvid ad caput?	Facies,	Vultus.	
Wat is in het Aensicht?	het Voorhooft 1/	de Oogen 2/	de Neus 3/
Qvid est in Facie?	Frons.	Oculi,	Nasus,
	de Slaep 4/	de Wanghen 5/	de Ooren 6/
	Tempora,	Genæ,	Aures,
	de Mondt 7/	de Lippen 8/	de Kin 9.
	Os,	Labia,	Mentum.
131 a *Wat is in 'tOog en an 't oog?*	de Oogappel 1/	de Ooghleden 2/	'thair der Oogh/led 3/
Qvid est in Oculo, & ad Oculū?	Pupilla,	Palpebræ,	Cilia,
	en d'Ooghoekē 4/	*uyt welke sweeten de*	Traenen 5.
	& Hirqvi,	*ex quibus sudant*	Lacrymæ.
b *Wat boven end tusschen de Oogē?*	de wynbrouwē 1 *en*	rupmte tusschen haer	
Qvid supra & inter Oculos?	Supercilia,	& Intercilium	
132 *Wat is in de Neus?*	de Neusgatē 1/	de Middenschot 2/	de Neushaarē 3.
Qvid est in Naso?	Nares,	Interfinium,	Vibrissæ.
Wat is in de Mondt?	't hol der Kakē 4/	't Gehemelt 5/	de Tonghe 6/
Qvid est in Ore?	Bucca,	Palátum,	Lingva,
	't Tantvleesch 7/	de Zwelgkeel 8/	(Kauwe)
	Gingíva,	Faux,	(Frumen)
133 *Wat is aen den Hals?*	de Gorgel 1/	*ende* de Nek 2.	
Qvid est in Collo?	Guttur,	& Cervix.	
134 *Wat is aē de rōp van 't Lichaē?*	de Borst 1/	de Bupk 2/	't Achterlijf 3/
Qvid est in Trunco corporis?	Pectus,	Venter.	Tergum,
		de Syden 4.	
		Latera.	
Wat aen de Buik?		de Navel 5.	
Qvid in Ventre?		Umbilícus.	
Wat aen 't Achterlijf?	de Schouders 6/	de Rugghe 7/	de Lendenen 8/
Qvid in Tergo?	Humeri,	Dorsum,	Lumbi,
		de Billen 9.	
		Nates.	

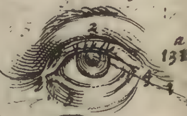

130


129


128


131 b


132
134


a
131


133



135 *Welke sijn Leden?* de Handen/ ende Voeten.
Qvi sunt Artus? Manus, & pedes.

136 *Welke sijn deelen der handt?* de Arm 1/ de Elleboghe 2/ de Vuyst 3/
Qvæ sunt partes Manûs. Brachium, Cubitus, Pugnus,
de Vlakkehant 4/ en Hollehandt 5/ de Vinghers 6/
Palma, & Vola, Digiti.
ende de Duym 7.
& Pollex.

Wat is onder de Armen? de Oxelen 8. en 'thaer der oxelen/
Qvid est sub Brachiis? Axillæ. & Grandebalæ,

137 *Wat is aen de Vingher?* 'tVingerlidt 1/ de Knokkel 2/ de Naghel 3.
Qvid est in Digito? Articulus. Condylus, Ungvis.

138 *Welke sijn deelen van de Voet?* de Heupe 1/ *en* de Dye 2/ de Knie 3/
Qvæ sunt partes Pedis? Coxa, *&* Femur, Genu,
en Kniebuyge 4/ de Schinkel 5/ *en* de Kuyte 6/
& Poples, Crus, *&* Sura,
de Enkel 7/ *en* de Voetsole 8.
Talus, *&* Planta,

139 *Wat is aen de Voetsole?* de Hiele 1/ de Sole 2/ de Toonen 3/
Qvid est in Planta? Calcaneum, Solum, Digiti,
de groote Toon 4.
Hallus.

140 *W. sijn Beenderen des hoofts?* het Bekkeneel/ *ofte* d'Hooftpanne 1/ de Kaeken 2/
Qvæ sunt Ossa Capitis? Calva, *seu* Cranium, Malæ,
de Kinnebakkē 3/ de Tanden 4.
Maxillæ, Dentes.

141 *W. sijn beenderen des Romps?* het Borstbeen 1/ de Schouder bladē 2/ de Ruggegraet 3/
Qvæ sunt Ossa Trunci? Sternum, Scapulæ, Spina dorsi,
de Ribben 4/ het Stuitbeen 5.
Costæ, Os sacrum.

Welke sijn Beenderen der Leden? het Armbeen 6/ de groote Ellepyp 7/ kleine ellepyp 8/
Qvæ sunt Ossa Artuum? Os Brachii, Ulna, Radius.
het Diebeen 9/ de Scheen 10/ het Kuitbeen 11/
Os femoris. Tibia, Fibula,
de Berg / *ofte*, het Opper deel van de voet 12.
Tarsus,

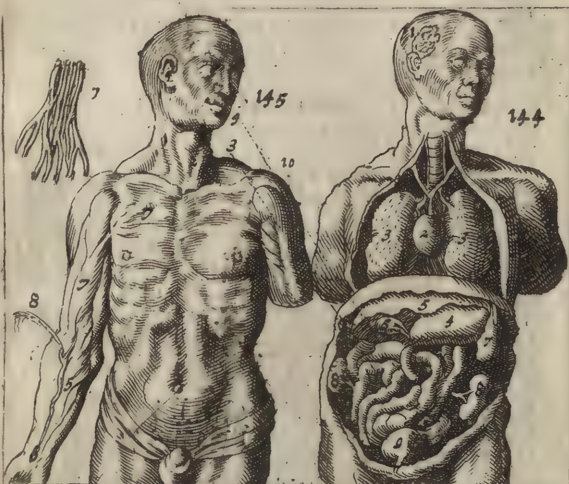
142 *Wat is in de Beenderen?* het Mergh 1.
Qvid est in Ossibus? Medulla.

Wat om de Beenderen? de Vliesen 2.
Qvid circa Ossa? Membranæ,

Wat tusschen de Beenderen? het Kraekbeen 3.
Qvid inter Ossa? Cartilago.


135
136
137
138
139
140
141
142

143 *W. sijn Vleeschachtige Deelen an 't lichaem?* Qvæ sunt carnósæ partes in corpore?	d' Spieren/ Musculi,	de Ingewanden/ Viscera,	de Conduiten. Canáles.
144 *Welke sijn d' Ingewanden?* Qvæ sunt Viscera?	het Brein 1/ Cerebrum,	*ofte* de Herssenen/	*in 't hooft.* *in capite,*
Welke in de Borst? Qvæ in Pectore?	het Hart 2/ Cor,	*ende* de Longe 3; *&* Pulmo;	
Welke in de Buyk? Qvæ in Ventre?	de Maegh 4/ Ventriculus.	de Lever 5/ Jecur,	de Gal 6/ Fel,
	de Milt 7/ Lien,	de Nieren 8/ Renes,	de Blaese 9. Vesica.
145 *Welke sijn Conduiten?* Qvi sunt Canáles?	de Gorgelpyp 1/ Trachéa,	*welke is,* *qvæ est,*	*voor de aessem.* *pro halitu.*
Welke sijn voor de Spyse? Qvi sunt pro *Alimento*?	de Keel 2/ Gula,	het Ingewant 3/ Intestínum,	*en* de Darmen 4/ Iliaqve.
		in den Buyk; in Alvo;	
Welke voor de Vochtigheiden? Qvi pro *Humoribus*?	de Aderen 5/ Venæ,	Lucht aderen 6/ Arteriæ,	de Senuwen 7/ Nervi,
En in haer? Et in eis?	het Bloed 8/ Sangvis,	de Fluym/ Pituita,	Groene Gal. Bilis,
146 *Hoe noemtmen de graegheid nae spys?* Qvomodo dicitur desiderium alimenti?		de Honger 1/ Fames,	*ende* de Dorst 2! *&* Sitis;
Wat is Vytwerpsel des Overvloeds? Qvid estExcremētūSuperflui?	het Speeksel 3/ Salíva.	de Snott 4/ Mucus,	de Sweet 5/ Sudor,
	de Piss/ Urína.	ende de Afgank. & Stercus.	
147 *Wat ondervintmē door de Sin?* Qvid nam percipiturSensu?	de Verw 8/ Color,	de Klank 9/ Sonus.	de Reuk 10/ Odor,
	de Smaek 11/ Sapor.	de Wellust 12/ Voluptas,	*ofte* de Pyn 13. *aut* Dolor.
Wat is het in dien de Sinne rusten? Qvid est,dū sensus qviescunt?	de Slaep 14/ Somnus,	*ende* de Droom. *&* Somnium.	


143
145
144


147
146

148 *Wat is in 't Gemoet?* het Vernuft 1/ de Wille 2/ de Moet 3.
Qvid est in Mente? Ratio, Voluntas, Animus.

149 *Wat komt van 't vernuft?* het Begryp 1/ het Verstandt 2/ de geheugenisse 3.
Qvid venit à Ratione? Ingenium, Intellectus, Memoria.

150 *Welke Gesteltheiden sijn in de Wille?*
Qvi Affectus sunt in Voluntate?
de Liefde 1/ *ofte* de Haet 2:
Amor, *vel* Odium.

de Vreugd 3/ *ofte* de Droefheid 4:
Gaudium, *vel* Mœror:

de Gelukwensch 5/ *ofte* Afgonste 6:
Gratulatio, *vel* Invidia: (*Livor*)

het Medelydē 7/ *ofte* Schadevreugd 8: (*Bespottinge*)
Commiseratio, *vel* Insultatio:

Welke zijn noch overigh?
Qvi super sunt adhuc?
de Hoope 9/ *ofte* de Vreese 10:
Spes, *vel* Metus,

de Gonst 11/ *ofte* de Gramschap 12:
Favor, *vel* Ira:

de Yver 13/ *ofte* Versmadinge 14. (*Afkeer*)
Zelus, *vel* Fastidium. (*Aversati*

151 *Wat ontspringt van 't Gemoet?* de Overmoed 1/ de Stoutheid 2/
Qvid oritur ab Animo? Fastus, Audacia,

de Vermetelheid 3/ het Berouw 4/
Temeritas, Pœnitúdo,

de Schaemte 5/ Onbeschaemtheid 6. *en hiervan daern*
Verecundia, Impudentia: *atqve hinc postea*
alderley soorten Schimpscheuten *en* Sottbedrijf
omnis generis Scommata *&* Ludibria


148
2

1

1
3

149
2
3

1
2

3

150
7
8

150
10
9

1
4

150
12
11

13
14

150

1
2

3
4

5
6

5
6

152 *W. sijn Gebrekẽ aen 't Lichaẽ?* de Vlek 1/ het Valteeken 2/ de Buyle/
Qvi sunt Defectus in Corpore? Nævus, Labes, Tuber,

de Sweer 4/ de Qwetsuren/ en Wonden.
Ulcus, Plagæ, & Vulnera.

Welke dingen sijn 't die ons Wonden en Qvetsuren aenbrengen? de Houwe 5/ de Snede 6/ de Slach 7/
Qvænã sũt, quæ nobis Vulnera & Plagas inferunt? Cæsio (*Cædes*) Scissio, Verber,

de Steke 8/ de Worp 9/ de Schoot 10/
Punctus, Iactus, Ictus,

de Beet 11/ de Vall 12. etc.
Morsus, Lapsus,

153 *Welke sijn Vlekken in 't Vell?* de Ringhworm 1 de Sproete 2/ de Rimpel 3.
Qvi sunt Nævi in Cute? Lichen, Lentigo, Ruga.

Welke sijn Buylen? de Wratte 4/ het Krop-sweer 5/ de Bult 6.
Qvæ sunt Tubera? Verrúca, Struma, Gibbus,

de Liickdoorn/
Clavus.

154 *a Wat volght op een Strepe?* de Streem 1/ de Blauwe blek/ Geswollentheit 2/
Qvid conseqvitur Plagã? Vibex, Livor, Tumor.

b Wat siet gy omtrent eẽ Geqvetste? 't Gestorte bloet 1/ *en* de Heelmeester/ *met* de Salfbusse 2/
Qvid conspicis circa Sauciũ? Cruórem, & Chirurgum, *cum* Narthecio,

't Wondyser 3/ de Wieke 4/ de Wontplaester 5
Specillo, Turunda, Pittacio.

c Wat neẽt gy waer aen een Wonde? de Gapinge *desselfs* 1/ de Lippen 2/ de Koof.
Qvid observas in Vulnere? Os, *ejus* Labra, Crustam.

en nae geneesinge het Wondteken 3.
& post sanationem Cicatrícem.

155 *a Wat is in een Sweer?* Dracht/ Taey etter 2/ Bloedig etter 3/
Qvid est in Ulcere? Pus, Tabum. Sanies.

d' Etterwortel 4/ (*Etterstock*)
Vomica,

b Welke sijn kleine Sweerkens? de Brandblaren 1 ('t Wilde Vyer) de Bleynen 2/
Qvæ sunt parva Ulcuscula? Pusulæ. Pustulæ.

Kinderpokken 3/ Maselen 4/ (*Rootvonk*)
Vari (Morbilli) Papulæ.

152
a 154
b 154
c 154
a 155



156 *Welke sijn Siekten van binnē?* de Hoest 1/ de Koorts 2/ 't Graveel 3/
Qvi sunt Morbi interni? Tussis, Febris, Calculus,
de Teeringe 4/ 't Water 5/ de Dolheid 6/
Tabes, Hydrops, Rabies,

157 *Welke sijn Besmetlijke Siektē?* de schorftheid 1/ de Melaetsheid 2/ de Scheurbuik 3/
Qvæ sunt Contagiosa Lues? Scabies, Lepra, Scorbútus,
de Pest 4/ *&c.*
Pestis, &c.

158 *Wat is een Wanschepsels?* de Reus 1/ de Dwergh 2/ etc.
Qvid est Monstra? Gigas, Pumilio, &c.

159 *Wat heeft een Boer?* Kruydhofen/ Boomgaerden/ Akkers/
Qvid habet Rusticus? Hortos, Pométa, Agros,
Beemden/ Weyden/ *end* een Hoeve/
Prata, Pascua, *&* Villam,

160 *Wat is ō de Kruidh. en Boomg?* Omheyningen/ *(Ghetuynten)*
Q. est circa Hortos & Pomaria? Sepimenta.
Welke sijn Omheynigen? *uyt Aerde is,* de Dam *(Djick)* 1; *uyt Timmerhout,*
Qvæ sunt Sepimenta? *ex Humo est,* Agger: *ex Materiatis,*
de Plākschutting 2/ Staeckettinge 3: *uyt Vlechtroeden*
Plancæ Sudétum: *ex Vitilibus*
de Gevlochtē hegge 4: *en uit Steene sōder kalk* de Steenwal.
Sepes cratitia: *& ex Lapidibus sine calce* Maceries.
Wat is aen een Tuyn? de Paelen/ *ofte* Tuynstaeken 5/ de Rysen 6/
Qvid est in Sepe? Pali, *sive* Sudes, Virgæ,
de Dwersstāgē/ *ofte* Berderen / *(Plancken)*
Longurii, *vel* Assamenta,
W. sijn 't Werktuygh des Hoveniers? de Spade 7/ de Schuppe 8/ de Hakke 9.
Qvæ sūt Instrumēta Hortulani? Bipalium, Pala, Ligo.

161 *Wat is op een Akker?* de Ploegh 1/ de Voore 2/ de Egge 3/
Qvid est in Agro? Arátrum, Sulcus, Occa,
het Saet 4/ 't Gesaeide 5/ de Ooghst 6.
Semen, Seges, Messis.
Wat is in de Ooghst? de Sichel 7/ de Schoof 8/ de Koorngaffel 9.
Qvid est in Messe; Falx, Merges, Merga.
Wat nae den Ooghst? de Stoppel 10/ de Koornbergh 11.
Qvid post Messem? Stipula, Acervus.

162 *Wat wasset op een beemde?* het Hoop 1/ *en* laet Hoop 2/ *waer van* de Hoopopper
Qvid crescit in prato? Fœnum, *&* Chordum, *unde* fœni meta
Wat is tot de vergaderinge desselfs? de Seyssen 4/ de Harke 5/ de Hoopgaffel 6
qvid est ad collectionem ejus. Secula, Rastrum, Furca.

163 *Wat is op een Hofstede?* de Schuire 1/ de Stal 2/ het Voeder 3.
Qvid est in Villa? Horreum, Stabulum, Pabulum,
Wat in de Schuire? de Dorscher 4/ het Stroo 5/ het Kaf 6.
Qvid in Horreo? Tritor, Stramen, Palea,



164 *Welke sijn Stallen?* de Peerdestal 1/ de Veestal 2/ 't Varkenschot 3.
Qvæ sunt Stabula? Eqvile, Caula, Hara.

Wat is in de Stal? de Kribbe 4/ de Horde 5/ de Trogh 6.
Qvid est in Stabulo? Præsépe, Crates, Linter.

165 *Wat is op het Hoenderwerf?* de Mest 1/ het Uitveeghsel 2/ de Splinters 3/
Qvid est in Corte? Fimus, Qvisqviliæ, Festúcæ.

't Werretuigh 4/ de Meshoop 5.
Tricæ, Sterqvilinium.

166 *Wat heeft de Herder?* een Kudde 1/ den Herdersstaf 2/ de Sweep 3/
Qvid habet Pastor? Gregem, Pedum, Flagrum,

de Tasche 4.
Peram.

Wat ontvangt hy van 't Vee? de Melk 5/ den Boter 6/ den Kaes 7.
Qvid accipit à Pecore? Lac. Butyrum, Caseum.

167 *Wat is in een Byekorf?* de Byeswarm 1.
Qvid est in Alveári? Exámen apum.

Wat is van haer? de Honingraden 2/ *ende* het Wass 3.
Qvid est ab eis? Favi mellis, *&* Cera.

168 *a. Wat is in een Moolen?* het Meel 1/ de Semel 2/ *(Gruis)* de Sak 3.
Qvid est in Mola? Farína, Furfur, Saccus.

b. Wat in de Stampmolen? de Mortier 1/ *en* de Stamper 2/ *ende hier van*
Qvid in Pistrino? Pila, *&* Pilum, *& hinc*

de Papp 3/ *ende* Gort 4.
Puls, *&* Alica.

169 *Wat is by een Bakker?* de Seef 1/ de Baktrogh 2/ het Deegh 3/
Qvid est apud Pistorem? Cribrum, Mactra, Massa.

de Bak Oven 4/ het Broot 5/ 't Wittebroot 6.
Furnus, Panis, Simila.

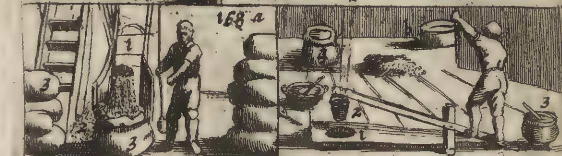
Wat is aen het Broot? de Korst 7/ *ende* de Kruim 8/ (het Weeke)
Qvid est in Pane? Crusta, *ac* Medulla.


164


165


166


167


168 a


169

170 *Wat is by een Viſſcher?* Qvid eſt apud Piſcatorem?	de Anghel 1/ Hamus,	het Aas 2/ Eſca,	de Viſch korf 3/ Fiſcella,
	de Fuyk 4/ Naſſa,	het Nett 5/ Rete,	't Schakel nett 6. Tragula.
171 *Wat is by een Vogelvanger?* Qvid eſt apud Aucupem?	de Vogelroede 1/ Pertica,	Vogel lym 2/ Viſcus,	het Fluitjen 3/ Fiſtula,
	het Aes 4/ Eſca,	de Strik 5/ Laqveus,	het Sprinknet 6/ Panthérum,
		de Kouwe 7. Cavea.	
172 *Wat is by een Iagher?* Qvid eſt apud Venatorem?	de Netten 1/ Caſſes,	de Netſtocken 2/ Vari.	Jager ſpieſſe 3/ Venabulum,
		(*'tZwijnſpriet*)	de Kuyl 4. Scrobs.
173 *Wat is by een Slagher?* Qvid eſt apud Lanionem?	de Worſt 1/ Farcimen,	(*gelijk* Leverworſt 1/ (*ut* Tomaculum,	Braedworſt 2/ Hilla,
	de Bloedbeuling 3) Apexabo,	de Ham 4/ Perna,	het Spek 5/ Lardum,
	het Smeer 6/ Arvína,	het Vett 7/ Adeps,	het Reut 8/(*Ongel*) Sebum.
174 *Wat is by een Kok?* Qvid eſt apud Coqvum?	de Toeſpijs 1/ Obſonium,	de Soppe 2/ Jus,	de Specerpen 3. Aromata.
Welke ſijn Speceryen? Qvæ ſunt Aromata?	de Peper 4/ Piper,	de Gengher 5/ Zingiber,	de Saffraan 6/ Crocus,
	Suyker 7/ Saccharum,	Edik 8. Acétum.	
175 *Wat is Keuken Huysraet* Qvæ eſt Culinaria Supellex?	de Ketel 1/ Ahénum,	de Kopere Pot 2/ Lebes,	't Kommetjen 3/ Catinulus,
	het Braedſpitt 4/ Veru,	de Rooſter 5/ Craticula,	de Braedpann 6/ Sartágo,
	de Doorſchlag 7/(Kleynſer) Colum,		de Schotel 8/ Catínus,
		Vat watertobbe 9. Trua.	

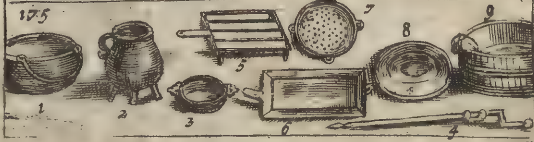

170
6
1
2
4
3
5


171
3
1
2
5
4
6


172
1
2
3
4


173
1
1
2
3
4
5
6
7
8


174
1
3
7
8
4
2
6
5


175
7
9
8
5
1
2
3
6
4

176 *Welke sijn Dranken?* Qvi sunt Potus?	de Wijn 1/ Vinum,	het Bier 2/ Cerevisia,	de Meede 3. *Mulsum.*
	en andere *& alia*	Starke dranken. Teméta.	
177 *Wat is in een Wyngaert?* Qvid est in Vinea?	de Wijnstok 1/ Vitis,	Wijnrank 2/ *Palmes,*	't Wijngaartblat/ Pampinus,
	de Druif 3/ Uva,	de Wijnspade 4/ Pastinum.	de Wijnparsse 5. Torcúlar.
178 *Wat wort uit de druivẽ uytgeperst?* Qvid ex uvis exurgétur?	de Most 1/ Mustum.	het Verjups. Omphacium.	
Wat uyt druiffteenen? Qvid ex acinis?		*de* Leur 1. Lora.	
Wat wort uit Gest 2? Qvid fit è Fæce!	de Brãdewijn 3: *maer uit Mout 4.* Crematũ Vinũ: *sed è Polenta.*		*ende Hoppe 5.* *& Lupulo.*
		het Bier 6. Cerevisia.	
179 *Wat was de kleederdracht der Oudẽ?* Qvis fuit Amictus antiqvorũ?	eẽ Kappe 1/ Cucullus,	een Lijfrok 2/ Bracca.	Houwe schoenẽ 3/ Carbatinæ.
180 *Welke sijn nu dekſel des Hoofts?* Qvæ sunt nunc tegumenta capitis?	de Hoed 4/ Pileus,	de Myter 5/ Mitra.	het Bonnet 6/ Galérus.
		de Huive 7. Vitta, &c.	
Welke des Lichaems? Qvæ Corporis?	het Wolhemd 1/ Indusium,	de Broeken 9/ Femoralia,	het Wambes 10. Thorax,
	ofte de Rok 11/ *vel* Tunica,	de Tabbert 12/ Toga,	de Mantel 13/ Pallium,
		ofte de Huike 14. *aut* Palla.	
Welke der Voeten? Qvæ Pedum?	de Schoenen 15/ Calcei,	*ofte* Leersen 16/ *vel* Ocreæ,	de Muilen 17/ Crepidæ,
		de Koussen 18. Tibialia. (*Caligæ.*)	
181 *Wat is aen een Wambes?* Qvid est in Thorace?	de Mouwe 1/ Manica,	de Schoot 2/ Lacinia,	het Oogjen 3/ Fibula,
	het Haekjen 4/ Uncinulus,	Knoopjen 5/ Nodulus,	de Veters 6/ Ligulæ,
		de Linten 7. Fasciæ.	

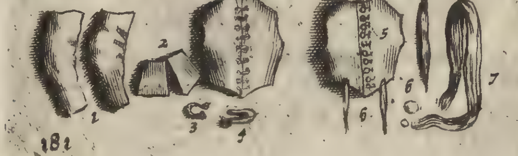

176
177


178


179


180




181

182 *Wat is by een Spinster?* het Vlas 1/ *ofte* Hennip 2/ het Werk 3/
Qvid est apud Netricem! Linum, *vel* Cannabis; Stupa,

ende Vlokken 4/ (Noppen)
& Flocci,

Wat noch meer? de Spinrokke 5/ *en* de Spille 6/ *met* de Draet 7/
Qvid insuper? Colus. *&* Fusus, *cum* Filo:

het Spinwiel 8/ Spinklosse 9/ de Haspel 10.
Rhombus, Girgillus. Alabrum.
en de Kluwe 11/
& Glomus;

183 *Wat drachtmen tot een Wever?* Het Gaern.
Qvid defertur ad Textorem? Filamenta.
Wat brengtmen van een Wever? het Webbe 1/ *ofte* Linwaet 2/
Qvid refertur à Textore? Tela, *sive* Linteum,

Wat wert daer van gemaakt? het Hemde 3/ de Beffen 4/ de Neusdoekē 5.
Qvid inde conficitur? Interula, Collaria. Muccinia.

184 *Wat is by een Snyder?* het Laeken 1/ de Schaer 2/ de Naelde 3/
Qvid est apud Sartórem? Pannus, Forfex, Acus,

de Vingerhoed 4.
Digitále.

Wat is aen een Kleed? de Naet 5/ de Boort 6/ *ofte* Frangien 7/
Qvid est in Veste? Sutúra, Limbus. *aut* Lemniscus.

de Soom 8/ de Schoot 9/ de Vouwe 10/
Fimbria, Gremium, Plica,

en de Boesem 11.
& Sinus.

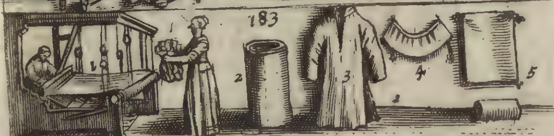
185 *Wat is by een Schoenmaker?* het Leder 1/ Schoenmakers mes 2 / de Else 3/
Qvid est apud Sutórem? Corium, sutorium Scalprnm Subula,
de Draet 4/ de Leest 5.
Acia, Modulus.

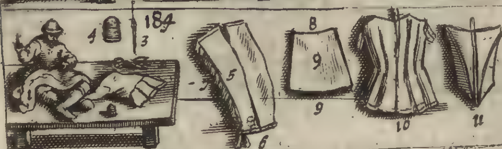
Wat by een Bondtwerker? het Vel 6/ *ende* het Bondtwerk 7.
Qvid apud Pelliónem? Pellis, *atqve* Pellicium.

186 *Wat warē eertijts Woonplaetsē?* de Spelonk 1/ de Tente 2/ de Hutte 3.
Qvæ erant olim Habitacula? Spelunca, Tabernaculum, Tugurium.

Welke daer nae? de Boeren Hutte 4/ het Huys 5/ het Paleys 6.
Qvæ postea? Casa, Domus. Palatium.


182


183


184


185


186



187 *Wat is by een Timmerman?* de Byl 1/ de Dissel 2/ de Boor 3/
Qvid est apud Fabrum ?Secúris, Ascia, Terebra.
Lignarium de Saegh 4/ het Hout 5/ de Timmerbalk 6/
Serra, Lignum, Tignum.
de Plank 7.
Asser.

Wat van het Hout? de Spaenders 6/ het Saegsel 9.
Qvid ex Ligno? Assulæ, Scobs.
Wat in 'thout? Het Gat/ofte Hol 10.
Qvid in Ligno? Forámen.

188 *Wat is by een Steenhouwer?* de Richtsnoer 1/ het Liniael 2/ de Winkelhaek 3/
Qvid est apud Lapidarium? Amussis, Regula, Norma,
de Passer 4/ de Steekbytel 5/ Beukhaamer 6.
Circinus, Cælum, Tudes.

Wat is by een Metselaer? Gebakkē steenē 7/ de Kalk 8/ de Troffel 9.
Qvid est apud Murarium? Lateres, Calx, Trulla,
de Muir 10,
Murus,

189 *Wat is in een Gebouw?* de Grondveste 1/ de Want 2/ het Dak 3/
Qvid est in ædificio? Fundamentum, Paries, Tectum,
de Sypkers 7/ *en* Houwvasten 8/ de Suilen 9/
Clavi, *et* Copulæ, *Columnæ,*
en Pilaeren 10/
et Pilæ.

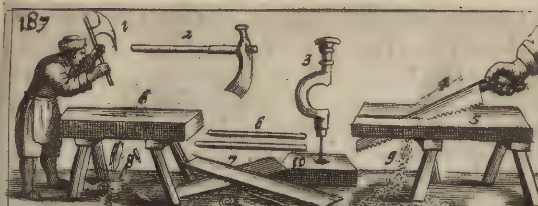
Wat wort, indien sy neder vallen? eē Steenhoop 11/(Puyn)
Qvid fit, si ruant? Rudus,
Wat is op het Dak? de Pannen 4/ *ofte* Lepen 5/ *ofte* 't Stroodeksel
Qvid est in Tecto? Tegulæ, *vel* Scandulæ, *vel* Culmen.

190 *Wat is by een Deur?* de Posten 1/ de Dorpel 2/ Bovendrëpel 3.
Qvid est apud Januam? Postes, Limen, Superliminàre.

191 *Wat is aen een Deur?* het Hengsel 1/ de Klink 2/ de Grendel 3/
Qvid est in Foribus? Cardo, Pessulus, Obex,
de Keten 4/ het Slot 5/ de Sleutel 6.
Caténa, Sera, *Clavis.*

192 *Wat is aen een Venster?* de Tralyen 1/ *ofte* Hordekens 2. [*Gheerden*]
Qvid est in Fenestra? Cancelli, *vel* Clathri.

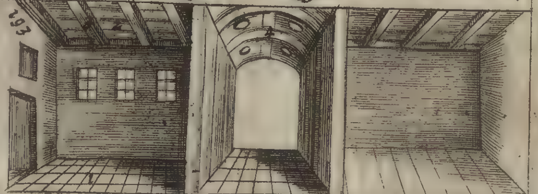
193 *Wat is in een Gemak?* de Vloer 1/ *en* 't Soldergespan 2.
Qvid est in Concláve? Pavimentum, *et* Laqvear.
Wat aen de Solder? de Balk 3/ *ofte* het Verwulfsel 3.
Qvid in Lacunári? Trabes, *aut* Fornix.


187


188


189


190
191
192


193

194 *Welke sijn deelen van 't huis?* de Voorplaetse 1/ het Voorhuys 2/ de Kachelkamer 3.
Qvæ sunt partes Domûs? Area, Atrium, Hypocaustum.

de Kamer 4/ de Keuke 5/ de Spyskamer 6.
Camera, Culína, Penuarium.

Welke resteeren noch? de Kachel 7/ de Haert 8/ de Schoorsteen 9/
Qvæ restant adhuc? Fornax, Focus, Caminus,

de Luiffen 10/ de Ganck 11/ de Toorn 12/
Podium, Pergula, Turris,
de Trappen 13/ *ofte* de Leeders 14.
Gradus, *aut* Scalæ.

195 *Wat is by een Potbakker?* de Potaerde 1/ de Draey schybe 2/ de Pot 3/
Qvid est apud Figulum? Argilla, Rota, Olla,
de water Kruik 4/ *ende andere* Vatens *met* Ooren /
Urceus, (*Hydria*,) *aliaqve* Vasa *cum* Ansis:
En uit dese gebrokē, de Potscherven 6.
Et ex his fractis, Testæ.

196 *Wat is by een Yser Smidt?* de Blaesbalgh 1 de Tanghe 2/ de Hamer 3/
Qvid est apud ferrariū Fabrū? Follis, Forceps, Malleus,

het Aenbeeld 4/ de Hamerslagh 5/ het Plat 6/
Incus, Scoria, Lamina,

het Blik 7/ de Vyle 8. de Yserhoncken.
Bractea, Lima, [Scobína.] Strictúræ,

197 *Wat is by een Goutsmidt?* de Ringh 1/ de goude Ketten 2/ het Kleinod 3/
Qvid est apud Aurifabrum? Annulus, Torqves, Cimelium,

de Armband 4/ het Hals cieraet 5/ de Smeltkroes 6.
Armilla, Moníle, Catillus.

198 *Wat is by een Kistemaker?* de Schave 1/ de Lym 2/ het Vernis 3:
Qvid est apud Scriniarium? Dolábra, Glutinum, Vernix,

de Koffer 4/ de Kiste 5/ de Kasse 6.
Scrinium, Cista, Arca.

199 *Wat is by een Kuyper?* de Tonnen 1/ de Waschtobbe 2/ de Water emmers 3/
Qvid est apud Vietorem? Tinæ, Labrum, Urnæ,

de Tuyt emmer 4 (*de Kitte*) de Wijnvaten 5/
Obba, Infusorium, Dolia, [*Cupa*]

Wat aen een Vat? de Bodem 6/ de Duighen 7/ de Hoepels 8.
Qvid in Dolio? Fundus, Secamenta, Circuli.

Wat is by een Lyndraejer? de Strick 1/ het Touw 2/ het Seelgaern 3/
Qvid est apud Restionem? Restis, Funis, Funiculi.
Kabel 4.
Rudens.


194
195
196
197
198
199

00 *Wat is by een Reiser?*
Qvid est apud Viatorem?
de Reismantel 1/ de Stok 2/ (staf) het Pak 3.
Penula, Baculus, (Scipio) Sarcina.
't Bouget 4/ de Tasche 5/ de Beurs 6.
Bulga, Cruména, Marsupium.

Wat is voor hem?
Qvid est ante illum?
de Reise/ de Wegh/ *ofte* het Voetpadt 7.
Iter, *Via*, *vel* Semita (callis)
Ofte ten minsten het Wagenspoor 8/ *ofte* 't Voetspoor 9.
Aut saltem Orbita *vel* Vestigium.

Wat is omtrent hem?
Qvid est circa illum,
de Weghgesel 10/ de Roover 11/ *ofte* Anstoot 12.
Comes, Prædo, *aut* Scandalum,

Wat voor hem?
Qvid pro illo?
de Herbergh/ *ofte* de Kroegh 13/ *alwaer* de Gasten 14
Diversorium, *seu* Caupóna, *ubi* Hospites
tot den Weert 13 *komen*
ad Hospitem *veniunt*

201 *Wat is by een Ruiter?*
Qvid est apud Eqvitem?
de Toom 1/ de Teughel 2/ de Halster 3/
Frenum, Habéna. Capistrum.
de Sadel 4/ de Stijgheugel (Steegelreep) 5/ de Spoore 6/
Ephippium, Stapes, Calcar,
Somtijts ook een deken 7/ *ofte* Rouwe deken 8/
Interdum etiam Stragula, *vel* Gausape,
en Sadeltasche 9.
et Vidulus.

202 *Wat is by een Voerman?*
Qvid est apud Aurigam?
de Sweep 1/ de Riem 2/ de Wane 3/
Flagellum. Lorum, Vannus.
de Roskam 4;
Strigilis;
de Slede 5/ de Rosbaer 6/ de Waghen 7.
Traha, Lectíca, (Arcera) Currus.

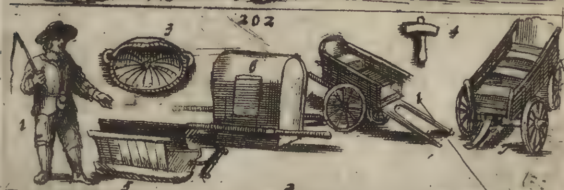
203 *Welcke zijn Waghens?*
Qvinam sunt Currus?
de Karre 1/ de Lastwaghen 2/ de Karosse 3/
Carrus, (Cisium) Plaustrum, Pilentum,
ofte Hangende Wagen/ 3/4/ de Kalesse 4/
sive Carpentum, Rheda,
de Rollewagen 5/ (Kortswaeghen)
Essedum, (Petoritum)

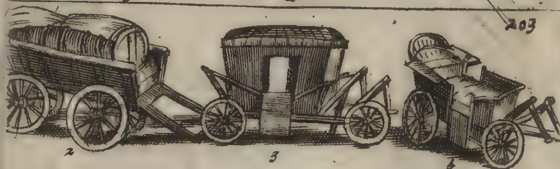
20 *Wat is aen een Waghen?*
Qvid est in Curru?
de Disselboom 1/ het Gespan 2/ de Assen 3/
Temo, Jugum. Axes.
de Raden 4.
Rotæ.

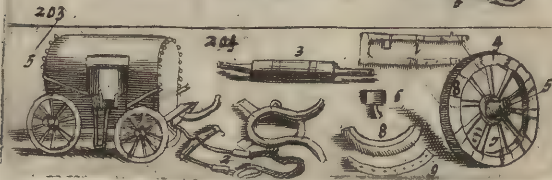
Wat is aen een Radt?
Qvid est in Rota?
de Naeve 5/ de Lense 9/ de Specken 7/
Modiolus. Paxillus, Radii,
de Velghe 8 (*buytenste ommetrek*) Radtschene 9.
Arsis (Orbile) Canthus.


200


201


202
203




203
204

205 *Wat is boven 't Water?* de Brugghe 1/ de Vonter/ de Ponte 2/
Qvid est super Aqvam? Pons, Ponticulus, Ponto,
het Vlott 3/ de Trekschuite 4/ de Boot 5/
Ratis, Scapha tractoria. Scapha (*Acatium*,)
het Schip/ het Meersschip 6/
Navis, Corbita,

206 *Welke sijn deelen van 't Schip?* de Voorsteven 7/ *en* de Achtersteven 8. de Kiel 9/
Qvæ sunt partes Navis? Prora, *&* Puppis: Carina.
het Verdek 10.
Stega.
en Gereetschappen van 't Schip? de Mast 11/ *en* het Seil 12/ de Vlagge 13:
& Armamenta Navis? Malus, *&* Velum, Aplustre:
de Riem 14/ de Schipshaek 15. de Schipboom/
Remus, Harpágo. Contus, (*Trudes*)
en het Roer 16:
& Gubernaculum,

207 *Wat is in 't Schip?* de Schippers 17/ de Seesiekte 18/ (*Walginge*,) *en* de Durk
Qvid est in Navi? Nautæ, Nausea, *&* Sentina
waer uyt met de pompe gepompt *en* uytgepompt wort
unde Antliâ antlatur *&* exantlatur
het vuyle scheeps waeter 19.
Nautea.
Waer rustet het Schip? In de Haven 20/ *ofte op* de Reede 21/ *aen* Anker 22.
Ubi qviescit Navis? *In* Portu, *aut in* Statione, *super* Anchora,

208 *Wat is by een Werkmeester?* de Last 1/ *ende* het Werktuig 2.
Qvid est apud Mechanicū? Moles. *&* Machina.
Wat is een Werktuigh? de Handboom 3/ de Wigghe 4/ het Heiblok 5/
Qvid est Machína? Vectis. Cuneus, Fistúca,
de Persse 6. (*de Druckboom*)
Prelum.

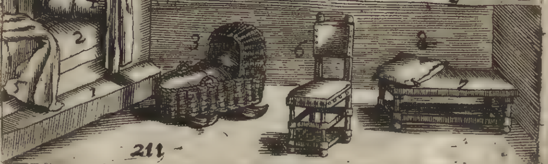
209 *Wat is by een Draegher?* het Hennepseel 1/ de Kruiwagen 2/ de Rollen 3/
Qvid est apud Bajulum? Ærumna, Pabo, Palangæ,

210 *Wat is in de Badstoven?* de Badkuipe 1/ de Looghe 2/ de Seep 3/
Qvid est in Balneo? Labrum, Lixivium, Sapo,
de Spongie 4/ de Kam 5: *end* 't Scheermes 6/
Spongia, Pecten: *&* Novacula.
de Schaer 7/ *tot* het Hair 8.
Forpex, *ad* Comam.

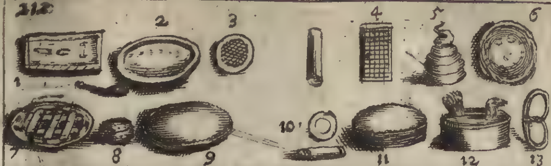
211 *Wat is voor een sacht Laeger?* de Bedstede 1/ het Bedde 2/ de Wieghe 3/
Qvid est pro molli Cubátu? Sponda, Lectus, Cunæ,
het Oorkussen 4/ het Bedlaken 5/ de Deken.
Pulvínar, Lodix, Teges.
Wat voor het Sitten? de Stoel 6/ de Bank 7/ 't Stoelkussen 8.
Qvid pro Sessione? Sedile, Scamnum, Culcitra.


205. 206. 207.

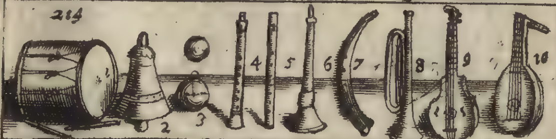

208
209

210

211

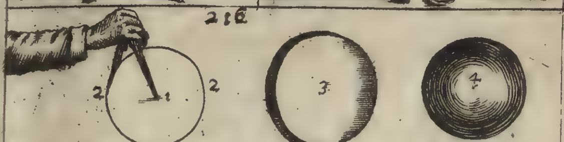
212 *Welke zijn Lekkernyen?*	de Vlade 1/	de Koeck 2/	Pierkoek 3/
Qvæ sunt Cupediæ?	Placenta,	Libum,	Laganum,
	de Wafel 4/	de Struif 5/	Pannekoek 6/
	Popanum,	Scriblita,	Teganites,
	't Bankett 7/	de Oliekoek 8/	de Kruitkoek 9/
	Bellaria.	Globulus,	Morétum,
	de Spitkoek 10/	de Oublye/	de Taerte 11/
	Obelias,	Crustulum,	Torta,
	Vleespastey 12/	de Krakeling/	(Wielbroot) 13.
	Artocreas,	Spira,	
213 *Wat vermaekt den Reuk?*	de Wyrook 1/	de Muskeliaet 2/	de Salve 3/
Qvid oblectat Olfactum?	Thus,	Moschus,	Ungventum,
	de Krans 4/	het Ruikertjen 5/	(Tuiltjen) etc.
	Sertũ (Coróna)	Servia, &c.	
214 *Wat beweeght het Gehoor?*		de Klank.	
Qvid afficit Auditum?		Tonus.	
Wat maakt een klank door slaen?	de Trommel 1/	de Klok 2/	de Belle 3.
Qvid facit Tonum pulsando?	Tympanum,	Campána,	Nola.
Wat door blaesen?	de Fluite 4/	de Pype 5/	de Schalmeye 6/
Qvid inflando,	Tibia,	Fistula.	Monaulos
	de Kroomhoorn 7/ (Cink)	de Trompette 8/	de Basuine/
	Lituus,	Tuba,	Buccina,
Wat door snaren klinken?	de Cyter 9/	de Luite 10/	't Hakkebert 11/
Qvid Chordis sonando?	Cithara,	Testúdo,	Sambúca.
	de Harpe 12/	de Vyool 13/	[Vedel].
	Lyra,	Fides,	[Pandúra]-
215 *Wat is by een Schilder?*	de Schilderverwe 1/	het Penseel 2/	het Beeld 3.
Qvid est apud Pictorem?	Pigmentum,	Penicillus.	Imágo.
216 *Wat is in een Cirkel?*	't Middelpunt 1/	*ende* de Omtrek 2.	
Qvid est in Circulo?	Centrum,	& Circumferentia.	
Waer zijn deese twee meer?	*In* een Schyve 3/	*en* Kloot 4.	
Ubi sunt hæc duo præterea?	*In* Orbe,	& Globo.	
217 *W. zijn Maeten der Ruimte?*	de Duimbreete 1/	de Handbreet 2/	de Spanne 3/
Qvæ sunt Mensúræ Spatii?	Digitus.	Palmus,	Spithama,
	de Elle 4/	de Schrede 5/	de Vaem 6/
	Ulna,	Passus,	Orgyia,
	de Roede 7/	het Veltweeghs 8/	de Myle 9.
	Pertica,	Stadium,	Milliáre.


212
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13


213
2
3
4
5
2


214
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10


12
13
215
3
2
1
1


216
2
1
2
3
4


217
1
2
3
4
5
6
7
8
9
9

218 *W. sijn mate͂ der drooge dinge͂?* de Mudde 1/ de Schepel 2/ de Spint 3.
Qvæ sunt mensúræ Aridorum? Medimnus, Modius, Qvartále.

Welcke der Vloejenden? het Mutsjen 4/ de Pint 5/ de Kan 6/
Qvæ Liqvidorum? Cyathus. Hemina. Sextarius,

de Vaen 7/ de Emmer 8/ het Voeder 9.
Congius, Urna, Culeus.

219 *Welke sijn maeten van swaere dingen op de Waegh?* het Aesjen 1/ 't Vierēdeel; Loods 2/ het Loot 3/
Qvæ sunt mensúræ gravium rerum super Libra? Scrupulum. Drachma, Semuncia,

de Once 4/ 12 Oncē *ofte* Pont 5/ de Centenaer 6.
Uncia, As *vel* Pondo. Centenarius.

220 *Welk is een maet der Tyt?* de Santlooper 1/ de Waterlooper 2/ de Sonnenuir 2/
Qvæ est mensúra Temporis? Clepsammidiū, Clepsydra, Sciotericum,

ofte Sonnewyser 4/ het Uirwerk 5.
sive Solarium, Horologium.

221 *Wat is aen een Boek?* het Perkament 1/ *ofte* het Pampier 2.
Qvid est in Libro? Pergaména, *seu* Papyrus.

Welke sijn Deelen van 't Papier? het Vel 3/ het Boek 4/ de Riem 5.
Qvæ sunt Partes Chartæ? Plagula, *S*capus. Volúmen.

222 *a W. sijn deelen van een Boek?* de Bladen 1/ de Syden 2/ de Kanten 3/
Qvæ sunt partes Libri? Folia, *P*aginæ. Margines,

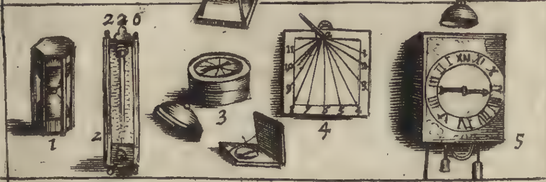
de Bandt 4/ het Kapitorj 5.
Compactúra, Theca.

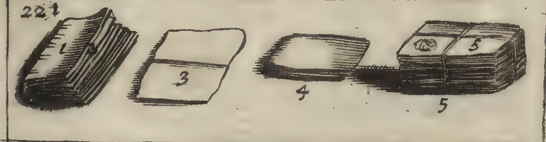
b. W. sijn deelen van een Schrift? de Letters 1/ het Woordt 2/ de Reghel 3.
Qvæ sunt partes Scriptúræ? Literæ, Verbum, Versus.

Welke des letters? een Stip 4/ een Trek 5/ het Tutteltjen 6.
Qvænam literæ? Punctum. Linea, Apex.

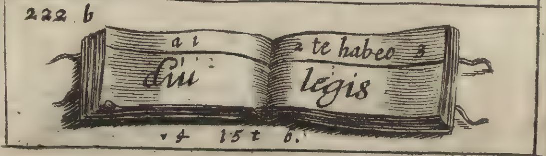

218
1
2
3
4
5
6
7
8
9


219
1
2
3
4
5
5
6


220
1
2
3
4
5


221
1
3
4
5
5


222 a
1
2
2
3
4
5


222 b
a 1
2 te habeo 3
diu
legis
4
5
6.

223 *Wat is by een Schryver?* Qvid est apud Scribam?
de Greffie 1/ Stylus, [Schrijfpriem] [Graphium] *tot 't* Tafelboeckken 2/ *ad* Pugillares,
ofte de Penne 3, *aut* Penna, de Pennekoker 5/ Calamarium, de Inkt 7/ Atramentum,
het Pennemes 8/ Scalpellum, *ende* het Liniael 9. Lineale.

Wat is aen de Penne? Qvid est in Penna?
de Schaft 4/ Caulis, *en* de Spleet 5. *&* Crena.

224 *Wat is in de Schoole?* Qvid est in Schola?
voor den Leeraer *pro Doctore* de Leer Stoel Cathedra

Wat voor den Leerlink? Qvid pro Discipulo?
de Onderbank 2 Subsellium, *ende* de Tafel 3 *&* Tabula, *ofte* Schrijf-schalie *etc.* *vel* Palimpsestus, *&c.*

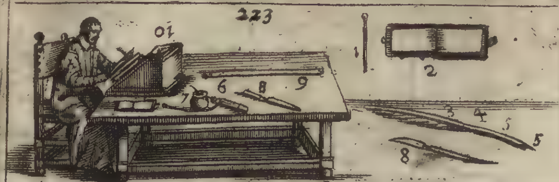
225 *Wat is in de Leertucht?* Qvid est in Disciplina?
het Bysspel 4/ Exemplum, de Regel [Wet] 5/ *Præceptum*, de Naemakinge 6. Imitatio;
de Fael [faute] 7/ Mendum, de Berispinge 8/ Correptio, de Verbeteringe 9/ Correctio,
de Neerstigheid 10/ Diligentia, Naelaetigheid 11/ Negligentia, de Plak 12. Ferula.

226 *W. sijn in een huislyke Geselschap?* Qvi sunt in domestica Societate?
de Heer 1/ Dominus, *ende* de Knecht 2; *&* Servus, de Jufvrouw 3/ Domina,
en de Meidt 4: *&* Ancilla: de Huisheer 5/ Herus, *en* Dienaer 6/ *&* Famulus,
ofte de Huisgenoot 7/ *aut* Inquilinus, de Daghwerker 8: Operarius: de Kost 9/ Victus,
de Loon 10. Merces.

227 *Welke maaken het beginsel van een Huisgesind?* Qvi faciunt initium Familiæ?
deBruidegom 1/ Sponsus, *ende* de Bruid 2/ *&* Sponsa, 't Houwelijkgoet 3/ Dos,
en Bruiloft 4: *&* Nuptiæ. de Echteman 5/ Maritus, *en* Echtevrouw 6/ *et* Uxor,
de Echtgenooten. Conjuges.

228 *Welke sijn in een Huisgesind?* Qvi sunt in Familia?
de Ouders 1/ Parentes, *ende* de Kinderen 2; *&* Liberi;
de Broeders 3/ Fratres, *ende* de Susters 4. *&* Sorores.

Wat breidet sigh van daer uit? Qvid propagat se inde?
het Geslacht 5/ Gens, *en* eē heel Landvolk 6. *et* Natio.


223


224
225


226


227


228

229 *W. sijn in de Bloedvrientschap?* de Vader 1/ *en* de Moeder 2;
Qvi sunt in Cognatione? Pater, & Mater;
de Soon 3/ *en* de Dochter 4;
Filius, *et* Filia;
de Grootvader 5/ *en* de Grootmoeder 6;
Avus, *et* Avia;
de Neve 7/ *en* de Nichte;
Nepos, *et* Neptis:
de Oom 9/ *en* de Moeje 10;
Patruus, *et* Amita;
de Moedersbroeder 11/ *en* de Moedersfuster 12;
Avunculus, *et* Matertera.

230 *Welke sijn in de Swagerschap?* de Stiefvader 1/ *en* de Stiefsoon 2;
Qvi sunt in Affinitate? Vitricus, *et* Privignus;
de Stiefmoeder 3 *en* de Stiefdochter 4:
Noverca. *et* Privigna:
de Schoonvader 5/ *en* de Schoonsoon 6;
Socer, *et* Gener;
de Schoonmoeder 7/ *en* de Schoondochter 8.
Socrus, *et* Nurus.

231 *Welke blyven nae den doodt?* de Weduwenaer 1/ *ofte* de Weduwe 2/ *en* 't Weeskint 3
Qvi manent post mortem? Viduus, *aut* Vidua, *et* Orphanus,
de Erfgenaem 4/ de Vogt 5/ *en* 't Ouderloose kind 9.
Hæres, Tutor, *et* Tupillus.

232 *Wat is in de borgerlyke Gemeinschap?* de Bywooninge/ de Handteringe/ de Regheringe
Qvid est in politica Societate? Cohabitatio, Negotiatio, Regimen.

233 *Wat ontstaet uyt de t'samen Wooninge van veelen?* het Dorp 1/ het Stedcken 2/ de Stadt 3:
Qvid oritur ex Cohabitatione multorum; Pagus, Oppidum, Urbs:
de Heerschappe 4/ het Landschap 4/ 't Koninkrijk 5/
Ditio, Regio, Regnum,
en de Lantpalen *van die*: 't Vaderlant/ *en* de Seden.
& Limites *eorum*: Patria, *et* Mores.

234 *Wat is om een Stadt?* de Muiren 6/ de Wal 7/ de Gracht 8/
Qvid est circa Urbem? Mœnia, Vallum, Fossa.
de Poorten 9.
Portæ.

235 *Wat is in een Stadt?* de Huisen 10/ de Wydestraet 11/ de Wijk 12/
Qvid est in Urbe? Ædes, Platéa, Vicus,
de Engesteegh 13/ de Markt 14/ het Stadthuys 15/
Angiportus, Forum, Curia,
de Burght 16/ het Blokhuys 17.
Arx, Castrum.

236 *Wat is in de Straet?* de Put 1:
Qvid est in Platéa? Puteus,
Wat aen de Put? de Mont vã de put 2/ de Wippe 3/ de Putemmer 4/
Qvid ad Puteum? Crepído, Tolléno, Situla.
de Gote 5.
Alveus.


229
230
233
234
235
236

237 *Wat is in een Apotheek?*	de Vijsel 1/	*ende* de Stamper 2:	
Qvid est in Pharmacopæo?	Mortarium,	*et* Pistillum:	
	de Busse 3/	de Doos 4/	de Mande 5.
	Pyxis,	Capsa,	Corbis.
238 *Wat is in elke Handelinge?*	het Ooghmerk 1/	de Middelen 2/	de Gelegẽtheid 3/
Qvid est in quolibet Negotio?	Scopus.	Media,	Occasio,
	de Aenleider 4/	de Medehelper 5/	het Beletsel 6.
	Author,	Adjutor.	Impedimentũ.
239 *Wat wert by een Koopman gevonden?*	de Waere 1/	de Prijs/	het Geldt 2/
Qvid apud Mercatorem reperitur?	Merx,	Pretium,	Pecunia,
	de Pennink 3/	het Penninkſken/	een Groot /
	Nummus,	Obolus,	Denarius,
Wat loopt mede onder in,t Gewerff?	de Jaermarkt 4/	het Gewin 5/	het Verlies 6/
Qvid intercurrit in Negotiatione?	Nundinæ,	Lucrum,	Damnum,
	de Schalkheid/	de List/	het Bedrogh.
	Astus,	Dolus,	Fraus.
240 *Wat eyscht een Schuldheer?*	de Handschrift 1	*/ofte* het Pandt 2.	
Qvid exigit Creditor?	Syngrapham,	*vel* Pignus.	
Wat na gepasseerdẽ Schuldtermijn?	de Hooftsomme/	de Rente/	*ofte* Woeker.
Qvid elapsis Fœneraliis?	Sortem,	Reditum,	*vel* Fœnus.
241 *Wat is by een Rijke?*	de Goederen 3/	de Schatten 4/	de Overdaet 5.
Qvid est apud Divitem?	Opes,	Thesauri,	Luxus.
Wat by een Bedelaer?	de Bedelsak 6/	de Lapmantel 7.	
Qvid apud Mendicum?	Mantica,	Cento.	
242 *Wat is in een Spel?*	het Jok 1/	het Dobbelsteenspel 2/	de Dobbelsteenẽ 3
Qvid est in Ludo?	Jocus,	Alea,	Tesseræ,
	de Worsteling 4/	de Strijt 5/	de Knip 6/
	Lucta,	Certamen,	Talitrum,
	de Oorband 7/	de Vuistslagh.	
	Alapa.	Colaphus.	
243 *Wat beschouwtmen op een Schouwplaets?*	het Tooneel 1/	de Tooneelspelder 2/	
Qvid spectatur in Theatro?	Scena,	Histrio.	
	het Blydspel 3/	*ofte* het Treurspel 4.	
	Comœdia.	*vel* Tragœdia.	


237
238
242
243

244 *Wat is een Maeltijt?* het Ontbyt 1/ 't Middagmael 2/ 't Achtermiddagseet 3
Qvid est Epulum? Ientaculum, Prandium, Merenda,
het Avondmael 4.
Cœna.

245 *Wat is in een Eetkamer?* de Tafel 1/ de Handtdoek 2/ de Waejer 3/
Qvid est in Cœnaculo? Mensa, Mantíle, Flabellum,
de Lampette 4/ het Bekken 5.
Gutturnium, Pelvis.

246 *Wat is over een Tafel?* het Tappyt 6/ het Tafellaeken 7/ het Servett/
Qvid est super Mensam? Tapes, Mappa, Mantelium,
het Soutvat 8/ de Schotels 9/ de Tafelborden
Salínum. Patinæ, Disci,
de Lepels 11.
Cochlearia.

247 *Wat is in de Schotels?* het Sopjen 12/ de Brype 13/ de Broodsopp
Qvid est in Patinis? Iusculum, Pulmentum, Offa,
en andere Spysen 14/ Gerechtē/ *ende* Smaeckelijke ko
aliiqve Cibi, Fercula, & Dapes.

248 *Wat is op een Buffet?* de Kan 15/ de Schēkkanne 16/ [tuytkanne] de Beekers
Qvid est super Abaco? Cantharus, Cirnea [Epichysis] Pocula,
de Drinkschalen 18.
Pateræ.

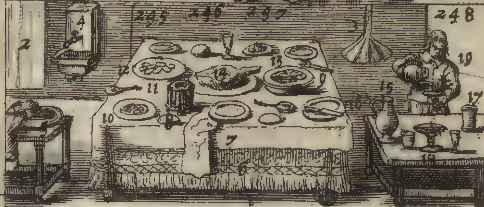
Wie staet daerby? de Spysemeester/ *ende* de Schenker 19.
Qvis adstat his? Promus, *et* Pincerna.

249 *Wat dient des Nachts?* de Toortse 1/ de Lampe 2/ de Keersse 3/
Qvid servit Noctu? Tæda, Lampas, Candéla,
de Fakkel 4/ de Lantaerne 5.
Fax, Laterna.

250 *Wat is in de Regheringe?* de Overheid 1/ *en* de Onderdaenē 2;
Qvid est in Regimine? Magistrátus, *et* Subditi;
het Recht 3/ *ende* de Wett 4;
Ius, *et* Lex;
de Bedieninge 5/ *ende* het Ampt 6;
Munus, *et* Officium,
de Misdaet 7/ *ende* het Oordeel 8.
Crimen, *et* Iudicium.

251 *Welke sijn de Overheiden* de Raedsheer 1/ de Borgermeester 2/ de Schout 3.
Qvi sunt Magistratus Senátor, Consul, Prætor.
in een Stadt?
Civitate?




245 246 247
248


250


251

252 *Welke sijn in een Rijk?* — de Koninck 1/ — de Keiser 2/ — de Vorst (Prins) 3
Qvi sunt in Regno? — Rex, — Cæsar, — Princeps,

Somtijts — de Tyran — (de Dwingeland.
Interdum — Tyrannus — (Domitor.)

Welke worden van haar gekoosen? de Graef 4/ — de Vrijheer 5/ — de Ridder 6/
Qvi creantur ab eis? — Comes, — Baro, — Eqves,

den Edelman/ — *ofte* Jonkker.
Heros, — *vel* Nobilis.

Wat wert vã dẽ Konink geordineert? de Schattingẽ 1/ — Beden 2/ — de Pachten 3/
Qvid ordinatur à Rege? — Census, — Tribúta, — Vectigalia.

de Tollen 4/ — de B[illegible]ningen/ — (de Voorrechte
Telonia. — Privilegia.

253 *Wat is des Koninks?* — de Koninklijke Stoel 1/ — de Staf 2/ — de Kroon 3;
Qvid est Regis? — Solium, — Sceptrum, — Coróna;

de Munte 4/ — de Rentkamer 5/ — de Schatkame
Monéta, — Fiscus, — Gaza;

de Raeden 7/ — de Afgesanden 8/ — de Tolken 9/
Consiliarii, — Legáti, — Interprete

ende de Hellebardiers 10.
& Satellites.

254 *Wie verkeert in 't Hof?* — de Pluimstrijker 1/ — de Gek 2/ — de Guit 3.
Qvis versatur in Aula? — Adulátor, — Morio, — Scurra.

Wat komt van dese? — de Lasteringe/ — 't Schimpelwoort/ — de [illegible]k
Qvid venit ab his? — Calumnia. — Cavillum, — Sanna.

255 *Welke sijn Onderdaenen?* de Voornaamste des Lands 1/ 't Volk 2/ 't gemeine Vol
Qvi sunt Subditi? — Proceres, — Populus, Plebs [*seu* Vulg

256 *Hoe wert het Volk gedeelt?* — *In* Gilden 4. — *ende* Rotten 5.
Qvomodo dividitur Populus? *In* Tribus, — *&* Classes.

Hoe het gemeine Volk? — *In* Borgers 6/ — Ambachtsluidẽ 7/ en Arbeid
Qvomodo Plebs, vel Vulgus? *In* Cives, — Opifices, — & Mercena


252


252




254


255
256

257 *Wat is een Misdaet?* de Schuld 1/ *ofte* het Schelmstuk/ *ofte* de Boosdaet.
Qvid est Crimen? Culpa, *aut* Scelus, *vel,* Flagitium.

Wat volght daer op? de Pleitinge 2/ *ende* de Rechtshädel
Qvid seqvitur inde? Lis, *&* Dica.

258 *Wie presenteert sigh in't Gericht?* de Aenklaeger 3/ de Beklaegde 4/ de Rechter 5/
Qvis sistit se in Judicio? Actor, Reus, Judex,

de Getuighe 6/ de Voorspreeker 7/ de Borge 8.
Testis, Advocátus, Vas.

259 *Wat is in de macht des Rechters?* de Belooninge 9/ *ende* de Straffe 10; de Geltstraffe
Qvid est in potestate Judicis? Præmium, *&* Pœna; Mulcta,

ofte Lyfstraffe/ *ofte* Loslatinge 11.
vel Supplicium, *aut* Venia.

260 *Wat is een Lyfstraffe?* de Ballingschap 1 de Gevankenisse 2/ de Doodt/
Qvid est Supplicium? Exilium, Carcer, Nex,

261 *Wat is in de Gevankenisse?* de Boeie 3/ de Stok 4/ de Vuilighe[id]
Qvid est in Carcere? Compes, Cippus, Sqvalor.

262 *Wat is om te Dooden?* het Sweert 1/ het Kruis 2/ (*nu* een Galgh
Qvid est ad Necem? Gladius, Crux. {*nunc* Patibulum

het Vier 4/ het Rat 5.
Rogus. Rota.

263 *W. sijn hier vā de Uitvoerders?* de Dirfleider 6/ *ende* de Beul 7.
Qvi sunt horū Exseqvutóres? Lictor, *&* Carnifex.

Wien geeft men in haar Geweld? den Dief 8/ den Moordenaer 9/ de Toovenaer
Qvis datur in ipsorū Potestatē? Fur, Latro, Magus,

de Toovereſſe 10/ de Hoere 11.
Saga, Meretrix.

Sommylen ook een Martelaer 12.
Interdum etiam Martyr.


258
259


260
261


262
263


12

264 *Wat kōt van goede Regeringe?* de Eendracht 1 *en* de Vrede 2.
Qvid prodit à bono Regimine? Concordia, & Pax.

265 *Wat is in de Eendracht?* het Verbond 3/ *tusschen* de Bondgenooten
Qvid est in Concordia? Fœdus, *inter* Socios.

en Vrienden.
& Amícos.

Wat noch meer? de Hulpe 5/ de Troost/ de Eere/
Qvid præterea? Auxilium, Solatium, Honor,

de Giften (Gavē 6/) de Geschenken/ de Gunste.
Dona, Munera, Gratia.

266 *Wat kōt vā qwaede Regeringe?* de Tweedracht 1/*ende* de Krijgh 2.
Qvid prodit à malo Regimine? Discordia, & Bellum.

Wat is in de Tweedracht? de Vyandt 3/ de Dreigingen 4/ de Twisten/
Qvid est in Discordia? Hostis, Minæ, Rixæ,

de (Gekijven/) de Smadigheid/ de Oproer 5/
(Jurgia,) Contumelia, Seditio.

het Verderf 6/ de Jammer 7.
Pernicies. Calamitas.

267 *Wat is in de Vreede?* de Rust 1/ de Sorgeloosheid 2 de Overvlo[ed]
Qvid est in Pace? Qvies, Securitas, Ubertas,

Wat in den Oorlogh? de Onrust 4/ de Oploop 5/ het Gevaer
Qvid in Bello? Inqvies, Tumultus, Periculum

de Armoede 7.
Penuria,

268 *Wat wort vereischt tot de Krygh?* de Wapenen 1/de Krijgsloon 2/ (Soudye)
Qvid reqviritur ad Bellum? Arma, Stips.

de Lijftocht 3/ het Krijgsheir 4.
Commeatus, Exercitus.


264
265


266


267


268

269 *W. sijn beschermende Wapenē?* de Stormhoed 1/ het Pansier 2/ de Schild 3/
Qvæ sunt defensiva arma? Cassis, Loríca, Scutum.

ofte de Rondasse 4/
seu Clypeus.

270 *Welke beschadigen van verre?* de Slingher 1/ de Boghe 2/ de Steenwerper 3/
Qvæ offendunt eminus? Funda, Arcus, Ballista.

de Bout 4/ de Pyl 5/ de Worpypl 6/
Sagitta, Telum, Jaculum,

Wat nu tot onse tijt? de Schietbusse 7/ het Roer 8/ het Gesiuk 9.
Qvid nunc nostro tempore? Bombarda, Sclopétum, Tormentum,

271 *Welke beschadigen van naeby?* de Spies 1/ de Speer 2/ de Hellebaert 3/
Qvæ offendunt cominus? Hasta, Lancea, Bipennis.

de Deghen 4/ de Sabel 5/ de Stekade 6;
Ensis, Acinaces. Framea,

de Moordpriē 7/ *en* de Pook 8; de Heirhamer 9/
Sica. *&* Pugio; Cæstus,

de Knodse 10/ de Kluppel 11/
Clava, Cala,

272 *Wat is aen een Sweerd?* het Gevest 1/ de Scherpte 2/ de Spitse 3/
Qvid est in Gladio? Capulus. Acies, Cuspis,

ofte de Punte 4.
seu Mucro.

Wat tot het Sweerd? de Scheede 5/ *ende* de Draegband 6.
Qvid ad Machæram? Vagina, *&* Balteus.

273 *Wat is in een Krygsheir?* het Regement 1/ het Rott 2/ de Krijgsman 3/
Qvid est in Exercitu? Legio, Turma, Miles,

een nieuwe Soldaet.
Tiro.

274 *Wat is in een Legher?* de Tenten 1/ de Hutten 2/ de Wachters 3/
Qvid est in Castris? Tentoria, Ligella, Custódes,

de Schiltwachters 4/ de Stilstand 5 *ofte* de Hinderlaegen 6/
Vigiles, Induciæ, *aut* Insidiæ.


269
270
271
272
273
274

275 *Wat is in een Veldslach?* / Qvid est in Prælio?

het Teeken 1/ het (Vaendel) en de Lose 2/
Signum, (Vexillum) & Tessera.

het Gekrijsch/ ende het Gevecht 3: dan de Vlucht 4/
Clamor, & Pugna: tum Fuga.

de Nederlage 5 /de Overwinninge 6.
Clades, Victoria.

276 *Wat volgt op de Overwinninge?* / Qvid seqvitur Victoriam?

de Roof 1/ ende de Buit;
Spolium, & Præda;

't Segeteeken 2 'en Seghepræl 3;
Trophæum, & Triumphus;

de Maere 4/ en het Gerucht.
Rumor, & Fama.

Wat noch meer? / Qvid præterea?

de Bode *met* een Brief 5/ *ofte* Bode *met* een Boodschap/
Tabellarius *cum* Epistola, *vel* Nuncius *cum* Nuncio.

Historie 6/ *ofte* Fabule 7.
Historia, *vel* Fabula.

277 *Wat is dan in't Leven der Menschen?* / Qvid ergo est in vita Hominum?

Arbeid 1/ *ofte* Ledigheid 2 / (Luiigheid,)
Labor, *aut* Otium. (Desidia)

de Deucht 3/ *ofte* de Ondeucht 4;
Virtus, *aut* Vitium;

de Eere 5/ *ofte* de Schande 6.
Decus, *aut* Dedecus.

Wat hier van? / Qvid ab his?

de Lof 7/ *ofte* de Beschaeminge 8;
Laus, *vel* Probrum;

de Prijs 9/ *ofte* de Versmaedheid 10.
Gloria, *vel* Ignominia.


275
God met ons


276


277



278 *Wat is in de Gods dienst?* 't Godlijk wesē 1/ de Godseeringe 2/ de Innigheid 3;
Qvid est in Religione? Numen, Cultus, Devotio;

de Gebaer diēstē 4/ Oeffelijke wijses 5/ de Schijndeucht 6.
Ceremoniæ, Ritus. Hypocrisis.

279 *Wat is in de waere Godsdienst?* het Geloof 1/ de Liefde 2/ de Hoope 3/
Qvid est in vera Religione? Fides, Charitas, Spes.

het Vasten 4/ het Gebedt 5/ de Almoes 6/
Jejunium, Preces (Oratio) Eleemosyna,

der Kerkelijke Vergaderinge 7/ de Ghemeynte/ de Geheimenisse 8.
Concilium. Ecclesia. Mysterium.

280 *Wat is in een Valsche Religie?* de Afgod 1/ Afgoden tempel 2/ [de Kerk/]
Qvid est in falsa Religione? Idólum, Delúbrum. [Fanum,]

't Bygeloove 3/ de Ketterye 4/ de Secte.
Superstitio. Hæresis. Secta.

281 *Wat is in een Kerk?* de Altaer 1/ de Priester 2/ de Offerhande 3/
Qvid est in Templo? Ara, Sacerdos, Sacrificium.

de Prediker 4/ de Preekstoel 5/ de Predikinge/
Concionator, Pulpitum. Concio.

de Lessenaer 6/ de Sanghers 7/ de Orghel.
Pluteus, Cantores. Organū pneusticū.

282 *Wat is inde Voorsienigheid Godes?* Godsschikkinge 1/ [Noodlot] 't Lot 2/ het Geluk 3/
Qvid est in Providentia Dei? Fatum. Sors. Fors,

[*de Fortuine*:] het Wonderwerk 4/ 't Wonderteekē 5/
[*Fortúna*] Miraculum, Prodigium,

de Voorbeduidinge 6/ de Waerfegger 7/ de Wichelaer 8/
Omen, Vates, Augur.

en de Beurten 9/ *aller dingen.*
et Vices. *omnium rerum.*

283 *W. sijn de Regeerders vā alles?* Christus 1/ *ofte* Satan 2.
Qvi sunt Directóres omnium? Christus. *aut* Satanas.

284 *W. is het einde aller menschen?* de Saeligheid 1/ *ofte* de Verderffenisse 2.
Qvis est finis omniū hominū? Salus, *aut* Interitus.

het Paradijs 3/ *ofte* de Helle 4.
Paradísus, *aut* Gehenna.


278
279
281
282
283
284

Het Derde Hooft-stuck
Tertium Caput
DE MANIEREN DEN DINGHEN
MODI RERUM

285 *Hoedaenigh sijn Alle dinghen?* Ghelijk/ *ofte* Ongelijk.
Qvalia sunt Omnia? Similia, *vel* Dissimilia.
Hoe ondervint gy dit? Stellende Twee *dingen tegen malkander over, of met sijn* Drie *ordentlij*
Qvi cõperis hoc? *Collocãdo* Binas *res opposite, aut* Ternas *ordináti*
286 *Welk ding is Yets?* Dit/ *ofte* Dat/ *ofte* een Ande
Qvod nam est Aliqvid? Hoc, *vel* Illud, *aut* Aliu
Hoed: is Yets ten opsicht van t ander? Even 't selve/ *ofte* Verscheyden/ *ofte* 't Tegenee
Qvale est Aliqvid respectú Alterius? Idem, *vel* Diversum, *aut* Contrariu
287 *Welkerley is Niet?* Gheenderley.
Cujusmodi est Nihil? Nulliusmodi.
288 *Hoedaenigh is Godt?* Eeuwigh/ *end* Onveranderlij
Qvalis est Deus? Æternus, *&* Immutabilis.
Hoedaenigh de Werelt? Tydelyk/ *end* Vergankelyk.
Qvalis Mundus? Temporarius, *&* Cadúcus.
Hoedanigh de Mensche? *Nu* Sterffelijk/ *daernae* Onsterffelijk.
Qvalis Homo? *Nunc* Mortális, *post* Immortális.
289 *Hoedaenigh is de Saeke?* Soodaenigh. *Welverstaende.* Eenderley o
Qvalis est Res? Talis, *Utputa,* Uniformis v
Menigerley; Schoon *ofte* Leelyk;
Varia; Pulchra *vel* Turpis;
Nutteljk *ofte* Schadelyk; Gheel
Utilis *vel* Noxia Tota
ofte Half.
vel Semis.
290 *Hoedanigh is de Manier?* Beqwaem/ *(Welvoeghende)* *ofte* Onbeqwa
Qvalis est Modus? Aptus, *(Idoneus)* *vel* Ineptus
291 *Hoedanigh de Beweginge?* Snel/ *(Rasch)* *ofte* Langsae
Qvalis Motus? Celer, *(Velox)* *aut* Tardus;
Ghieduirigh/ *(Achtervolgend)* *ofte* Onderbro
Jugis, *(Perpetuus)* *aut* Interruptus
292 *Hoedaenigh is 't Geheel?* Onverseert [*Gants,*] *ofte* Gescheurt/ *ofte* Verminl
Qvale est Totum? Integrum, *aut* Lacerum. *aut* Mutilum
293 *Hoedaenigh is een Deel?* Groot/ *ofte* Kleyn.
Qvalis est Pars? Magna, *vel* Parva.
294 *Hoedaenigh is 't Gebrek?* Uitwendigh/ *ofte* Inwendigh.
Qvalis est Defectus? Externus, *vel* Internus.
295 *De hoemenighste is eene Saeke van de Ordeninge?* de Eerste/ de Middelste/ de Laet
Qvota est Res ab Ordine? Prima, Media, Ulti
29 *Welkerhande is de Tijt?* Verleeden/ Teghenwoordigh/ Toekomende.
Qvale est Tempus? Præteritum. Præsens, Futurum.
Hoe

Hoedaenigh is een ding vã de Tijt? Nieuw/ *ofte* Oud/
Qvalis est res à Tempore? Nova, *vel* Vetus,
Onlangs geschiedt/ *ofte* Oudtijdigh/
Nupera, *vel* Antiqva,

297 *Hoedaenigh is de Plaetse?* Wijd/ *offt* Engh; Ledigh/ *ofte*
Cujusmodi est Loçus? Amplus, *vel* Arctus; Vacuus, *vel*
Vol/ Heyligh/ *ofte* Werelts;
Refertus, Sacer, *vel* Profánus;
in de Sonschijn gelegē, *ofte* Schaduwachtig; Bedout/
Apríeus, *vel* Umbrósus; Cultus,
(*Bewoont*) *ofte* Woest.
(*Habitatus*) *vel* Vastus. (*Desertus*)

Hoedaenig eene saeke vã de Plaetse? Naest gelegen/ *ofte* Afgelegen;
Qvalis res à Loco? Vicina, *vel* Remóta;
Nae *ofte* Verr.
Propinqva *vel* Longinqva.

298 *Hoedaenigh is het Ghetal?* Effen/ *ofte* Oneffen.
Qvalis est Numerus? Par, *vel* Impar.
Hoedaen. sijn de saeken van 't Getal? Veel/ *ofte* Weynigh;
Qvales sunt res à Numero? Multæ, *vel* Paucæ;
Dickwijlsch/ (Hooplgh) *ofte* Dungesaept.
Crebræ, (Freqventes) *vel* Raræ.

299 *Op hoeveel manier rekẽt se* Op Soo veel/ als veel *'t gebruyck/ 'tbehoef, der sake vereyscht:*
Qvot modis *computat eas* Tot, qvot *usus*, indigentia, *rei reqvirit:*
een Rekenmeester? ende dat *ofte* met Cijfferen/ *ofte* met Rekenpenningē
Arithmeticus? idqve *vel* Cifris. *vel* Abaculis (*Calculis*)

Indiender Een is, hoe rekent hy? Alleen/ *ofte* Vergeselschapt.
Si Unus *est*, *qvomodo computat?* Solus, *vel* Socius.

So daer Twee sijn, wie vã beydẽ rekẽt? Alle beyde *ofte* Een van beydē *of* Geē van beydē.
Si Duo *sunt*, Uter *computat?* Ambo, *vel* Alter, *vel* Neuter.

Indiender Meer sijn, welke rekenẽ? Allegaeder/ *ofte* Eenighe/ *ofte* Niet een.
Si Plures *sint*, Qvi *cõputãt?* Cuncti, *aut* Aliqvi, *aut* Nemo.

300 *So daer Eenighe rekenen* Drie/ *ofte* Vier/ Vijf/ Ses/
Si Aliqvi computent Tres *vel* Qvatuor, Qvinqve, Sex,
hoeveel sijn haer? Seven/ Acht/ Neghen/
Qvot sunt? Septem, Octo. Novem,

Hoeveel, indiense deese Ghetallen Thien/ Twintigh/ Dertigh/ Veertigh/
Qvot, si hos *Numeros* Decem, Viginti, Triginta, Qvadraginta,
te boven gaen? Vijftigh/ Sestigh/ 't Seventigh/ Tachtentigh/
excédant? Qvinqvaginta, Sexaginta, Septuaginta Octoginta.
Neghentigh/ Hondert/ Duysent etc.
Nonaginta. Centum, Mille &c.

301 *Hoedanigh is de Maete?* Gelijck *offt* Ongelijck.
Qvalis est Mensúra? Æqvalis *vel* Inæqvalis.

Hoe groot is eē saeke van de Maete? Soo groot: Langh *offt* Kort:
Qvanta est res á Mensura? Tanta: Longa *vel* Brevis:
Breet *ofte* Smal; Dick/
Lata *vel* Angusta; Crassa,
offt Dunn; Overgroot *ofte* Geheel klein.
vel Tenuis; Ingens, *aut* Exilis.

302 *Hoedanigh is het Gewicht?* Swaer/ *offt* Licht.
Quale est Pondus? Grave, *aut* Leve.

303 *Hoedaenigh is een Geest?* Goet/ *ofte* Quaet.
Qvalis est Spiritus? Bonus, *vel* Malus.

Hoedanigh de Siele? Godtvruchtigh/ *ofte* Godloos.
Qvalis Anima? Pia, *vel* Impia.

304 *Hoedanigh is een Lichaem?* Groot / *ofte* Klein: Glad.
Qvale est Corpus? Grande, *aut* Minútum: Læve.
ofte Rouw.
aut Asperum.

Hoedanigh Glas en Hout? *het voorste,* Doorschijnent/ *end het acherste* Duyster.
Qvale Vitrum & Lignum? *prius,* Pellucidum, & *posterius* Opácum.

305 *Hoedaenigh is de Gedaente?* Schoon/ *ofte* Leelik.
Qvalis est Forma? *Venusta,* *aut* Fœda.

306 *Hoedaenigh is de Gestaltenisse?* Rond/ *ofte* Hoeckigh: Langwerpig rond/
Qvalis est Figura? Rotunda, *vel* Angulata: Teres,
ofte Spitsrond; Drie kantigh/ *ofte* Vier kantigh.
vel Conica; Triqvetra, *vel* Qvadrata.

Hoedanigh de Regel? *ofte* Recht/ *ofte* Krom/ *ofte* Scheef.
Qvalis Linea? *vel* Recta, *vel* Curva, *vel* Oblíqva.

307 *Hoedanig is de Groote des menschen?* Hoogh *ofte* leegh.
Qvalis est Statura hominis? Alta *vel* humilis.

De mensche van groote? Overgroot *ofte* Dwergachtigh.
Homo à statúra? Immánis *vel* nanus.

308 *Hoedanigh is de Gelegentheid van een ding?* Beqvaem *ofte* onbeqvaem.
Qvalis est Situs rei? Commodus *vel* incommodus.

Een ding van Gelegentheid? Rechts *ofte* slincx [links]
Res à Situ? Dextra *vel* sinistra [læva;]
Voorwaerts *ofte* ruggelinghs.
Prona *vel* supina.

309 *Hec-*

309 *Hoedanigh is de Dagh?* Qvalis eſt Dies?	Feeſtheiligh / Feſtus,	*ofte* werkdagh. *vel* profeſtus.	
310 *Hoedanigh is de Son?* Qvalis eſt Sol?	Klaer *ofte* Clarus *vel*	donker. obſcurus.	
De Maen? Luna?	Vol *ofte* Plena *vel*	half. dimidia.	
De Starren? Stellæ?	Vaſt *ofte* Fixæ *vel*	dwalent. vagæ.	
311 *Hoedanigh is de Hemel?* Qvale eſt Cœlum?	Helder *ofte* Sudum *vel*	vochtigh. udum.	
De Locht? Aer?	Klaer *ofte* Serénus *vel*	wolkachtigh. nubilus.	
Het Water? Aqva?	Suiver *ofte* troebel; warm *ofte* kout/ *ofte* lauw. Limpida *vel* turbida; calida *vel* frigida, *aut* tepida.		
312 *Hoedanigh is de Regen?* Qvalis eſt *Pluvia?*	Dun *ofte* Rara *vel*	dik. denſa [ſpiſſa.]	
De Riviere? Flumen?	Diep *ofte* Profundum *vel*	ondiep. breve.	
313 *Hoedanigh is de Aerde?* Qvalis eſt Terra?	Droogh *ofte* Sicca *vel*	Vochtigh; *ofte* ten humida; *aut*	minſten nat. ſaltem madida.
De Kluit? Gleba?		Hart *ofte* week. Dura *vel* mollis.	
De Akker? Ager?	Vruchtbaer *ofte* Uber. *vel*	onvruchtbaer. ſterilis.	
het Landſchap? Regio?	Vlak *ofte* Plana *vel*	berghachtigh. montóſa.	
314 *Hoedaenigh is het Metael?* Qvale eſt Metallum?	Suiver Purum	(louter) (purum)	*ofte* onſuiver. *vel* impúrum.
315 *Hoedanigh is het Aerdgewas?* Qvalis eſt Planta?	Teder *ofte* Tenera *vel*	ſterk: Groen robuſta; Viridis	*ofte* dor. *vel* arida.
316 *Hoedanigh is de Steel?* Qvalis eſt Caulis?	Dicht *ofte* Solidus *vel*	Hol; Sterk Cavus; Firmus	*ofte* ſwak. *vel* debilis.
317 *Hoedanigh is de Boom?* Qvalis eſt Arbor?	Laegh *ofte* Humilis *vel*	Hoogh. Procéra.	
Sijn hout? Ejus lignum?	Broos *ofte* Fragile *aut*	taey. lentum.	

318 *Hoedanigh is de Vrucht?* Vroeghrijp *ofte* laetrijp; Rijp *ofte* Onrijp;
Qualis est Fructus? Præcox *vel* Serotinus; Matúrus *aut* Immatúrus;
Versch *ofte* Verwelkt; Beurs *ofte* Rot.
Recens *vel* victus; Fracidus *aut* Putris.

Hoedaenigh de Noot? Vol. *ofte* Ydel (Ledigh.)
Qualis Nux? Plena *vel* Inánis (Cassa.)

319 *Hoedaenigh is de Wijn?* Onvervalscht *of* gewatert; Jarigh *ofte* Overjarigh.
Quale est Vinum? Merum *vel* dilutum; Hornum *vel* Annotinum.

Hoedaenigh de Honigh? Rein *ofte* Vermengt.
Quale Mel? Sincérum *vel* Miscellum.

320 *Hoedaenigh is een Dier?* Onvernuftigh *ofte* Vernuftigh.
Quale est Animal? Brutum *vel* Rationále.

Hoedaenigh het Onvernuftigh? Tam/ *ofte* wilt; Vet *ofte* Uytgehongert.
Quale Brutum? Cicur, *aut* ferum; Opimum *aut* Vescum.

321 *Hoedaenigh is de Mensche?* Levendigh *ofte* Doodt.
Qualis est Homo? Vivus *aut* Mortuus.

Hoedaenigh de Levendige? Gesond/ *ofte* siek.
Qualis Vivus? Sanus, *aut* æger.

Hoedanigh de Gesonde? Vet *ofte* magher; jongh *ofte* outachtich.
Qualis Sanus? Pingvis *aut* macer; juvenis *aut* vetulus.

322 *Hoedaenigh is een Persoon?* Schoon *ofte* lelik; Edel *ofte* onedel;
Qualis est Persona? Formósa *vel* deformis; Nobilis *vel* ignobilis;
Beampt *ofte* Onbeampt.
Publica *vel* Priváta.

323 *Hoedaenigh is een Kind?* Naekt/ *ofte* Gekleedt.
Qualis est Infans? Nudus, *aut* Vestítus.

Hoedaenigh een Ionkmensch? Opwassende *ofte* Volwassen.
Qualis Juvenis? Adolescens *vel* Adultus.

Hoedaenigh een Man? Ongetrouwt *ofte* getrouwt/ *ofte* Weduwenaer.
Qualis Vir? Cœlebs *aut* conjugátus, *vel* Viduus.

324 *Hoedaenigh sijn de Ouders?* Vry *ofte* dienstbaer; Rijk *ofte* Arm.
Quales sunt Parentes? Liberi *vel* servi; Divites *vel* Pauperes.

325 *Hoedaenigh sijn de Kinderen?* Echt *ofte* onecht; In 't leven *ofte* overleden.
Quales sunt Liberi? Genuini *vel* spurii; Superstites *vel* defuncti.

326 *Hoedaenigh is de Broeder?* een Volle br. *ofte* van eene Moeder.
Qualis est Frater? Germánus *vel* Uterinus.

Hoe-

Hoe wordense gebooren? Een Voor een *ofte* Tweelingen.
Qvomodo nascuntur? Singuli *vel* Gemini.

327 *Hoed. is 't Vell des menschen?* Slat *ofte* Ruigh.
Qvalis est Cutis hominis? Glabra *vel* Hirsúta.

Hoedaenigh het Hoofd? Kael *ofte* Haerachtigh.
Qvale Caput? Calvum *vel* Crinítum.

Hoedaenigh de Hairen? Gekrult *ofte* Root/ *ofte* Grijs.
Qvales Crines? Crispi *vel* Rufi, *aut* Cani.

328 *Hoedaenigh is het Aengesicht?* Bekent *ofte* Onbekent; *en* Vrolik *ofte* Droevigh/
Qvalis est Facies? Nota *vel* Ignóta; *et* Hilaris *vel* Mœsta,
om blijde *ofte* treurige *dingen.*
propter lætas *vel* tristes *res.*

329 *Hoedaenigh is het Gelaet?* Vriendelijk *ofte* Stuur (Vreed/) Beleeft *ofte* Straff:
Qvalis est *Vultus?* Blandus *vel* Torvus (Trux,) Comis *vel* Tetricus.

Hoedaenigh het Voorhooft? Effen *ofte* Rimpeligh.
Qvalis Frons? Plana *vel* Rugósa.

330 *Hoedaenigh is het Oogh?* Siende *ofte* Blint/ *ofte* Scheel; Leep oogig *ofte* Dwers siende.
Qvalis est Oculus? Videns *vel* Cœcus *vel* Luscus; Lippus *aut* Limus.

331 *Hoedaenigh is het Oor?* Hoorend *ofte* Doof.
Qvalis est Auris? Audiens *vel* Surda.

Hoedaenigh de Neus? Ingebogen *ofte* Krom.
Qvalis Nasus? Simus *vel* Uncus.

332 *Hoedaenigh is de Buik?* Rank *ofte* Dick.
Qvalis est *Venter?* Gracilis *vel* Obésus.

Hoedaenigh de Maegh? Begeerigh *ofte* onlustigh; Sat *ofte* Nuchteren.
Qvalis Ventriculus? Avidus *vel* segnis; *Satur* *vel* Jejúnus.

333 *Hoedaenigh is de Handt?* Gauw *ofte* bevent.
Qvalis est Manus? Agilis *vel* tremula.

Hoedaen. de Mensche van Hand? Eenhandigh *ofte* Kromhandigh/ *ofte* Links.
Qvalis Homo à Manu? Mancus *vel* Ancus, *aut* Scævus.

334 *Hoedaenigh is de Voet?* Uitwaerts krom *ofte* Inwaerts gedraeit.
Qvalis est *Pes?* Valgus *aut* Varus.

De Kuite? Vleeschachtigh / *ofte* Dun.
Sura? Carnósa, *aut* Petila.

De Mensche van voet? Hinkend (Kreupelt) *ofte* Verstuyckt.
Homo à pede? Claudus *aut* Luxus.

335 *Hoedanigh is de Stem?*	Helder	*ofte*	Heesch.
Qvalis eſt Vox?	Sonóra	*vel*	Rauca.
Een menſch van Stem?	Uitstemmigh	*ofte* ſtom;	Stamerende,
Homo â Voce?	Vocalis	*aut* mutus;	Balbus
		ofte Liſpende.	
		aut Blæſus.	
336 *Hoedanigh is de Reuk in den Neusgaten?*	Lieflijk/	(welriekend/) *ofte* lelik	(Stinckende.)
Qvalis eſt Odor in Naribus?	Svavis,	(fragrans,] *vel* teter	(Graveolens.)
337 *Hoed. is de Smaek in de Mont?*	Soet *ofte*	Bitter; Suir	*ofte* Scherp;
Qvalis eſt Sapor in Ore?	Dulcis *vel*	Amárus; Acidus	*vel* Acer;
	Wranghen *ofte*	Wreed; Sout	*ofte* Ongeſouten.
	Acerbus *vel*	Auſtérus; Salſus	*vel* Inſulſus.
338 *Hoedanigh is de Coleur in de Ooghen?*	Wit / *ofte*	Swart/	*ofte* Donker:
Qvalis eſt Color in Oculis?	Albus, *vel*	Niger,	*vel* Pullus:
	Geel/	*ofte* Blaeuw/	*ofte* Graeu blaeu
	Flavus,	*vel* Cæruleus.	*vel* Cæſius:
	Donckerſwart	/*ofte* Root,	*offt* Groen.
	Furvus,	*vel* Ruber,	*vel* Viridis.
339 *Hoed. is 't Begrijp des Mēſchē?*	Scherp/	*ofte*	Bot.
Qvale eſt Ingenium Hominis?	Acútum.	*vel*	Hebes.
Hoed. is de Menſch van Begrijp?	een Grovert/	*ofte* Ghelerigh:	Onweetend/
Qvalis eſt Homo ab Ingenio?	Bardus.	*vel* Docilis:	Rudis.
	ofte Geleert:	Sot / *ofte*	Wijs
	vel Erudítus:	Stultus, *vel*	Sapiens:
	Dom/	*ofte*	Loos/
	Fatuus,	*vel*	Vafer.
340 *Hoed. is 't Gemoet des Mēſchē?*	Bekommert/	*ofte* Sorgloos:	Vreesachtigh/
Qvalis eſt Animus Hominis?	Solicitus,	*vel* Securus:	Timidus.
	ofte Stout:	Nederigh/ *ofte*	Hovaerdigh:
	vel Audax:	Demiſſus, *vel*	Superbus.
341 *Hoedanigh is de Meeninge?*	Seeker/ *ofte*	Twijfelachtigh:	Waer/
Qvalis eſt Opinio?	Certa, *vel*	Dubia:	Vera,
	ofte Valsch:	*ofte* oock.	Waerschijnlijck
	vel Falſa:	*vel* etiam.	Probabilis.
Hoedanigh is een Raet?	Heymelijck	*ofte*	Openbaer.
Qvale eſt Conſilium?	Arcánum	*vel*	Maniſeſtum.
Hoedanigh de Hope?	Vast geſtelt/	*ofte* Ydel/	*end* Te vergeefs
Qvalis Spes?	Rata,	*vel* Vana,	*et* Irrita.

342 *H*

342 *Hoedanigh is de Wille?* Qualis est Voluntas? — Onwilligh/ Spontanea, *ofte* Onwilligh: *vel* Invita: — Standvastigh/ Constans, *ofte* Twyffeligh. *vel* Ambigua.

Hoedanigh is 't gheene, dat si wil? Qvale est illud, qvod vult? — Billick/ Fas, *ofte* Onbillick *vel* Nefas

343 *Hoedaenigh is de Hertstocht?* Qualis est Affectus? — Sacht/ Lenis, *ofte* Hefstigh. *vel* Vehemens.

Hoed. is de Mēsch vā Geneghētheyt? Qvalis est Homo ab Affectu? — Goedhertigh *ofte* Argh; (*Quaedaerdigh*) Benignus, *vel* Malignus; — Barmhertigh/ *ofte* Wreed/ Misericors, *vel* Crudelis.

344 *Welkerley zijn de Zeeden?* Cujusmodi sunt Mores? — Deeghelijcke *ofte* Quaede/ (*Ondeeghelijke:*) Probi *vel* Pravi, (*Perperi:*) — Zedighe/ *Geschicklijke* *ofte* Vertele: Modesti, *Compositi* *vel* Protervi: — Suyvere/ *Reynlijcke* *ofte* Vuyle. Mundi, *vel* Spurci.

345 *Hoed. is een Mensche vā Zede?* Qvalis est Homo à Moribus? — Sachtmoedigh/ *ofte* Wild; Gehoorsaem Mansvetus, *vel* Ferox; Morigerus — *ofte* Hartneckigh; Kuysch/ *ofte* Geyl; *vel* Contumax; Castus, *vel* Lascivus; — Heyligh/ *ofte* Bevleckt; Vromelijck/ Sanctus, *vel* Pollutus; Frugis, — *ofte* een Schalck (*Deughe niet*) *vel* Neqvam

346 *Hoedanigh is de Redene?* Qvalis est Sermo? — Eenlijck/ *ofte* Onderlingh; Eerbaer/ Solitarius, *vel* Mutuus; Honestus, — *ofte* Onmaetigh; Boertachtigh/ *ofte* Ernst. *vel* Obscœnus; Jocosus, *vel* Serius.

347 *Hoed: is de Mensch vā Redē?* Qvalis est Homo Sermone? — Welsprekent/ *ofte* Staemerent; Boertigh/ Facundus. *vel* Hæsitans; Facetus, — *ofte* Klappachtig; Genoeghlijck/ *ofte* Ongenoeghlijck. *vel* Futilis; Lepidus, *vel* Illepidus.

348 *Hoed: is de Mensche vā Kracht?* Qvalis est Homo Viribus? — Sterck/ *ofte* Swack; Welte passe. Fortis, *aut* Debilis; *Vegetus.* — *ofte* Flauw (*krachtloos.*) *vel* Langvidus.

349 *Hoedanigh is de Arbeyd?* Qvalis est Labor? — Licht (*Doenlijck*) *ofte* Swaer/ Facilis *aut* Difficilis.

Hoedaenigh de Arbeyder? Qvalis Operarius?	Neerstigh/ Gnavus,	*ofte* Luy; *vel* Ignávus; *offt* Traegh. *vel* Remissus.	Dapper (*Kloeck*) Strenuus,
350 *Hoedanigh is het Werck?* Qvale est Opus?	Gereet/ Paratum, *ofte* Onvolmaeckt; *vel* Imperfectū;	*offt* Ongereet; *vel* Imparatum; Uytnemend/ Eximium,	Volmaeckt/ Perfectum, *ofte* Gemeen. *vel* Vulgáre.
351 *Hoedaenigh is de Wegh?* Qvalis est *Via?*	Rauw (*Oneffen*) Scabra, *ofte* Sorghelijck; *vel Periculosa;*	*ofte* Slibberachtigh; *vel Lubrica;* Lustigh/ Amœna,	Seeker. Tuta. *ofte* Onlustigh. *vel* Inamœna.
352 *Hoedanigh is de Looper?* Qvalis est *Cursor?*	Gauw/ Alacer, *end van de reyse* *& ab itinere*	*ofte* *vel* Moede Fessus	Luy; Piger; *ofte* Mat. *sive* Lassus.
Hoedaenigh is een Soldaet? Qvalis est Miles?	Verwondt/ Saucius,	*offt* *vel*	Onverseert. Sospes.
353 *Hoedaenigh is de Scholier?* Qvalis est Scholasticus?	Vlijtigh/ Diligens, *oft* Onachtsaem; *vel* Socors;	*ofte* Onvlijtigh; *vel* Negligens; *end des Prijs* *& Præmio*	Yverigh/ Æmulus, (*Belooninge.*)
	Waerdigh/ Dignus,	*ofte* *vel*	Onwaerdigh. Indignus.
354 *Hoed. is de eene Mēschē by de ander?* Qvalis est Homo Homini?	Bemint/ Charus,	*ofte* *vel*	Verhaet. Invisus.
355 *Hoed. is een Knecht aen sijn Heere?* Qvalis est Servus suo Domino?	Getrouw/ Fidus,	*ofte* *vel*	Ontrouw. Infidus.
Hoed. de Heere tegen de Knecht? Qvalis Dominus erga Servum?	Goedertieren/ Clemens, *ofte* Strengh; *vel* Sevérus;	*ofte* Wreet; *vel Sævus;* Sacht (*Gelind*) Mitis	Sachtsinnigh. Placidus. *ofte* Fel (*Straff*) *vel* Atrox [Dirus]
356 *Hoedaenigh is de Weert?* Qvalis est Activus Hospes?	Vriendelijck/ Humánus.	*ofte* *vel*	Stuurs. Morósus.
Hoedaenigh de Gast? Qvalis Hospes Passívus?	Danckbaer/ Gratus,	*ofte* *vel*	Ondanckbaer. Ingratus.
	Genoeghlijck/ Jucundus,	*ofte* *vel*	Beswaerlijck. Molestus.
357 *Hoedaenigh is het Gastmael?* Qvale est Convivium?	Kostelijck/ Largum,	*ofte* *vel*	Slechtjes. Exiguum.

Hoeda

Hoedaenigh de Spijsen? Qvales Cibi?	Rouw Crudi Gesoden/ Elixi, *ofte* *vel*	*ofte* *vel* *ofte* Gebraeden; *vel* Assi; Gefruyt. Frixi.	Gekoockt; Cocti; Geroost/ Tosti,
Hoedanigh is de Gast? Qvalis est Conviva?	Nuchteren/ *S*obrius,	*ofte* *vel*	Dronken. Ebrius.
358 *Hoedaenigh is het Kleed?* Qvalis est Vestis?	Wijt/ *Laxa*, *ofte* *vel*	*ofte* Nauw; *vel* Stricta; Oncierlijck. Indecóra.	Zierlijck/ Decóra. (*Qvaelijk staide*)
359 *Hoedaenigh is een Koopman?* Qvalis est Mercator?	Voorsichtigh/ Cautus,	*ofte* *vel*	Onvoorsichtig. Incautus.
Hoedanigh de Ware? Qvalis Merx?	Veyl [*Te Koop;*] Venális:	Van een geringe prijs/ *Vilis*,	*ofte* Duyr. *vel Cara.*
Hoedaenigh is de Prijs? Qvale est Pretium?	Rechtveerdigh/ Æqvum,	*ofte* *vel*	Onrechtveerdig. Iniqvum.
360 *Hoedaenigh is het Geld?* Qvalis est Pecunia?	Luttel (*Weynigh*] Modica Eyghen/ *P*ropria.	*ofte* *vel* *ofte* Vreemd/ *vel* Aliena.	Te veel Nimia *ofte* Gemeen. vel *C*ommúnis.
361 *Hoedaenigh is het Eighen?* Qvale est Proprium?	Mijn *ofte* Meum *vel* Onse/ Nostrum.	Dijn (Uwe;) Tuum; Uw lieden/ Vestrum.	*ofte* Sijner *vel* Illius: Haer. Illórum.
362 *Hoedaenigh is de Rijke?* Qvalis est Dives?	Gierigh/ Avárus,	Spaersaem/ *P*arcus.	Nauw: Tenax:
Ofte daer en tegen *Aut contra*	Huislijk/ Frugális.	Mildaadigh/ Liberális.	Qwistachtigh. Prodigus.
363 *Hoedaenigh is de Beklaegde?* Qvalis est Reus?	Schuldigh Sons	*ofte* *vel*	Onschuldigh. Insons.
Hoedaenigh de Rechter? Qvalis Judex?	Rechtveerdigh Iustus Gonstigh Propitius	*ofte* *vel* *ofte* *vel*	Onrechtvaerdigh; Injustus; Gram. Infensus.
364 *Hoedaenigh is een Volk?* Qvalis est Gens?	Gemaniert Culta Vermaerd Celebris	*ofte* *vel* *ofte* *vel*	Barbarisch; Barbara: Onvermaerd. Incelebris.

365 *Hoed is de Uitgangh der sake?* Gelukkigh *ofte* ongelukkigh/
Qvalis est Exitus rei? Faustus *vel* infaustus,
Voorspoedigh *ofte* tegenspoedigh.
Prosper *vel* improsper.

Hoedanigh de Mensche vā Uitgāk? Gelukkigh *ofte* ellendigh: Behouden *ofte* verloren.
Qvalis Homo ab Exitu? Felix *aut* Miser: Salvus *aut* Perditus.

366 *Welke zijn meer sodanigh?* Andere/ *so eenighe* overigh *sijn*
Qvæ suntpræterea talia? Cætera, *si qua* reliqva *sunt.*

IV. Het vierde Hooft-stuck.
Qvartum Caput.

DE GEDACHTENISSEN DER DINGHEN
MENTIONES RERUM.

367 *Wie is daer?* DIE/ Dewelcke Ghy siet
Qvis *est ibi?* IS, Qvem Vides

Wat draeght hy? DAT/('tgeene) Wat (Dat) Ghy siet
Qvid-nam fert? ID, Qvod Vides

Wie seat dit? IK SELF *segge het:* GY *hoort:* HY *ook,*
Qvis dicit hoc? EGO IPSE, *dico:* TU *audi:* ILLE *etiam,*
Alhoewel DESE *en* GHENE Niet wil.
Tametsi HIC *&* ISTE Nolit,

Wie heeft dit boek? IK *hebbe* MYN *boek,* GY 't UWE/ HY 't SYNE.
Qvis habet istum librum? Ego *habeo* MEUM *librum,* TU TUUM, ILLE SUUM.
WY 't ONSE/ GY L. 't UWE SY 't HAERE.
NOS NOSTRUM, VOS VESTRUM, ILLI SUUM.

V. Het Vijfde Hooft-stuck.
Qvintum Caput.

DE BEWEGINGEN DER DINGEN.
MOTUS RERUM.

368 *Wat vermach ee jegelijk Ding?* Iets te SYN/DOEN/ LYDEN.
Qvid potest qvæqve Res? Aliqvid ESSE, AGERE. PATI.

369 *Wat*

369 *Wat wert vereischt dat 't Sy? Het moet* / Qvid reqviritur ut Sit? *Debet*	Worden / Fieri,	*ende* Duiren / *&* Duráre	*so het niet wil* Vergaen. / *si non valt* Perire.
370 *Wat pleegt het indien 't Doet?* / Qvid solet dum Agit?	Te beginnen / Ordiri,	Voortvaeren / Pergere,	Eindigen. / Finire.
Wat van daer? / Qvid hinc?	*Yets* Te Bewegē (*Te Verwekken*) / *Aliqvid* Movére (*Ciére*)	*en* / *&*	Te Veranderen. / Mutáre.
Wat in 't Veranderen? / Qvid nam Mutando?	Schenden *en* / Violare *&*	Bederven / *ofte* / Corrumpere, *aut*	Verbeteren. / Emendáre.
371 *Wat kan het indien het Lijdt?* / Qvid potest dum Patitur?	Afnemen / Deficere,	Vallen / Labi,	Vervallen. / Ruere.
Wat daer nae? / Qvid postea?	*Weder* / *Rursum*	Hermaakt worden. / Refici.	
Met wat naeme sal ick saeke voor saeke noemen? / Qvib. nominib. singula Nuncupabo?	Vraegt / *en* Lett op / Contare, *et* Attende,	Jk /	sal 't seggen. / Dicam.
372 *Wat is de Werkinge GODES?* / Qvæ est Actio DEI?	Scheppen / Creáre,	Onderhouden / Sustentáre,	Saligmaaken. / Beáre.
Welke des Engels? / Qvæ Angeli?	Verschijnen / Apparére,	Verdwijnen / Disparére,	Helpen. / Opitulári.
Welke des Duyvels? / Qvæ Diaboli?	Betooveren / Fascináre,	Bedriegen / Fallere,	Vernielen. / Perdere.
373 *Welk is de Werkinge des Hemels* / Qvæ est Actio Cœli?	Omgedraait worden: / Gyrári,	*Des Lichts?* / *Lucis?*	Lichten: / Lucére:
Der Son? / *Solis?*	Schijnen: / Fulgere:	*Des Maens?* / *Lunæ?*	Glinsen: / Splendére:
Der Starren? / *Stellárum?*	Glinsteren: *aller Gestarnten?* / Micáre: *omnium Siderum?*	Opgaen *en* / Oríri *et*	Ondergaen. / Occídere.
374 *Wat is des Viers?* / Qvid est Ignis?	Glimmen / Gliscere,	Barnen / Ardére,	Hoogh op vlammen. / Flagráre.
Wat daer op? / Qvid postea?	Branden / Urere	*ende* / *et*	Verbranden. / Cremáre.
Wat is des Vierigen dings? / Qvid est Ignitæ rei?	Gloeien / Cándere	*en* / *et*	Glinsteren. / Candére.
375 *Wat is der Wolken?* / Qvid est Nubis?	Regenen / Plucre,	Sneeuwen / Ningere,	Hagelen. / Grandináre.

Wa

Wat meer? Weerlichten/ Donderen/ Bliremen.
Qvid insuper? Coruscáre, Tonáre. Fulmináre.

376 *Wat des Lochts?* Vlietend zijn *en* Beven; Warm sijn
Qvid Aeris? Liqvére *&* Tremere, Calére
ofte Kout sijn/ *ofte* Laeuw sijn.
vel Frigére, *aut* Tepére.

377 *Wat eenes* Koel Windekēs? Sachtjens wasen : *Des Wints?* Waejen:
Qvid nam *Auræ?* Spiráre: *Venti?* Flare:
Des Damps? Waessemen.
Vaporis? Haláre.

378 *Wat is de eigēschap des Waters?* Vocht sijn *ende* Vloejen:
Quæ est proprietas Aqvæ? Humére *&* Manáre.

Welke, indien het Vriest? Stijf sijn:
Qvæ, dum Alget? Rigére:

Indien het seer heet is? Sieden *en* Bobbelen.
Cùm nimis Calet? Fervére *et* Bullire.

379 *Wat is der Fonteyn?* Opwellen *ofte* Springen.
Qvid est Fontis? Scatére *vel* Salire.

Wat des Beeks? Vloeijen *end* Ruyschen.
Qvid Rivi? Fluere *et* susurrare.

Wat der Toevallen van 't Water? *des Droppels* Druppen: *des Bobbels*
Qvid Accidentium Aqvæ? *Guttæ* Stillare: *Bullæ*
Opgeblasē zijn/ *en* Barsten: *des Schuyms*
Turgére, *et* Rumpi: *Spumæ*
Schuymen.
Spumare.

Wat is des Sees? Onstuymigh zijn (*Baeren.*) *end* Bruyschen.
Qvid est Maris? Æstuare *et* Fremere.

380 *Wat is* der Aerd? Dorre zijn; *des Steens;* Liggen;
Qvid est *Terræ?* Arére; *Lapidis;* Jacére;
des Metaels? Gesmolten worden, *end wederom*
Metalli? Liqvari, *rursumque*
Stollen.
Consistere.

381 *Wat* des Bergs? Uytsteken; *des Daels;* Nederdaelen;
Qvid *Montis?* Eminére; *Vallis;* Sidere;
des Veldts? Openstaen; *der Kuyl*
Campi? Patére; *Foveæ*
Verborghen zijn (Schuylen.)
Latére

382 *Wat*

82 *Wat is der Plante?* — Leven/ *end* Wassen; [*Grôejen;*]
Qvid est Plantæ? — Vivere, *&* Crescere, [*Olescere;*]
Groenen/ *ofte* Verwelken [Verslentsen;]
Virére, *vel* Flaccére [Marcére;]
Opwaerts Rijsen/ *ofte* *Nederwaerts* Hellen
Sursum Niti, *vel* *Deorsum* Vergere

83 *Wat is der Bloeme?* — Gaepen/ *end* Ruijken; *End dat*
Qvid est Floris? — Hiscere, *&* Olére: *Idqve*
ofte Welrunken, *ofte* Stincken [*Leelijck riecken*]
vel Fragrare, *vel* Fœtére [*Sordére*]

Wat is der Vruchten? — Rijpen/ [*Tydigh worden*] Vuursigh w.
Qvid est Fructuum? — Maturescere, Fracére

Wat anderer Dinghen? — Schimmelen/ Vermuffen/ *en* Garstigwordē
Qvid aliarum Rerum? — Mucére; Situm contrahere, *&* Rancére

Wat der Boomen? — Uytslaen/ Botten/ Bladeren voortbrengē
Qvid Arborum? — Germinare, Gemmare, Frondescere
(*Groen worden*) Bloeyen/ *end* Vruchtbrengen
(*Vernare*) Florére, *&* Fructificare
Somwijlen oock door qwaet weder beschaedight/ *en* Wormstekigh w.
Qvandoqve etiam Sideratione tangi, *&* Cariem sentire.

84 *Wat is des Diers?* — Gebooré wordē/ *ofte* Sterven; Suygen
Qvid est Animalis? — Nasci, *vel* Mori; Sugere
ofte Eten; Vet worden/ *ofte* Mager w.;
vel Vesci; Pingvescere. *aut* Macrescere;

Wat meer? — Gesond zijn/ *ofte* Sieck zijn; Beweeght w./
Qvid plus? — Valére, *aut* Ægrotare; Movéri,
ofte Rusten/ Ghevoelen *ofte* Verdooft zijn/
aut Qviescere, Sentire *vel* Stupére,

85 *Wat is der Beweeginge?* — Vliegen/ *ofte* Swemmen; Sleijcken
Qvid est Motûs? — Volare, *aut* Natare; Serpere
ofte Kruypen; Schrijden/ *ofte* Springen;
vel Repere, Gradi, *vel* Saltare;
Gaen/ *ofte* Loopen; Voortgaen
Ire, *vel* Currere; Progredi
ofte Blijvē staen [*Vast raecken, Niet konnen voortkomen*]
vel Hærére

86 *Wat is des Fellen beests?* — *Onstuymigh voortstappen,* *end* Woeden.
Qvid est Bestiæ? — Grassari *&* sævire.

Wat is der Vogelen? — Picken; *gelijck der* Henne *is* Scherren
Qvid est Avium? — Rostrare; *qvemadmodū* Gallinæ *est* Ruspari

387 *Wat is Gevoelen?* Sien/ Hooren/ Rieken/
Qvid est Sentire? Vidére, Audire, Odorári,
Smaecken/ *end* Tasten *[Voelen ofte Anroeren]*
Gustáre, *&* Tangere.

388 *Wat eyghent gy elck Dier voor* *'t Paert pleeght* te Metten;*(Bresschen)de Esel*
Qvem asseris cuiq; Animali *Eqvus solet* Hinnire; *Asinus*
een gheluyt toe? te Ruchelen; *de Leeuw* te Brullen;
Sonum? Rudere; *Leo* Rugire;
de Osse te Loeyen; *het Varken*
Bos Mugire; *Sus*
te Knorren; *de Wolf* te Huylen;
Grunnire; *Lupus* Ululare;
end de Hond te Blaffen *(Bissen)ofte* te Bliktanden
& *Canis* Latrare *(Baubari)vel* Ringere

Hoe onderscheydt ghy het Geluyt *De Vos pleeght* te Keffen; *de Haes,*
Qvomodo discriminas Sonum *Vulpes solet* Gannire; *Lepus,*
der resteerenden? te Kermen; *het Schaep* te Blaeten;
residuorum? Vagíre; *Ovis* Baláre;
de Slange te Hisschen / &c.
Serpens Sibilare, &c.

De Werckingen des Menschen/
Actiones Hominis,

Eerstelijck door de Leden des Lichaems.
Primò per Membra Corporis.

389 *Wat pleeght de Mensche* *met 't Hooft?* te Knicken; *end aen de Hairen* Grijs
Qvid solet Homo *Capite?* Nuere, *&* *capillis* Canére
ofte Kael te worden
vel Calvére,

390 *Wat met de Ooghen?* te Schouwen/ te Sien *(Kijcken)* *of* te Blick oog
Qvid Oculis? Tuéri, Cernere, *vel* Nictare
en indien hy yets aensiet, Wel te beschouwen. *(Besichtigen)*
& *dum aliquid aspicit,* Lustrare.

Wat met de Ooren? te Luysteren *[Toehooren.]*
Qvid Auribus? Auscultare.

391 *Wat met de Mond?* — te Soenen/ — Geeuwen/ — Gaver.
Qvid nam Ore? — Osculari, — Oscitare, — Hiare.

Wat met de Tonge? — te Proeven/ — Liken/ — Slicken.
Qvid Lingvâ? — Libare, — Lingere, — Lambere.

Wat met de Tanden? — te Knabbelen/ — Bijten/ — Kauwen/
Qvid Dentibus? — Rodere. — Mordére, — Mandere,
Knersſen/ — Kriſſelen.
Frendere, — Stridere.

392 *Wat met de Overige Leden?* — *met de Keel* — te Slocken; — *met de Maegh*
Qvid Reſiduis Membris? — *Gulâ* — Glutire; — *Ventriculo*
Verdouwen; — *(Herkouwen;)* — *met het Fundament*
Concoqvere; — *(Rumінare;)* — *Ano*
ſyn Gevoeg doen; — *met de Blaes* — Waeteren/
Cacare; — *Veſicâ* — Mejere;
ofte — Piſſen.
ſive — Mingere.

393 *Wat met de hand?* — Grijpen/ — Vatten/ met Gewelt weghneemen.
Qvid Manu? — Prehendere, — Capere. — Rapere.
En dan Houden *ofte* Loslaeten; — Toereycken
Atq; tum Tenére, *aut* Mittere; — Porrigere
(Bieden) — *ofte* Heymlyck weghneemen.
(Prabere) — *vel* Surripere.

394 *Wat met de Vingeren?* — te Drucken — *ofte* hert Douwen; — te Draeyen
Qvid Digitis? — Premere — *vel* Stringere; — Torqvére
ofte te Knoopen; te Plucken — *ofte* Trecken
aut Nodáre; — Vellere — *vel* Vellicare.

Wat met de Naegels? — Krouwen/ — Krabben/ — Schaeven/
Qvid Ungvibus? — Scabere, — Scalpere. — Radere.
Doornypen/ — Scheuren/ — Verſcheuren.
Lancinare, — Lacerare, — Laniare.

395 *Wat met eene Vlacke Hand?* — Strijcken/ — Taſten/ — Wrijven.
Qvid Vnâ Volâ? — Mulcére, — Palpare, — Fricare.

Wat met alle beyde? — Morſelen/ — Brijſelen/ — *Vermorſelen.*
Qvid utrâqve? — Friáre, — Terere, — *Comminuere.*

Wat met de Vuyſt? — Stooten; — *en* met de Span — Meten.
Qvid Pugno? — Tundere; — *et* Spithamâ — Metiri

396 *Wat met de Voeten?* — Wandelen/ — Spanceeren/ — Treden/
Qvid Pedibus? — Ambuláre, — Spatiari. — Calcare,
Klimmen/ — Stampen/ — Steyghelen/
Scandere, — Strepere, — Cæſpitare.
Hincken.
Claudicare.

397 *Wat met het geheele Lichaem?* Qvid toto Corpore?	Staen/ Stare,	Sitten/ Sedére.	Liggen/ Cubáre.
	Waggelen/ Vacillare,	Stronkelen/ Titubare,	sich Steunen/ Inniti,
	Hellen om te vallen/ Labare.	Vallen. Cadere.	Opstaen. Surgere.
398 *Wat pleeght de Mensch in de Vreese?* Qvid solet Homo in Metu?	te Beven/ Trepidare,	*end* *et*	Sitteren. Palpitare.
Wat in Vroligheyd (Vreughd?) Qvid in Lætitia?	een Bly gelaet toonen/ Gestire,	*end* *et*	Huppelen. Tripudiare.
Wat in de Beweeginge? Qvid in Motu?	hem te Haasten Properare	*end* *et*	Spoeden. Festinare.
	ofte wederom *aut rursum*	te Vertoeven/ Morari, [*Verspaeden*]	Sunmen/ Tardare,
	Draelen/ Cunctari,		
Wat hen en weder? Qvid passim?	Te Swerven Vagari	*end* *et*	Doolen. Talári.

Het Doen des Menschen/
Actiones Hominis;

door de Ziele.
per Animam.

399 *Wat pleeght de Siele?* Qvid solet Anima?	Wacker/ vigére,	*oft* heel Traegh zijn; *vel* Torpére;	Waeken/ vigilare,
	ofte Slaepen; *aut* Dormire;	Droomen. Somniare.	*end* Ontwaeken *et* Expergisci;
	Gewennen Svescere	*ofte* Ontwoonen. *vel* Desvescere.	
400 *Wat is de Werkinge des Verstats?* Qvæ est Actio Mentis?	Naevorschen Scitari	Dencken/ Cogitare,	Naedencken/ Meditari.
	Verstaen/ Intelligere,	*ofte* Waenen: *vel* Opinari:	Gelooven/ Credere,
	ofte Twijffelen; *vel* Dubitare;	Kennen/ Noscere,	*ofte* niet kennen: *vel* Ignorare:

Weeten

	Weeten/	ofte Meenen/	en Wicken/
	Scire,	vel Putare.	& Hariolari,
	Wel Weeten/	end Verwonderen.	
	Callére,	et Mirári.	
401 Wat is des Willens?	Kiesen/	Willen/	ofte Niet willen;
Qvid est Voluntatis?	Elígere,	Velle,	aut Nolle;
	Begeeren/	ofte Verachten;	Behaeghen/
	Cupere,(Avére)	aut Spernere;	Placére,
	ofte	Mishaeghen.	
	vel	Displicére.	
402 Wat is der Gedachtenisse?	Gedencken	ofte	Vergeten;
Qvid est Memoriæ?	Meminisse	vel	Oblivisci;
	En dan wederom	Herdencken	(Hersinnen)
	Atqve tum rursum	Recordari	(Reminisci)
403 Wat is der Krachten?	Konnen[Mogen]	Vermoghen/	Benlijtigen/
Qvid est Facultatum?	Posse [Qvire]	Pollére,	Studére,
	en Pooghen,	Toelaten	ofte Verbieden
	& Conári;	Permittere	vel Prohibére
	Doen	ofte Laeten;	Neemen/
	Facere	vel Sinere;	Sumere,
	end Verbruyken/	ofte Blijven laeten.	
	& Consumere,	vel Linqvere.	
404 Wat is der Beweegingen des Gemoets?	Beminnen/	ofte Haeten;	Gunnen
Qvid est Affectuum?	Amare,	vel Odisse;	Favére
	ofte Misgunnen/	ofte sigh Veynsen;	Verlangen/
	vel Invidére,	aut Simulare;	Desiderare,
	ofte Verfoeyen;	Betrouwen/	oft Mistrouwē/
	vel Abominari;	Fidere.	vel Diffidere.
Wat noch meer?	Hoopen/	oft Wanhoopen;	Durven/
Qvid amplius?	Speráre.	vel Desperáre;	Audére.
	ofte Vreesen/	oft Schricken;	Lustigh zijn/
	aut Metuere.	aut Pavére;	Lætari.
	ofte Treuren;	Vrolijck sijn/	oft Droevigh etc.
	aut Tristari;	Gaudére.	vel Mœrére &c.
405 Wat is des Gewisse?	de Wercken	te Regieren/	oft Sondigen:
Qvid est Conscientiæ?	Actiones	Regere,	vel Peccare:
	End alsdan	Berouw hebben/	end [illegible]
	Et deinc	Pœnitére,	& Resipiscere.
406 Wat is der Tonge?	Reden	oft Swijghen/	Spreecken seg ick
Qvid est Lingvæ?	Loqvi	aut Tacére,	Fari, inquam
	ofte Stil zijn;	Roepen/	[Overluyt roepen]
	aut Silére;	Clamare,	
	ofte Mompelen.	[Sachtens spreekē]	
	aut Mussare.	[Mutire]	

407 *Wat is des Spreekenden?* Te Groeten/ *oft* Hergroeten; Vraghen/
Qvid est Loqventis? Salutare, *vel* Resalutare; Interrogare,
ofte Antwoorden; Bejaen *oft* Verneenen;
vel Respondére; Ajere *vel* Negare;
Vertellen/ *oft* Lieghen; Bidden/
Narrare, *vel* Mentiri; Oráre,
ofte Bevelen; Heeten/ *oft* Verbiden.
aut Mandare; Iubere, *aut* Vetare.

Wat noch meer? Raeden/ Waerschouwen/ *oft* Vleijen:
Qvid amplius? Svadére, Monére, *vel* Adulari:
Looven/ *oft* Schelden; Bekijven/
Laudáre, *vel* Vituperáre; Objurgare,
oft Beuselen/ Klappen/ Hekelen/
vel Nugari. Garrire. Blàterare,
End also de dingen Verstooren *oft* Stillen
Atque ita Res Turbare *vel* Sedáre

408 *Wat pleeght gy te doen ontrent* *Deselve in andere* Aenmercken/ *en waerschijnlijck*
Qvid soles agere circa *Eos in aliis* Notare, *& verisimiliter*
de Gestelthеden des Gemoets? *daer van* een Oordeel te nemen.
Affectus Animi? *de iis* Statuere

Waer door kont gy 't selve doen? Door hare Gebaerdē/ Indiense pleegen/ te Lachen/
Per qvid potes id præstare? *Per eorum Gestus,* dum solent, Ridére,
oft te Schreyen; te Schetteren/ *oft* te Krijten:
aut Flere; Cachinnari, *aut* Plorare:
te Juychen *oft* te Huylen; te hand Klappen
Iubilare *aut* Ejulare; Plaudere
ofte Misbaer bedrijven/ *end* te Weeklaegen; te Trotseeren
aut Plangere, *&* Lamentari; Insultare
oft Ootmoedigh te bidden.
vel Supplicare.

Werckingen des Menschen.

Actiones Hominis.

verandert door Gereetschappen.

variatæ per Instrumenta.

409 *Wat kā elck eē met alderhāde* *Met eē Mes kan hy* Snijden: *met een Byl*
Q. potest qvilibet ōnis generis *Cultro* Scindere: *Securi*
Gereetschappen? Hacken: *met een Degen* Houwen:
Instrumentis? Secáre: *Gladio* Cædere:

met een

met een Punt Steeken; *met een Stock*
Mucróne Pungere; *Fuste*
Slaen: *met een Placke* Plack geven;
Verberare: *Ferulâ* Ferire;
met een Beytel Kloven. *splyten*
Cuneo Findere.

Wat met anderen? *met een Slagh* Breeken: *met [door] Geweld*
Qvid aliis? *Ictu* Frangere: *Vi*
Van eē scheurē: *met een Band* Binden/
Rumpere: *Vinculo* Ligare.
offt Los maken: *met een Draeyyser* Draeyen:
vel Solvere: *Torno* Tornare:
met een Haak Nae sich trecken (*Aentrecken*)
Unco Attrahere

10 *Wat met een Kleed?* Kleeden/ *offt* Ontbloaten/
Qvid Veste? *Vestire,* *vel* Nudare,

Wat met een Decke? Behangen/ *offt* Blootstellen: Decken/
Qvid Velo? Velare, *vel* Revelare: Tegere,
offt Ontdecken.
vel Retegere.

11 *Wat in 't Water?* Onderdompelē/*offt* Doppen/ *offt* Netten.
Qvid in Aqva? Mergere, *aut* Tingere, *vel* Imbuere.

Wat met Steenen end Aerde? *met haer* Overwerpen / *end met deese* Bearden.
Qvid Lapidibus & Terrâ? *Illis* Obruere, *&* *hâc* Humáre.

12 *Wat met geluyd gevende* *met een Trompette* Trompetten: *met een Belle*
Qvid sonóris *Tubâ* Clangere: *Nolâ*
Instrumenten? Klincken: *met een Klocke* Luyden:
Instrumentis? Tinnire: *Campana* Pulsare:
met de Trommel Trommelen: *met de Schuyftrompette*
Tympano Tympanizare: *Buccinâ*
Basuynen: *met de Tromp* Trompen
Buccinari: *Crembalo* Tintinnare
met een Ratel Ratelen etc.
Crepitaculo Crepitare &c.

Werckingen des Menschen/
Actiones Hominis,

verandert door Voorworpen.
variatæ per Objecta.

413 *Wat kan een Yeghlijck?* *Yets* Versoecken/ *ende* Begaen.
Qvid poteſt qviſqve? *Aliqvid* Tentare, *et* Patrare.

414 *Wat kā hy, hebbēde Veel dingē?* Tellen/ Knoopen/ Mengen/
Qvid poteſt, habēs Multas Res? Numerare, Nectere, Miſcére,
Te ſamē voegē *ofte* Scheyden; Stroyen/
Jungere, *aut* Separare; Spargere,
ofte Versamelen; 'T ſamen ſetten/ *ofte* Verdeylen.
aut Legere; Componere, *aut* Dividere.

415 *Wat, hebbende Groote dingen?* Meeten/ Vermeerderen/ *ofte* Verminderen.
Qvid, habens Magnas res? Menſurare, Augére, *aut* Minuere.

Wat, indiē hy heeft Dunne en Lange dingē? *dese* Swanckē/ *of* Schuddē/ *en ghene* Dicht maken.
Qvid, ſi habeat Raras & Longas res? *Has* Vibrare, *vel* Qvatere, *et illas* Stipare.
Wat, indien Swaere? Oonheffen/ [Oplichten] *ofte* Weegen;
Qvid, ſi Graves? Tollere, [Levare] *vel* Ponderare.

416 *Wat, kan hy indiē hē voorkomen Goede Dingen?* *Deselve* Wenschē/ *ende* Bekomen; Soecken/
Qvid, poteſt ſi ipſi obveniant Bonæ Res? *Eas* Optare, *et* Nanciſci; Qværere,
(Vergronden) *end* Vinden; Hebben/
(Scrutari) *et* Invenire; Habére,
end Besitten.
et Poſſidére.

Wat nae de Besittinge? *Derselver* Machtich worde/ Gebruyken/ *end* Genieten;
Qvid poſt Poſſeſſionem? *Iis* Potiri, Uti, *et* Frui;
Ofte deselve ook Verliesen/ *end haer* Ontbeeren.
Vel eas etiam Amittere. *iisqve* Carére.

417 *Wat, voorsiende Qvaede saki?* *Deselve* Schuwē/ Mijden *daer voor hem* Wachten.
Qvid, prævidens Malas Res? *Eas* Formidare, Vitare. *ab iis* *ſibi* Cavére.
Daeretegē, heymlijcke Verbergen/ *ofte* Toonen
E contra, Arcanas Celare, *vel* Oſtendere
end Wysen; *Maer Twijfelachtige* Bewijsen/
et Monſtrare; *Sed Dubias* Probare,
ofte Wederleggen.
aut Refutare.

ofte

18 *Wat kā hy ōtrēt de Reynigheyt? Tets Suyvers kā hy* **Besmodden/** *end* **Besoetelen.**
Qvid poteſt circa Munditiem? *Aliq. Mundū pot.* Inqvinare, *et* Taminare.
Tets Schoons **Bevlacken.** *Maer de Vlackē wederom*
Purum qvid Maculare. *At Maculas rurſum*
Afwiſſchen; *De Vuyligheyd* **Suyveren:**
Tergere; *Sordes* Purgare:
en het Uytveegſel met een Beſſem **Keeren.**
& *Qvisqvilias* *Scopis* Verrere.

19 *Wat omtrent het Water?* *met een Vat 't ſelve* **Putten:** *uyt een Vat*
Qvid circa Aqvam? *Vaſe illam* Haurire. *E Vaſe*
Gieten: *in een Vat* **Toeſtoppen:**
Fundere: *in Vaſe* Obturare:
in een Rivier **Stuyten/** *(stil doen ſtaen)*
in Flumine ſiſtere,

20 *Wat met Metaelen?* *Deſelve* **Graven/** **Smelten/** *end Koperwerck*
Qvid Metallis? *Ea* Fodere, Liqvare, *et Æramenta*
daer uyt **Gieten.**
inde Conflare.

21 *Wat omtrent een Gebouw?* *'tſelve* **Grondveſten/** **Bouwen/** **Onderſchraegē/**
Qvid circa Ædificium? *Illud* Fundare, Struere, Fulcire,
Stercken/ *ofte* **Nederſmijten/** *en* **Weer oprichtē/**
Munire, *vel* Diruere, *et* Inſtaurare,
[*Vernieuwen*;] *Paelē met een Heyblock* **Inheyen/**
Palos Fiſtucâ Pangere.
end Spijckers met een Haemer **Inſlaen.**
et Clavos Malleo Figere.

22 *Wat kan hy omtrent de Deur?* *Deſelve* **Openen** *ofte* **Sluyten;** **Toeſluyten**
Qvid poteſt circa Fores? *Eas* Aperire *vel* Claudere; Obſerare
ofte **Opſluyten.**
vel Reſerare.

23 *Wat omtrēt de Handē en Neus?* *Haer* **Waſſchen/** *datſe* **Blanck zijn** [*vā ſuyverheyd blinkē*]
Qvid circa Manus & Nares? *Illas* Lavare, *ut* Niteant
End deſe **Snuyten/** *datſe niet* **Druype.**
Et has Mungere. *ut ne* stillent.

24 *Wat omtrent de Kleedingen?* *een Kleed* **Aentrecken/** *en* **Uyt trecken;**
Qvid circa Amictum? *Veſtem* Induere, *et* Exuere;
met een Mantel ofte Lange Rock ſich **Omkleeden:** *met een Gordel*
Pallio vel Toga ſe Amicire: *Cingulo*
Omgorden; *met een Windſel* **Bewinden.**
Cingere; *Faſciâ* Redimire.

25 *Wat omtrent de Koſt?* *nae de Spyſe* **Hongeren/** [*Deſelve*] **Eten/**
Qvid circa Victum? *Cibum* Eſurire, Edere,

 Slocken

	Slocken/ Vorare,	Snoepen, Ligurire.	Nae dranck Potum
	Dorsten/ Sitire,	Drincken/ Bibere,	Suppen/ Potare,
		Slorpen, Sorbére.	
Wat daer nae? Qvid inde?	Vasten/ Jejunare,	Bancketteeren/ Epulári,	Slempen/ Comessari,
	Ontbijten/ Jentare,	Middagh maelen/ Prandére,	Avont maelen. Cœnare.
426 Wat in een Huys? Qvid in Domo?	Rooken; Suffire,	end een Keerse. & Candélam,	Ontsteeken/ Accendere.
	Snuijten/ Emungere,	Uytdoen. Exstingvere.	
427 Wat omtrent de Dieren? Qvid circa Animalia?	Deselve Temmē/ Ea Cicurare,	Installen/ Stabulare,	Mesten; Saginare;
	en nae de Slachting & post mactatione	in de Pekel leggen. Condíre muriâ.	
428 Wat in de Borgelijke Omgank Qvid in Civili Conversatione met anderen? cum aliis?	De Even naeste Proximum	Eeren/ Venerari,	(in Eeren houden (Colere)
	ofte Verachten; vel Temnere;	hem Beledigen eum Lædere,	end Schaeden eiqve Nocére
	ofte Nut zijn; vel Prodesse;	Hem Raeden/ Ei Consulere,	ofte Verraeden vel eum Prodere
	Hem Tergen/ Eum Irritare.	ofte Te vrede stellen vel Placare.	(Versoenen)
429 Wat in de 't samenwooninge Qvid in convictu met sijne Rotgesellen? cum suis contubernalibus?	een Waeckende Vigilantem	Slaepend maeken; Soporáre;	een Slaepende Dormientem
	Opwecken; Excitare;	een Werckende Laborantem	Helpen; Iuvare;
	een Droevighe Mæstum	Troosten; Solari;	een Eenvoudige Simplicem
	Qwellen/ Vexare,	(Plaeghen)	Kittelen etc. Titillare &c.
430 Wat kan hy van een ander? Qvid potest ab Alio?	Yets Bidden/ Aliqvid Rogare,	Versoecken/ Petere,	Eysschen/ Poscere,
	Voorderen/ Postulare.	Vierighlijk eysschē/ Fagitare,	Ontleenen/ Mutuari,
	end Verwerven & Impetrare	(verbidden, (Exorare)	Verkrijghen)
431 Wat aen een ander? Qvid Alteri?	Yets hē Toesegg̃en Aliqvid ei Promittere,	't selve Houden; Idqve Præstare;	Vrywillig belooven Spondére
			ofte Wois[...]

ofte Vergeren; Geeven/ ofte Neemen:
aut Recusare; Dare, vel Accipere:
Schencken / Mildelijck mededeelen/ofte Ontvreemden:
Donare, Largiri, vel Alienare:
Toe leggen/ Toewyden/ ofte 'tsijne hem Beneemen/
Tribuere, Dicare, vel suo eum Privare.

432 *Wat kan hy, een Teghenpartije gekreeghen hebbende?* Hem Wijken/ ofte Teghenstaen: Vergelden/
Qvid potest, Adversarium nactus? Excedere, vel Resistere: Hostire.
en sich Wreecke aen hem; op hem Gram zijn/ of Versoent worden
et Ulcisci illum; ei Irasci, vel Reconciliari:
Seghenen/ ofte Vloecken.
Benedicere, vel Maledicere.

433 *Wat, indien yemant Vyandelik teghen hem aengaet?* Hem Verwachten/ Verbeyden/ ofte Vluchten:
Qvid, si qvis Hostiliter ipsum aggrediatur? eum Exspectare, Opperiri, vel Fugere:
hem Dreyghen / en hem Verschricken/ Afweeren/
ei Minari, eumqve Terrére, Arcére,
ofte Verjaegen; Met hem Slaen hem Bevoudwen/
vel Fugare; Cum illo confligere eum Affligere,
Overwinnen/ Gevangen neemen en Binden.
Vincere, Captivare, et Vincire.

Wat doet hy met de Gevangene? by deegt hem te Vertoonen/ Bewaeren ofte Los te laeten
Qvid agit cum Captivo? sole eum Ostentare, Custodire, vel Dimittere.

434 *Wat omtrent de Dooden?* Deselve te Beweenen/ end Begraeben:
Qvid circa Mortuos? Eo Lugére, et Sepelire:
Somwylen oock Allmoesen Uyt te deelen.
Qvandoqve etiam Eleemosynas Erogáre.

Handelingen des Menschen
Actiones Hominis

verandert door Omstandigheyden.
variatæ per Circumstantias.

435 *Wat kan jeder een, aengaende de Omstandicheyden ten deel van sijn selfs?* Tot sich yets Treckeu; Van sich
Qvid potest qvilibet, qvoad circumstantias ex parte sui ipsius? Ad se aliqvid Trahere; A se
yet Schuijven: ofte door Gewelt Stooten:
alqvid Dimovére, aut per vim Trudere.
Voor sich Drijven/ Doen voortgaen
Ante se Agere, Pellere

 Rollen:

	Rollen:	*Achter se;*	Slepen:
	Volvere;	*Ponè se*	Rapere:
	Met sich	(*Neffend sich.*)	Leyden.
	Secum	(*Juxta se*)	Ducere.
436 *Wat meer ten aensien van dit?*	*Op sich*	Brenghen/	Dragen/
Qvid amplius hoc respectu?	*super se*	Ferre,	Portare.
	Torssen:	*Om hoogh* [*Opwaerts*]	Heffen:
	Bajulare:	*Sursum*	Tollere:
	ofte Werpen:	*Om leeg* [*Nederwaerts*]	Leggen, (Setten)
	aut Iactare:	*Deorsum*	Ponere,
	ofte Gooyen;	*oock* Stellen/	*offt* Spreyden
	aut Iacere;	*etiam* statuere,	*aut* sternere
	Ter sijden	Buyghen/	*ofte* Hangen.
	Ad Latus	Flectere,	*vel* Inclinare.
437 *Wat kā hy, aengaēde de Omstā-*	*In 't Lang*	Recken:	*In 't Breyde*
Qvid potest, qvoad Circum-	*In Longum*	Tendere:	*In Latum*
dicheyden ten deel van de Saeken?	Uytbreyden:	*In 't Ronde*	Omdraeyen;
stantias ex parte Rerum?	Pandere:	*In Orbem*	Rotare;
	Op de ander sijde	Wenden:	*Door malkander*
	In aliam partem	Vertere:	*Per invicem*
	Vlechten/	*end*	Winden.
	Plectere,	*et*	Viére.
438 *Wat meer ten aensien van*	*Ergens* (*Twers*)	Stellen [Setten:]	*In de enghte*
Qvid amplius respectu	Alicubi	Locare:	*In angustum*
de Saeken?	Dwingen:	*Uyt de enghte*	Uytlaten
Rerum?	Cogere:	*Ex angusto*	Laxare
	Voorders	Dringen:	*Door 't midden*
	Porrò	Urgére:	*Per medium*
		Doordringen.	
		Penetrare.	
439 *Wat kā hy noch, aengaende*	*In 't huys*	Ingaen:	*Te huys*
Qvid potest adhuc, qvod atti-	*Domum*	Intrare:	*Domi*
de Omstandicheyden ten deele	Woonen:	*Uyt het huys*	Verhuysen:
net Circumstantias ex parte	Habitare:	*E domo*	Migrare:
van sich selfs	*Twers naer toe*	Gaen/	*of een ander* Senden
sui ipsius?	Aliqvò	Meare,	*aut aliū* Mittere
	By de Uytlandsche	Reysen/	*Op een Paerd*
	Apud Exteros	Peregrinari:	*Eqvo*
	Ridden:	*Op een Waghen*	Verreysen/
	Eqvitare:	*Curru*	Proficisci,
		(*Vertrecken.*)	

Handelingen des Menschen
Actiones Hominis

verandert door verscheyde Standen.
variatæ per diversos Status.

440 *Wat is de Last aller Menschen?* *Yets te* Besorgen *Een Ampt* te Versien/
Qvæ sunt munia omniũ Hominũ? *Aliqvid* Curare, *Officio* Fungi.
Arbeyden/ Moede worden.
Laborare, Fatigari, (*Lassescere.*)

Wat is nochtans altemet geoorlooft? te Vieren/ Ledich te gaen/ Tijt hebben/
Qvid tamen aliqvando licet? Feriari, Otiari, Vacare,
Spelen/ Jocken (*Schertsen*) Maer noyt
Ludere, Jocari; Nunqvam verò
Lichtveerdig (*Vuyle ofte Schandige end Leelijcke*)
Scurrari. Parten te bedrijve.

441 *Wat is 't Werk vã eẽ Ambachtsman?* Wercken/ *dat is, het stof* Bereyden,
Qvid est Opificis? Operari, *hoc est, materiam* Præparare/
Fatsoeneeren/ Vast (*sterck*) maken Polijsten/
Formare. Firmare, Polire,
end Vercieren (*Opmaecken Opschicken*)
& Ornare.

442 *Wat van een Smidt?* Smeden/ Vijlen/ Wetten.
Qvid Fabri ferrarii? Cudere. Limare. Acuere.

Wat van een Timmerman? Bhouwen/ Schaven/ Gaten/ (*Booren*)
Qvid Fabri Lignarii? Asciare, Doláre, Foráre, (*Terebrare*)

443 *Wat van een Schilder?* Schilderen; *gelijk vã eẽ Plaetsnyder is,* Graveeren.
Qvid Pictoris? Pingere; *quemadmodũ Sculptoris est,* Sculpere.

Wat is anderer Wercklujden? *Des Wevers* Weven; *des Snyders*
Qvid est aliorum Opificum? *Textoris* Texere; *Sartoris*
Naeyen; (*Snijderen*) des Schoenmaekers Naeyen
Sarcire; *Sutoris* Suere
ofte Ontnaeyen; *der Spinterße* Hekelen
aut Dissuere; *Netricis* Cárere

Wat

Wat des Barbiers?	*'t Large Hair*	Kemmen/	*en* Scheeren;
Qvid Tonsoris?	*Comam*	Pectere,	*et* Tondére;
	altemets oock	*'t Hair*	Krollen.
	qvandoq; etiam	*Cinnos (capillos)*	Crispare.
Wat des Badstoofmeesters?		Koppen.	
Qvid Balneatoris?		Scarificare.	
444 *Welcke zijn de Werkingen van*	Omheynen/	Saeyen/	Planten/
Qvæ sunt Operæ (*Operationes*)	Sepire,	Serere,	Plantare,
een Hovenier?	Nat maeken/	Wieden/	't Gesarpde suiveren
Hortulani?	Rigare,	Runcare,	Sarrire.
	Besnoeyen;	*de Bast (Schorsse)*	Schillen
	Putare;	*Corticem*	Glubere
	end de Vrucht	Plucken/	(*Afleese, Afbreck*)
	& Fructum	Carpere,	(*Decerpere*)
445 *Welcke van een Ackerman ofte*	Mesten/	Ploegen/	Vooren maeke
Qvæ Agricolæ *sive*	Stercorare,	Arare,	*Lirare (Sulcare*
Landtman (Landpachter?)	Saeyen/	Eggen/	Maeyen.
Coloni?	Seminare,	Occare,	Metere.
Welcke van een Dorscher?	Dorschen		*end* Wannen.
Qvæ Tritoris?	Triturare	(*Tribulare*)	*et* Ventilare.
Welke van een Harder?	*Op 't Land*	Weyden	*end* Melcken.
Qvæ Pastoris?	*Ruri*	Pascere	*et* Mulgére.
446 *Welcke van die Werklieden*	*des Molenaers*	Malen;	*des Backers*
Qvæ eorum Opificum	*Molitoris*	Molere;	*Pistoris*
welke het Koorn handelen?	*'t Meel* Sifften/	Hevelen/	Kneden/
qvi frumentum tractant?	*Farinam* Cernere,	Fermentare.	Depsere,
	en Backen;	*des Moutmaekers 't koorn*	*te* Weyke setten
	& Pinsere;	*Polentarii frumenta*	Macerare,
	Droogen/	Omwenden/	Dorren.
	Siccáre.	Versare,	Torrére.
Welke van die, so den Dieren	*des Visschers*	Visschen;	*des Vogelaers*
Qvæ eorum, qvi Animalibus	*Piscatoris*	Piscari;	*Aucupis*
Laeghen legghen?	Voghel vangen/	Aenlokken/ *end door*	't Aes verleyden
insidiantur?	Aucupari,	Allicere. *et*	Inescare;
	des Jagers	Paespeuzen/	Jaghen/
	Venatoris	Indagare,	Venari,
	Aenhitsen/	Vervolghen/	*end* Ontweyden
	Incitare,	Persequi,	*et* Exenterare
Welcke van een Slaeger?	Slachten *dat is,*	Vellen/	Keelen/
Qvæ Lanionis?	Mactare, *hoc est,*	Prosternere.	Juguláre.

Vill

Villen ende Stoppen (Vullen);
Excoriare et Farcire

447 W. van een Kellerwaerder? Opsluyten/ en Uytlangen.
Qvæ Promi condi? Condere, et Promere.

Welcke van een Kock? Gesoutene dingen Verschen; Vische
Qvæ Coqvi? Salita (Muriatica) Macerare; Pisces

Schubben/ Uytneemen/ de Rucke spouwen/
Desqvamare, Eviscerare, Exdorsuare,

Ontgraeten: dan Koken/ 't siedende Dempen/
Exossare: tum Coqvere, Futare.

end. Sijghen.
& Colare.

Wat is Koken? Sieden/ ofte Braden; Frijten/
Qvid est Coqvere? Elixare, vel Assare; Frigere,
ofte Roosten; Souten/ ende Kruyden.
vel Torrére; Salire, et Condire.

448 Welke is de hanteringe van een Koopman? Koopmanschap doẽ/ dat is: Koopen end Verkoopen;
Qvæ est negotiatio Mercatoris? Mercari, hoc est: Emere, et Vendere;
op Prijs setten/ en Waardeeren/ ofte Verruylen.
Taxare, et Æstimare, aut Permutare:

Wat pleeght een Kooper? te Bieden/ Schuldigh zijn/ end Betaelen/
Qvid solet Emptor? Licéri, Debére, et Solvere,
ofte Voldoen/ (Boeten, Ontgelden.)
vel Luere,

Wat een Bedelaer? Behoeftig te zijn/ (Van noden hebben) ende Bedelen.
Qvid Mendícus? Egére, et Mendicare.

Wat een Leugenaer? te Versieren/ end te Liegen.
Qvid Mendax? Fingere, (Comminisci) et Mentiri.

44 Welke zijn de Handelingen van een Voerman? Vaeren; de Raden Smeeren;
Qvæ sunt Actiones Aurigæ? Aurigare, Rotas Ungere;

de Paerden Inspannen/ end Aendrijven;
Eqvos Jungere, et Instigare;
de Vrachten Opladen/ end Voeren.
Ondera Imponere, et Vehere.
de Haver Wannen/ en de Paerd Voorschudden.
Avenam Vannare, eqvisqve Obsipare.

450 Welke van een Schipper? 't Scheep vaerẽ/ Laeden/ (Schepen) Ballasten/
Qvæ Nautæ? Navigare, Onerare, Saburrare,

van 't Land / Orâ / Afsteeken / Solvere, / Zeylen / Velificare,
Stieren / Gubernare, / Laveeren / Obliqvare cursum, / en Aenlanden. / & Appellere.

Welke van Reysende Lieden? / *des Reysers* / Gaen / *end somtijts*
Qvæ iter facientium? / *Viatoris* / Vadere / *et interdum*
Waeden; / *des Weghgesel:* / Voorgaen /
vadáre; / *Comitis* / Præire,
ofte / Naevolgen.
vel / Seqvi.

Welke van een Gast? / Komen / Blijven / *ofte* Wegh gaen.
Qvæ Hospitis? / Venire, / Manére, / *vel* Abire.

4 *W. zijn toevallē van een Satte?* Ruysen / Hikken / Niesen /
Qvæ sunt accidentia Saturi? Ructare, / singultire, / sternutare,
Slaeperigh zijn / hem Recken / Sluymeren.
Dormíturire, / Pandiculari, / Dormitáre.

Welke van Brassers end Suypers? Spouwen / Onstuymig aengaē / Schreeuwen /
Qvæ Lurcónum & Bibonum? Spuere (*Sputare*) / Bacchari, / *Vociferári*
Kiobelen; / Vysten / een grove quaen laeten
Altercari. / Visire, / Pedere
Braken / Snorken.
Vomere, / stertere.

Welke daeghs daernae, naedien se Geqwelt zijn / met Hooft wee *van 't brassen*, / Hoesten /
Qvæ postridie, postqvam / Vexari / Crapulâ, / Tussire,
geslempt ende gebrast hebben? / Rochelen / Heesch zijn.
crapulati sunt? / Screare, / Raucére.

452 *W. zijn Accidentē vā eē Sieke?* Siek zijn / *dat is*, Schrikken / Jeuken /
Qvæ sunt Symptomata Ægri? Ægrotare. / *hoc est.* Horrére. / Prurire,
Smerte lijden / Flaeuw zijn / Bleek zijn /
Dolére, / Langvére, / Pallére,
Swellen / Benouwt zijn / Sweeten.
Tumére, / Angi, / sudare.

Welke noch boven de verhaelde? Uytteeren / Suchsen / (*Stenen*) / Diep suchten /
Qvæ adhuc præter enumerata? Tabescere, / Gemere, / suspirare
Klagen / Jammeren; / *altemets oock*
Qveri, / Qviritari; / *qvandoqve etiam*
Reebelen / Uytsinnig zijn / Rasen.
Delirare, / Insanire, / Furere.

453 *Wat is 't werk vā eē Geneesmeester?* tot Gesondheyd helpen / Geneesē / Gesond maken.
Qvid est Medici? / Medéri / Curare, / Sanare.

Wat van een Apotheeker? / *de Genees middelē* Bereyden.
Qvid Pharmacopólæ? / *Medicamenta* Parare.

Wat van een Wondenmeester? / *Pleysters* / Smeeren / *end* Opleggen
Qvid Chirurgi? / *Emplastra* / Linere. / & Applicare

454 *Welk is 't Bedrijf vã Houwbare des Vrijere* Qui sunt actus Nubilium? *Proci* *persoonen? des Vrijsters* *Amasiæ*		Vrijen/ Procire. Toeseggen/ Condicere,	(Aanhouden) (Ambire) eẽ Man neemen Nubere
W. van andere luyden, omtrent Qvinam aliorum, circa *de Houwlicks gesinte persoonen?* Nupturientes?	*der Ouders* *Parentum* Houwliks goet Dotare; *geeven,*	Verlooven/ Despondere, *des Pastoors* de Gebooden afkundigẽ/ *Parochi* 't samen geeven. Copulare.	Uytbesteeden/ Elocare. Proclamare,
Welke van Getrouwde Luyden? Qui Conjugatorum?	*Boyder te gelijk* *Utriusqve simul* *der Moeder* *Matris*	Teelen/ Gignere. Baeren/ Parere, (*Eniti*)	(Genereeren) (Generare) Soogen. Lactare.
W. van de Voedster (Minnemoeder) Qvi Nutricis	Koesteren/ Fovere, Versaeden/ Satiare,	Voeden/ Alere, [Windelen/Vesthen.] Fasciare.	[Voedsteren] [Nutrire].
Welcke meer? Qvi amplius?	Kussen Basiare Optrekken/ Educare,	Omhelsen/ Amplexari, Veel toelaeten/ Indulgere,	in Slaep brẽgẽ/ Sopire, (*Veel wille gonnẽ*)
455 *Wat is de schuldige plicht* Qvod est Officium *van een Leermeester?* *Præceptoris?*	te Onderwijsen/ Docere, Oeffenen/ Exercere, Onderbraegen/ Examinare.	Vermaenen/ Hortari, Toeroepen/ Inclamare, Berispen/ Arguere.	Indachtig maeken/ Monere, Aenporren/ Stimulare, Kastyden.. Castigare.
456 *Wat van een Leerlink?* Qvodnam Discipuli?	te Leeren/ Discere, *den Meester* *Magistrum* Nae vveren/ Æmulari.	Gehoorsamen/ Obedire. Nae doen; Imitari; Te boven gaen/ Superare,	Oplettens Attendere; *De mede leerlinge* *Condiscipulos* (Overtreffen) (Præcellere)
Wat vorders? Qvod porrò?	te Lesen/ Legere. Vraegen/ Qværere,	Schrijven/ Scribere. Herhaelen. Repetere.	Opseggen/ Recitare,
Wat, indien hy feylt ofte een Qvodnam, si erret sive *misslagh begaet?* hallucinetur?	Verbeeteren/ Corrigere, *End also* *Et ita*	*het qvaelijk gescrevene* *Malè scripta* Toenemen/ Proficere,	Uytdoen; Delere; *ofte* Geslagen word. *vel* Vapulare.

457 *Welck*

457 *Welck is 't werck van Kerk-lijke persoonen?* — *des Sangers* Singen; — *des Predicants*
Qvod est opus Ecclesiastica-rum personarum? — *Cantoris* Canere; — *Concionatoris*

Prediken/ Concionari, — Doopen/ Baptizare, — 't H. Avontmael S. Cœnam
Bedienen; Administrare; — *des Triesters* Sacerdotis — Offeren/ Sacrificare,
Offerande doen/ Litare. — *(door Offerande verfoenē, vercrijgē)*

Welck, van een Uytroeper? — Verkondigen Promulgare — *(Publiceeren)* — *en* Opētl. uptroepē. *et* Prædicare.
Qvod, *Præconis?*

458 *W. is het ampt der Overheyd?* Gebieden/ Imperare, — *ende Wetten et Leges* — Stellen. Sancire.
Qvod est munus Magistratus?

Welck der Onderfaeten? — Gehoorsamen/ Parére, — *en de Wetten et Leges* — Ontsien/ Veréri,
Qvod Subditorum? — *niet* Gnorren *non* Fremere — *ofte vel* — Murren. Murmurare.

459 *Welck eens Konings?* — Regeeren; Regnare; — *Gesanten Legatos* — Senden; Legare;
Qvod Regis? — *met de Gebuyren cum Vicinis* — Verdragh maken; Pacisci; — *de Vyanden Hostes*
Temmen; Domáre; — *de Soldij Stipendium* — Uytdeelen. Diribére.

Welck van een Heere? — Heerschen; Dominari; — *gelijk van een Dienaer qvemadm. Ministri* — Dienen/ Ministrare;
Qvod nam Domini? — *end loon et mercedem* — Verdienen. Meréri.

460 *W. is de eygēschap vā eē Krijgsmā?* *Sich* Toerusten/ *Se* Instruere, — Verspieden/ Explorare, — Strijden. Pugnare.
Qvo est proprium Militis?

Welck van 't saemen Vechtende? — *des Kampvechters* Pugilis — Kampen; Certare; — *des Worstelaers Luctatoris*
Qvod nam Confligentium; — Worstelen; Luctari; — *des Schermers Gladiatoris* — Schermen. Dimicare.
(Vechten) *(Digladiari)* — *des Dragonders Velitis* — Smaermutselē. velitari,

Welcke van een Schutter? — Mikken/ Collimare; — *end* Schieten; *et* Jaculari; — Treffen/ Attingere,
Qvod Sagittarii? — *ofte vel* — Missen. Aberrare.

Welcke van Boosdoenders? — *des Diefs Furis* — Steelen; Furari; — *des Straetroovers Latronis*
Qvod Facinorosorum?

Straet-

	Straetschenden/ Rooven/ Latrocinari, prædari,		Plunderen. spoliare,
	Dooden/ Necare,	Vermoorden/ Trucidare.	(Doodslaen) (Occidere)
…lke van andere Misdaedighen? …vod aliorum Maleficorum?	des Seeroovers Piratæ	Zee rooven: exercére piraticam:	des Godslasteraers Blaſphémi
	Godslasteren; Blaſphemare;	der Tooveresse Saga	Betooveren. Incantare.
…1 Wat mach de Aenklaeger? Qvid licet Actori?	den Beklaeghde Reum end et	voort recht in jus Aenklaeghen. Accuſare.	Roepen/Daaghen/ Vocare, Citare,
…at moet nootsaekelijk de Beklaegde doen? …vid necesse est Re…um facere?	Verschijnen Comparére ofte vel	en de Misdaet et Crimen Lochenen. Negare.	Bekennen Fatéri
…t staet den Getuygen te doen? …id fas est Testibus?	te Sweeren Iurare	end et	Getuyghen. Teſtari.
…t moet de Voorspraek? …vid oportet Advocatum?	sijn Schermeling Clientem end et	Beschermen/ Tueri, Verdedighen. Defendere.	Ontschuldigen/ Excuſare,
…2 Wat seght gy van de Richter? Qvid dicis de Judice?	dat hem niet Eum ne	Verdriete (Moeyelyck zy) Tædeat (Pigeat)	ofte hē vel	Schaeme pudeat
	te Oordeelen/ Judicare,	dat is, de Rechtsſaeke id eſt, Cauſam	te Erkennen/ Cognoſcere,
	Overweeghen/ penſare,	't Besluyt te maken/ Decernere,	te Ontscheyden. Decídere.
…t oogmerk moet hy hebben …em ſcopum habebit	den Onschuldigen Innocentem	Vry te spreken/ Abſolvere,	te Redden/ Vindicare.
…t uytspreken van het oordeel? … pronunciandâ ſententia?	en hem te Verschoonē: eique parcere;	maer dē schuldig sed Nocentem	te Verdoemen/ Condemnare,
	Boete op te leggen/ Mulctare,	end et	te Straffen. Punire.
…t pleegen de Bysitters? …id ſolent Aſſeſſores?	Toe te stemmen Suffragari	ofte vel	Tegen te stemmē. Refragari.
3 Welk is 't werk van een Beul? Qvod eſt opus Carnificis?	te Pynigen/ Torqvére.	ofte Martelen: vel Cruciare.	Onthoofden/ Decollare,
	Worgen/ ſtrangulare,	ofte vel	Ophangen. ſuſpendere.

end Verbranden, des Diefs is Hangen.
et Comburere. Furis est Pendére.

464 *Welck des Doods?* alles Om te brengen/ *end* te Verdelgen
Qvodnam Mortis? *omnia* Perimere, *et* Abolére

Wat pleeght een dood Lichaem? Blauw en bleeck te zijn/ Rotten/ Stincken.
Qvid solet Cadaver? Livére. Putrére, *Putére.*

465 *Wat betaemt alle Menschen?* Wijs te zijn; *het toekomende* te Voorsien;
Qvid decet omnes Homines? Sapere; *Futurum* Prospicere;
Godt te Vreesen/ Aen te roepen/
Deum Timére, Invocare.
hem te Belijden /*end bel fien* Beloven. (*Doen.*)
et Confiteri, & *Vota* Vovére.

Ende dit zy genoegh!
Atqve hæc sufficiant

466 *Hebbe ick dan nu alles?* also Meijne *end* Achte ick;
Habeone igitur Omnia? ita Reor *et* Æstimo;
'twelck indien gy recht wilt in Acht neemen *sult ghy voor Wijs*
quæ si rectè vis Observáre, *Sapiens*
Gehouden w..; *indien ghy niet wilt,* Pack u wegh
Clues: *si non vis* Apage.

VI. HET SESTE HOOFT-STVCK
SEXTUM CAPUT

De Manieren van Werkingen
Modi Actionum
en Lijdinghen.
& Passionum.

467 *Komt hy?* *Ick vraege ooch* *of hy gekomen is?* *Och dat hy kome!*
Venit ne? *Rogo & ego* An (Num) *venerit?* Utinam *veniat!*

H

Wat dunckt u van sijn komste? hy sall **Geerne** *komen.* **Misschien/** **Ja seker/** **Sekerlijck.**
Qvid videtur tibi de ejus adventu? Libenter *veniet.* Forsan, Imò, Næ,

Wat seggen andere van hem? dat hy **niet** *komen sall,* **Naulijcks/** **Geensins.**
Qvid dicunt alii de eo? Non (Haud) *venturum.* *Vix,* Neutiqvam.

468 **Waer** *is hy?* **Hier/** **Daer/** **Ghender;** **Daer buiten/**
Ubi *est?* Hîc, Ibi, Illîc (*Istîc*) Foris,
Binnen; **Beneden/** **Boven:** **Over al/**
Intus; Infrà, *S*uprà: Ubiqve,
Nergens/ etc.
Nusqvam, &c.

Van waer *komt hy?* **Hier van daen/** **Van daer/** **Daer van daan.**
Unde *venit?* Hinc, Illinc, Inde, Istinc.

Waer henen (Waerwaerts/) *gaet hy?* **Hier henen/** *)Herwaert:)* **Daer henen/** *(Derwaerts,)*
Qvò (*Qvorsum*) *vadit?* Huc. (*Horsum*) Illûc (Illò,) [*Illorsum,*)
Ghender heen (*Ghenderwaerts*) **Nae buyten/** **Naebinnẽ.**
Istûc (Eô) (*Istorsum*) Foràs, Intrò,

Waer door (*waer lancks,*) *sal hy gaen?* **Hier door/** (*Hierlangs*) **Daer door** (**Daerlangs**]
Qvà *vadet?* Hâc, Illàc
Ghender door.
Istâc (*Eâ,*)

469 **Wanneer** *sult ghy wegh gaen?* **Nu ter tijd/** **Dan/** **Flus/** **Op staende voet/**
Qvando *tu abibis?* Nunc, Tunc, Mox, *S*tatim,
Hast/ **Stracks/** **Dadelijck/** **Van stonden aen.**
Citò, Illicò, Actútum, E vestigio.

Hoe *sult ghy gaen?* **Rasschelick/** **Langsam/** **Allengskens/** **Voet voor voet.**
Qvomodo *ibis?* Ocyus, Lentè, Sensim, Pedetentim.

Wanneer *hebt ghy 't besloothen?* **Nu/** **So terstond/** **Doen/** **Gisteren/**
Qvando *id decrevisti?* Jam, Modò. Tùm, Heri,
Eergisteren/ **Onlangs/** **Overlang/** **Eertijts/**
Pridiè, Nuper, Dudum, Olim,

470 **Hoe lang** *sult ghy uyt blyven?* **Lang/** **So lang/** **Tot dat/** **Indien/** (*Als*)
Qvamdiu *emanebis?* Diu, Tamdiu [Tantisper] Donec, Dum,
Als tot/ **Noch/** **Een luttel tijts.**
Usqve, Adhuc, Paulisper.

Wanneer *sult gy dan weder koomen?* **Heden/** **Morgen/** **Over morgen/** **Eyndelick/**
Qvando *ergo redibis?* Hodie, Cras, Perendie, Demum,
Eens/ **Nimmermeer/** **By tijts/** **Laet.**
Alíqvando, Nunqvam, Maturè, Serò.

471 **Hoe sal** *Christus komen tot* **Snellijck/** **Schielick/** **Onverwacht;** **Prachtelick/**
Qvî *Christus veniet ad* Subitò, Repentè, Insperatò; Magnificè,
het laetste Oordeel? **Heerlick;** **Soo/** **Alsoo/** **Als/** (*hoe*)
ultimum Iudicium? Splendidè; Sic, Ita, Ut,
Gelijck als/ **Effen als oft/** **Gelijck oft/** **Nae de gelijcknisse**
Ceu, Qvasi, Tanqvam, Instar

van een

van een Overwinner sijn Seghepael houdende.
Victoris Triumphalia sua celebrantis.

Hoe sullen de Geoordeelden Alleenlijk / Wel ofte Qwaelick / dat is, Seer
Qvomodo Iudicati Duntaxat, Benè vel Malè hoc est, Admodùm
dan vaeren? Salighlick ofte Ellendighlick: Geensins Tusschen beyden.
tum habebunt? Beatè vel Misere: Neqvaqvam Utcunqve.

472 Hoe seer sullen alsdan ver- Niet Weynig / maer Veel / Maer nochtans / Verscheydelick
Qvantùm tum glori- Non Tarùm, sed Multum, Attamen, Diversè;
heerlijkt w. de Godvruchtigen? Te weeten / Meerder / ofte Minder: end so niet
ficabuntur, Pii? Videlicet, Magis, vel Minus: et nî
Te veel / Ten minsten Genoeg en Meer als genoeg.
Nimiùm, Saltem Satis et Plus satis.
Siet, So seer!
En, Tantùm!

Hoe seer sullen daer en tegen Seer / Grootelicks / Gantschelick / Geheelick /
Qvantopere contra Valdè Magnopere, Penitus, Prorsus,
beschaemt w. de Godloosen? Heel end al / Gantsch en gaer / Overvloedigh.
confundentur Impii? Omninó, Plané, Affatim.

Sullense niet oock swaerlick Voor Seker niet Sachtelick / maer te Deege Bitterlick
Annon etiam graviter Certè non Leniter, sed Verè Acerbè.
gequelt worden? Wreedelick / Grouwsaemlick / Alhoewel oock Ongelyckelik.
affligtabuntur? Sæviter, Atrociter, Tametsi etiam Inæqvaliter.
End dat, Altijd / Gedurighlick / Eeuwichlick.
Idqve, Semper, Perennè, Æternò.

473 Hoe dickwijls w. se niet Selden ofte Somtijts; maer Menichmael / Dickwijls;
Qvoties non Raro vel Interdum; sed Subinde, Sæpe;
daer voor gewaerschouwt? Oock niet Eenmael / Tweemael / Driemael /
de eo præmonentur? Neqve Semel, Bis, Ter,
Viermael / Vijfmael etc. maer Meer als Duysentmael.
Qvater, Qvinqvies &c. sed Plus qvàm Millies.

Soo dickwijls? Jae dat meer is Bykans / Bynae / Daeghelicks
Toties ne? Qvin imo Ferè, Penè, Qvotidie

Op 't nieuw / end Wederom; Maer Te vergeefs.
Denuò, atqve Iterùm; At Frustrà.

474 In wat Ordere w. se uyt Besonderlick / Een voor een / Ten eersten ten Tweede /
Qvo Ordine ex Seorsim, Singulatim, Primò Secundò,
dit Leven uytgeroepen? ten Derden / ten Vierden / ten Vijfden / etc. ofte Teffens
hac vita evocantur? Tertiò, Qvartò, Qvintò, &c. vel Simul
te Samen; Eyndelick Gesamentlick.
Junctim; Tandem Universim.

475 Hoe

475 Hoo soo (Waerom) hebt gy niet licht. maer Veurdacht. met Voorraet/ en met Reden
Cur (Qvare) *nobis* *non* Temerè, *sed* Cogitatò Consultò, *et* Meritò
ons dit ingescherpt? Daerom/ *op dat ghy leert* Van selfs Heylichlick/
hæc inculcasti? Ideò. *ut vivas* Ultro Sanctè,
Godtvruchtighlick, Rechtveerdighlick/ Maetelick/ Kuysch/
Piè, Justè, Sobriè, Castè,
Seedichlick/ *end* Behoorsaemlick.
Modestè, *et* Observanter.

VII.

HET SEVENDE HOOFT-STVCK
SEPTIMUM CAPUT.

De Omstandigheeden der Dinghen/
Circumstatiæ Rerum,
end Handelingen.
& Actionum

476 *Wat doen alle Dingen?* *ofte* sy Beweegen haer/ *ofte* sy Rusten
Qvid agunt omnes Res? *aut* Moventur, *aut* Qviescunt

'T *gheene sich beweeght, hoe w. 't beweeght?* Van *yets*, Voorby *yets*, Tot *yets*.
Qvod movetur, *qvi* *movetur?* Ab *aliqvo*, Præter *aliqvid*, Ad *aliqvid*.

477 *Hoe anders?* Van *yets*, Jegens *yets*, Tot *ergens* toe.
Qvomodo aliter? De *aliqvo*, Ergà *aliqvid* *aliqvo* Tenus.

478 *Hoedaenighlik wyders?* Neffens (Naest) *yets*, Over (Boven) *yets*, Onder (Beneden) *yets*.
Qvaliter ulterius? Juxta (Secus) *aliqvid*, Trans (Supra) *aliqvid*, Subter (Infra) *aliq*.
(Onderwaerts *yets*.)
(Subtus *aliqvid*.)

479 *Wat segt de H. Schrift van Godt* Uyt *Godt*, Door *Godt*, In (tot) *Godt*
Qvid dicit S. Scriptura de Deo Ex *Deo*. Per *Deum*, In *Deum*
ten opsicht van sulcke Omstandich.? *sijn alle dingen.* Rom. 11. 36.
respectu hujusmodi Circumstant.? *sunt omnia.*

480 't geene rustet/waer rust het? of Hierwaerts des paelst, [op dese sijde vā hē] of Op de paelst.
Quod quiescit, ubi quiescit? vel Citrà terminum, [Cis eum] vel In Termino.
ofte Over de Marcksteen, ofte Omtrent hem.
vel Ultrà terminum, vel Circiter eum.

481 Nerghens meer? Ia. By hem Naeby hem ofte Verre van hem
Nullibi amplius. Imò Apud eum Prope eum vel Procul eo.

482 T'gheene hem beweeght en rust Ter oorsaeke van yets, Van wegen (Om) yemant,
Quod se movet & quiescit Propter aliquid, Ob aliquem,
te gelijck/ uyt wat insicht doet het s.? Voor yemant, ofte Tegen yemant
simul, quo intuitu facit id? Pro aliquo, vel Contrà aliquem.

483 Waer doet het 't selve? Voor yemant, Voor sijne Ooghen, Van achter hem,
Ubi facit id? Ante aliquem Præ ejus Oculis, Tonè eum;
Achter Tusschen die end hem.
Post eum Inter hunc et illum.

484 Ter welcker plaetse meerder? Binnen yets, ofte Buyten yets; By het selve,
Quo in loco amplius? Intra aliquid, vel Extra aliquid; Penes illud,
ofte Omtrent 't selve.
vel Circa illud.

485 Met wien en hoedaenichlick? Met een ander. of Sonder een ander; Sonder wetē vā hē
Quicum, et Quomodo? Cum alio, vel Sine alio; Clàm illo
(Buyten sijn kenniss) ofte Voor hem, ja Opentlick voor allen.
(Clàm illum.) vel Coram illo, quin Palàm omnibus.

486 Waer heen hebt gy versteken de Kaes? In de Kelder: ghy sult hem vinden In de Kelder
Quò abdidisti Caseum? In Cellam; reperies eum In Cella.
Waer heen is het broodt gevallen? Onder de tafel: het leyt noch Onder de tafel.
Quò panis cecidit? Sub mensam: jacet adhuc Sub mensa.

Waer heen is de Pappegay gevlogen? Op de Boom: Siet hem daer, hy sit all Op de Boom.
Quò Psittacus, evolavit? Super arborem: Eccum, jam sedet Super arbore.

VIII. HET ACHTE HOOFT-STUCK
OCTAVUM CAPUT

De 't samenhangingen der Dingen end Werckingen.
Cohærentiæ Rerum & Actionum.

487 Ey lieven, spreeckt nu uyt meenigerley 't samen hangingen der Dingen? Ick sal 't doen/
Amabo, enuncia jam varias Cohærentias Rerum? Faciam.

Wat

Wat zijn wy? Ick end Gy end hy sijn Christenen, Andere oock/ (Mede-)
Qvid sumus? Ego Et Tu, ille Qve sumus Christiani. Alii Etiam [Qvoqve.]

488 Wie sal dit doen? Ofte gy, Ofte ick, 't Zy dese, Ofte gene,
Qvis hoc faciet? Aut tu, Aut ego (Vel ego, Vel tu) sive hic sive ille.
Noch ick, Noch ghy.
Nec ego, Nec tu.

489 Wie van ons beyden salt' doen? Gy veel meer. Als ick (Dan ick:) Niet ick, Maer gy;
Uter nostrum faciet? Tu potius, Qvàm ego [Ac ego:] Non ego, Sed tu,
Ick sal dit doen aer gy yets anders; hy wil helpen.
Ego hoc faciam Tu autem (Verò) aliud qvid; Ille vult nos juvare.
Maer iek wil niet.
At ego nolo.

490 Sal ick hier blijven? Allhoewel ick gae, (Al is 't dat ick gae) Komt Nochtans gy ook.
Nunqvid ego hic manebo? Qvanqvam ego eo, (Etsi ego eam) Veni. Tamen tu qvoqve.
Ick sal wel gaen. Maer gy oock.
Ego Qvidem ibo, Verùm tu etiam.

491 Sal ik u dã geselschap doẽ? So als u belieft, Doet het, So gy wilt, So 't u niet beswaerlijk is. Wel aen komt, Op dat uwe begerte Genoegh geschiet.
Ergone te comitabor? Prout lubet, Facias, Si vis, Nisi tibi molestum est. Age veni, Ut desiderio tuo Satis fiat.

492 Waerom sal ick komen? Daerom Dat gy hem begeert te sien: Naementlijck/
Cur veniam? Ideò Qvòd illum cupias videre; Nempe,
[Te weten/ Overmets] hy u Vriend is.
[Nimirum, Qvippe] Amicum tuum.

493 Uyt wat redene gaet gy by hẽ? Want hy is vermaert [Wãt hy is bemint] Dewijl (Om dat)
Qva de causa tu eum accedis? Nam est celebris. [Dilectus Enim est] Qvoniam [Qvia]
hy beleeft is.
Urbanus est.

494 Hoe zijt gy nu gesint? So sal ick dan gaen, Daerom [Derhalven] sal ick gaen:
Qvid tibi jam est animi? Ergô ibo, [Igitur] Ibo:
Daer nae sal ick wederkomen.
Deinde revertar.

IX.

HET NEGENDE HOOFT-STUCK/
NONUM CAPUT,

De Korte Begrijpen der Dingen en Woorden.
Compendia Rerum & Verborum.

495 Hoort hier gy! Houw, (Hem) Hey wie roept my? O ho/ [Sie daer] Waer 't gy 't?
Heus tu! Eho! Hem, qvis me vocat? Ehem, Tunè eras?

Hoort eens, ick heb u yets te seggen? Siet my! (Hier ben ick.) Wat is 't?
Ausculta paucis, habeo qvod tibi dicam? Ecce me! Qvid illud est?

Hoe zijt gy so vroolick? soude ick niet? siet hi[er]! hier heb ick de voornaemste
Qvi es tam hilaris? Qvid ni sim? En! habeo hic primarias
Saeken des W[ere]lts ende [voornaem]ste Woorden van de geheele spraek.
Res Mundi & præcipuas Voces totius Lingvæ.

496 Iemmy! is 't mogelick? Hey vroolick! Wel aen, (Ta saa) laet ons vlytigh zijn?
Papæ! Itane? Evax! Eja, simus diligentes?

Voor mijn deel, sal ick 't doen? Wel dan/ Doet het! het sal ons niet berouwen.
Qvod me attinet, faciam? Euge, Faxis! non pœnitebit nos.

Wat sal haer geschieden, die Anders doen? Ach! Wee/ den Onachtsamen! O my!
Qvid iis fiet, qvi secus faciunt? Ah! Væ, Negligentibus! Heu!
Ench[eu]! Eheu!

X. HET THIENDE HOOFTSTUCK. DECIMUM CAPUT.

De Vermeenichvuldinge der Dingen en Woorden. Multiplicatio Rerum & Verborum.

497 Hoe vermeenichvuldigen sich alle Dingen en Woorden?
Qvomodo multiplicant se omnes Res & Verba?

In een groote meenichte. Want een Geleerde
Magnâ copiâ. Nam Doctus
L[eer]aer leert andre Leersame de [Leerin]gen
Doctor Docet alios Dociles Doctrinam
door sekere L[eerstuc]k[en]: de Leerlink
certis Documentis: Discipulus
Leert in Leer[ing]en onder de L[eerin]g.
Discit Disciplinas sub Disciplina.

498 Wat leert de Leeraer? hy leert met een het goede, end leert af het qwaede: end alltijt
Qvid docet Doctor Condocet bonum, et Dedocet malum: semper
Leert hy meer daerop: tot dat hy ten vollen Untleert/
Addocet plus: donec plenè Edoceat,
ende Doorleert.
& Perdoceat.

Wat leert de Leerlink? hy leert end Ontleert het qwaede: en alltijt
Qvid discit Discipulus? Condiscit et Dediscit malum et subinde

Leert

Leert hy *meer* by/ *tot dat hy alle* *noodsaekelijke dingen*
Addiscit *plus,* *donec omnia* *necessaria*
Uytleert/ *en* Doorleert.
Ediscat, *et* Perdiscat.

499 *Wat doen de andre?* de Weldoender Doet wel *haer veelen;* de Mildaedighe
Qvid agunt alii? Beneficus Benefacit *multis* Munificus
Beschenckt (*Maeckt rijk met gaven;*) de Quaet doender
Muneratur (*Munificat;*) Maleficus
doet quaet; een Laecken maker/ *maekt* Lakens;
Malefacit; Pannifex. *facit* pannos;
een Wapen drager *draegt* wapen etc etc.
Armiger *gerit* arma &c &c.

500 *Waer sal ick sodanigher Vermenichvuldingen meerder leeren?* In de Deur der Spraken, *die u nu Open staen sal;*
Ubinam talium Multiplicationum plures discam? In JANUA LINGUARUM, *qvæ tibi jam patebit*
indien ghy maer het vaerdighe gebruyck
dum modò promptum usum
deser dingen geleert hebt door hulpe
horum didiceris ope
der volgende Letter Konst *ende*
seqventis GRAMMATICÆ *et*
Woord-boecks.
DICTIONARII.

Eynde.
Finis.

T'Samen-spraakswijse voorgestelt.
Dialogisticè proposita.

I.

Het eerste Hooft-stuck
Primum Caput

Van den Letteren end Lettergreepen.
De Literis & Syllabis.

1. *Hoeveel sijn Letters?*
Qvot sunt Literæ?

Dese volgende viff en twintigh Grootere *end* Kleindere:
Hæ seqventes qvinqve & viginti Majusculæ & Minusculæ:

A B C D E F G H I J K L M N
A B C D E F G H I J K L M N

O P Q R S T U W X Y Z.
O P Q R S T U V X Y Z.

a b c d e f g h i j k l m n o
a b c d e f g h i j k l m n o

p q r ſ s t u w x y z.
p q r ſ s t u v x y z.

2. *Hoe worden de Letters* by de Latijne *uytgesproken?*
Qvomodo Literæ apud Latinos *enunciantur?*

Elck bysonder in haer eyghen end eenderley ghelupt / behalven
Singulæ suo proprio & uniformi sono, præter
C end T / welkers gelupdt tweederley by de Latynen is.
C & T, qvorum sonus duplex apud Latinos est.

3. *Segt dan*, hoe *word de Letter* C *uytgesproken?*
Dic ergò, qvomodo *Litera* C *enunciatur?*

(1) Als een K / voor a / o / u; *gelijck als:*
Sicut K, ante a, o, u; *ut:* Currens Coqvus Cadit.

(2) Als een Z / voor e / i / y / æ / œ / *gelijk als*
Sicut Z, ante e, i, y, æ, œ, *ut:* Cygnus Cæsus Cecidit *in* Cœnum.

4. Ho

4. *Hoe wort uytgesproken het T?*
Qvomodo enunciatur T?

So dickwijls als het gebonden wort voor ia/ ie/ ii/ io/ iu/ word het meest
Qvoties reperitur ante ia, ie, ii, io, iu, plerumqve
uytgesproken als een z/ *gelijck als:* Qvat-iam. ies, iit, io, iunt.
effertur tanqvam z, *ut:*

Hoe wort gelesen het Ph? Als F/ *gelijk in* Philosophia.
Qvomodo legitur Ph? sicut F, *ut in*

5. *Uyt hoeveel Letters bestaet een Lettergreep?*
Ex quot Literis constat Syllaba?

Uyt Eene/ *als* O: Twee/ *als Gy:* Drie/ *als Oss:*
Ex una, *ut* O: Duabus, *ut Tu:* Tribus, *ut Bos:*
Vier/ *als Berg:* Vijf/ *als Balck:* Ses/ *als Struick.*
Qvatuor, *ut Mons:* Qvinqve, *ut* Trabs: Sex, *ut* Stirps.

II. Het Tweede hooft stuck
Secundum Caput

Van de Ordeningen der Woorden.
De Classibus Vocum.

6. *Hoeveel zijn* Ordeningen der Woorden/ *onder welcke gebracht*
Quot sunt Classes Vocum, *sub qvas referri*
Konnen worden alle Woorden?
possunt omnia Vocabula?

Thien; *als* (1) het Naemwoord: (2) 't Bynaamwoord: (3) 't Voornaemwoord:
Decem; *ut* Nomen: Adnómen: Pronomen:
(4) het Werckwoord: (5) het Deel neemende woord: (6) 't Bywoordeken:
Verbum: Participium: Adverbium:
(7) 't Voorwoordeken: (8) 't Voegwoordeken: (9) het Tusschenwoordeke:
Præpositio: Conjunctio: Interjectio:
(10) 't Bywerpsel.
Adjectio.

Brengt een spreucke voor. waer in alle dese thien soorten van Woorden *te samen komen?*
Profer sententiam, in qva omnia hæc decem genera Vocum *concurrant?*

De eeuwighe God/ *heeft selfs de werelt* gemaeckt; *haer* scheppende wijsslijck/
[1] DEUS [2] æternus, [3] ipse *mundum* [4] fecit; *eum* [5] creans [6] sapienter.
sonder *helper* end *gereetschappen.* O *God gy* selfs *hebt het gedaen!*
[7] sine *adjutore* [8] *ET instrumentis.* [9] O *DEus*] [10 [tute *fecisti!*

III. Het Derde Hoofstuck/ Tertium Caput,

Van het Naem woord. De Nomine.

7. *Welcke zijn Naemwoorden?*
Qvanam sunt Nomina?

Alle de ghene / waermede saeke voor saeke *genoemt wort.*
Omnia illa, qvibus res singulæ *nominantur,*
Hoedaenighe zijn *alle de woorden des tweeden Hoofi-stucks*
Qvalia sunt *omnia Vocabula secundi Capitis*
in het Portael.
in Vestibulo.

8. *Hoe meenigerley* geslachts zijn de Naemwoorden?
Qvotuplicis generis sunt Nomina?

Ofte des Mannelicken *geslachts, als* : de Koninck : *ofte* des
Vel Masculini *generis, ut* hic Rex : *vel*
Wijflicken *geslachts, als* de Koninginne : *ofte* Geenderley
Fœminini *generis, ut* hæc Regina : *vel* Neutri
geslachts : als het Koninckrijck.
generis ; ut hoc Regnum.

9. *Wat overkomt de Naemwoorden* in onderlinge 't samen spreeckingen?
Qvid accidit Nominibus in mutuis Colloqviis?

Eene Buyginge ofte veranderinge door sekere Getallen en Geballen.
Inflexio sive mutatio per certos Numeros & Casus.

10. *Wat noemt gy hier* Getallen?
Qvid vocas hic Numeros?

Twee verscheydene *manieren* van de Naem woorden *te spreken* ; wanneer
Duos distinctos *modos* de Nominibus *loqvendi* : cùm
wy naemlick van een Voorwerpsel reden voeren / *ofte Enckelick*, als
nimirum de aliqvo Objecto dissertamus, *vel singulariter*, ceu
van eene saeke in 't bysonder / *ofte Meervoudichlijck*. als van Veelen in 't gemeen.
de uno in specie, *vel Pluraliter*, ceu de pluribus in communi.

11. *Wat noemt gy* Gevallen?
Qvid vocas Casus?

De verscheidene eindigingen van een Naemwoord / ofte de verschil-
Diversas terminationes Nominis, sive differentes

lend

de buygingen end veranderingen *des laetsten lettergreeps* in elck
s inflexiones & mutationes *ultimæ syllabæ* in qvolibet
aemwoord; als de Koninck / des Konincks &c.
mine; ut Rex, Reg-is Reg-i, Reg-em, e, &c.

12. Hoe veel telt *de Latijnsche Tael* soodanige Gevallen?
Qvot *numerat Latina Lingva* hujusmodi Casus?

n *elck Getall* Ses / welcker Naemen zijn de volgende:
qvolibet Numero Sex, qvorum Nomina sunt seqventia:

(1) de Noemer/ Nominativus, (2) de Roeper: Vocativus: (3) de Vaader *ofte* Besitter: Genitivus, *sive* Possessivus:
(4) de Geever: Dativus: (5) de Aanklager *ofte* Werker: Accusativus *seu* Activus: *ofte* Werckmeer *seu* Instrumentivus. (6) de Afneemer/ Ablativus.

13. Waer uyt blijckt het / *dat'er ses Gevallen zijn van een Naem woord?*
Unde liqvet, *qvod Sex Casus sint Nominis?*

ut ses Vraegen end Antwoorden / welcke omtrent elck
x sex Interrogationib. & Responsionib. qvæ circa qvodqve
aem woord konnen geschieden; als *by glijckeniss in 't Enckel getall:*
omen possunt fieri; ut *exempli gr.* in Singulari *Numero:*

Wie *is de getrouwster* Vaeder van u? De Heere
Qvis *est fidissimus Pater tuus?* Domin-us
2. Roept *hem dan vertrouwlick tot hulpe?* ô Heere!
Voca eum prompte fidenter in auxilium? ô Domin-e!
3. Wiens *zijt gy met lijf end siele?* des Heeren.
Cujus *es corpore & anima?* Domin-i.
4. Wien *dient end betrouwt* gy? den Heere
Cui servis & fidis? Domin-o.
5. Wien *aenroept end belijdt gy?* den Heere
Qvem *invocas & confiteris?* Domin-um.
6. Met wien *sult gy leven in eeuwigheyd?* met den Heere
Cum qvo *vives in æternum?* cum Domin-o.

(des Hemels. / Cœli.)

Alsoo oock in 't Meervoudighe Getall:
Ita etiam in Plurali Numero:

1. Wie *zijn de Duyvelen?* de Heeren
Qvi *sunt Diaboli?* Domin-i
2. Spreektse aen *met een afkeere.* Wech met u / ô Heeren
Compella *eos cum aversatione!* Apagite, ô Domin-i
3. Welcker *slaeven zijn de Godloosen?* der Heeren
Qvorum *mancipia sunt Impii?* Domin-orum
4. Wie *gehoorsaemen se* den Heeren
Qvibus *obseqvuntur* Domin-is
5. Welken *volgen se?* den Heeren
Qvos *seqvuntur?* Domin-os
6. Met welken *sullen sy haeren loon ontfangen?* met den Heeren
Cum qvibus *mercedem suam reportabunt?* cum Domin-is

(der Duysterniss / Tenebrarum)

14. *Hoe worden de Gevallen verdeelt?*
Qvomodo Casus dividuntur?

In Rechte (*hoedaenighe genoemt w.* de Noemer end de Roeper) end
In Rectos (*cujusmodi vocantur* Nominativus & Vocativus) &
Dwersse / (*hoedaenighe zijn*, de overigen Vier)
Obliqvos (*qvales sunt* reliqvi qvatuor)

(*De Rechte Gevallen verschillen nerghens, ten zy in* de tweede Vall
Recti Casus differunt nusqvam, nisi in secunda De
buyginge; *end dat alleenlick in die Naamwoorden, welcke in de Noe-*
clinatione; *idqve tantùm in iis Nominibus, qvæ in Nomi-*
mer op een us *uytgaen, gelijck:*
nativo in us *desinunt. ut:* Domin-us, e.)

15. *Heeft oock eenigh* Dwers Gevall *eenderley Eindiginge* met de Rechten?
Habetne etiam aliqvis Obliqvus Casus *eandem terminationem* cum Rectis?

De Naemwoorden van *Geenderley geslacht*, hebben *de Aenklaeger* alltijt
Nomina *Neutri generis*, habent *Accusativum semper*
met de *twee Rechten* gelijck: end daer na vallen *alle drie* in 't Meervoud
duobus Rectis similem: atqve postea desinunt *omnes tres* in Plurali
uyt op een a / als
in a, ut

Ecce Verb-um! *ô Verb*-um! *dic Verb*-um
Ecce Verb-a! *ô Verb-a*! *loqvimur Verb-a*

16. *Wat verstaet gy door* de Vallbuyginge?
Qvid intelligis per Declinationem?

De Buyginge end doorvoeringe van een Naemwoord door de *ses voor-*
Flexionem & deductionem Nominis per *sex præ-*
gemelde Gevallen, end *twee Getallen.*
dictos Casus, & *duos Numeros.*

17. Hoeveel *zijnder* Vallbuygingen *by de Latijnen?*
Qvot *sunt* Declinationes *apud Latinos?*

Vijf; welckers yeder een *erkent wort* uyt *de Baerer*, dewelcke de Vall-
Qvinqve; qvarum unaqvæqve *agnoscitur* ex Genitivo, *qvi* Decli-
buygingen door eene *besondere eindiginge* onderschepdt.
nationes *speciali terminatione* discriminat.

18. *Segt dan*, wat merck *heeft een yegelick in den Baarer?*
Dic ergò, qvem charactérem *habet unaqvæqve in Genitivo?*

De	*Eerste* / Prima	*heeft* / *habet*	æ	*end begint in de* Noemer / *van* een	*& incipit in* Nominativo, *ab*	a, e, as, es
	Tweede / Secunda		i			er, ir, ur, us, um,
	Derde / Tertia		is			a, e, o, c, l, n, r, s, t, x
	Vierde / Qvarta		ûs			us, & u
	Vijfde / Qvinta		ei			es

[Qp.

dat gy dan onderkennen mooght, tot welcke Vallbuyginge een
igitur internoscere queas, ad qvam Declinationem
elck Naemwoord behoort, so hebben wy by elck Naemwoord merck-
qve Nomen pertineat, singulis Nominibus Characté-
en/ [so wel van de Baarer als van de Noemer] in 't volgende
[æqvè Genitivi ac Nominativi] in seqventi
nd boeckjen klaerlick genoeg achter aengesett.)
ionariolo satis claré post posuimus.)

Toont my een Kort Voorbeeld van alle Vallbuygingen?
Exhibe mihi succinctum Typum omnium Declinationum?

Ick sall 't u toonen. Siet het:
Exhibébo. Eccum:

I		II		III		IV		V	
Sing.	Plur.	Singul.	Plur.	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
a	æ	r, us um	i, a	r, s, t &c.	es, a	us, u,	us, ua	es,	es.
a	æ	r, e, um.	i, a	r, s, t.	es, a	us, u	us, ua	es,	es,
-æ	arum	- i -	orum	is	ũ, iũ	ûs. u	uum	ei,	érum.
-æ	is	- o -	is	i	ibus,	ui, u	ibus	ei,	ébus.
- am	as	- um -	os, a	em, im	es, a	um, u	us, ua	em,	es.
-â	is	- o -	is.	e, i.	ibus	u, u,	ibus	e,	ébus.

IV. Het Vierde Hooft-stuck
Qvartum Caput
Van de Toenaem.
De Adnomine.

Hoe noemt men de Woorden van het derde Hooft-deel des Portaels?
Qvomodo vocantur Vocabula tertii Capitis Vestibuli?

emwoorden / waer mede de saeken sus, ofte soo te zijn gesept worden:
mina, qvibus res tales vel tales dicuntur:
ynlick wordense genoemt Toegeworpene Woorden.
gò appellantur Adjectiva Nomina.

Hoe veel Geslachten neemt elck Bynaamwoord aen?
Qvot Genera recipit qvodvis Adnomen?

rie: het Mannlijcke, het Vrouwlijcke, end het Geenderleye; end dat daerom / op
a tria: Masculinum, Fœmininum, & Neutrum; idqve ideò, ut
t een yegelijck Naamwoord [van wat Geslachte 't selve oock zy]
cuivis Nomini [cujuscunqve Generis tandem sit]
oeght konne worden / als:
possit, ut:

Een

Een wreed Mann; Een wreede Vrouw, Een wreed Monster.
Sæv-us Vir, Sæv-a Fœmina, Sæv-um Monstrum.

22. So neemen dan alle Bynaam woorden drie Eindigingen aen?
Ergone admittunt omnia Adnomina tres Terminationes?

Neense. Eenige drie, gelijck daer doen de meesten van het Mannlijcke geslacht.
Minimè. Nonnulla tres. veluti faciunt pleraqve Masculina.
welcke haer eindigen op een us en er: andere twee, gelijck die, welcke uytgaen
qvæ desinunt in us et er: Alia duas, ut ea, qvæ exeunt
op een is: Sommighe ock maer eene, ordaenighe zijn welcke uytgaen
in is: Qvædam etiam unam tantùm, cujusmodi sunt, qvæ desinunt
in il, am, ar, or, ur, as, es, os, ns, ps, rs, x.
in

23. Welcke zijn de Buygingen der Bynaamwoorden van drie Eindigingen?
Qvæ sunt inflexiones Adnominum trium Terminationum?

Us, a, um: ofte / vel er, a, um*: waer van het us en er gevoeght worden by
qvorum us et er junguntur
de Naamwoorden van 't Mannlijcke geslacht: het a by de Naamwoord. van 't Vrou-
Nominibus Masculini generis: a Nominibus Fœ-
lijcke gesl. en um by de Naamw. van 't Geenderley gesl. als:
mini gen. & um Nominibus Neutri gen. ut:
(1) Curt-us Thorax, Mac-er Aries. (2) Curt-a Toga, Macr-a Vacca, (3) Curt-um pallum. Macr-um Jumentum.

[* Also wordengebooghen de in er uytgaende Bynaamwoorden van de tweede Vallbuyging
Ita inflectuntur in er desinentia Adnomina Declinationis Secundæ;
maer indiense zijn van de derde Vallbuyginge (welcker seer weynigh zijn)
sed si sint tertiæ Declinationis [qvorum admodum pauca sunt]
so wordense gebooghen in er, is, e, als:
inflectuntur in er, is, e, ut:
Ac-er Vir, Acr-is fœmina, Acr-e animal]

24. Welke zijn de Buygingen der Bynaamwoorden van twee Eindigingen?
Qvæ sunt flexiones Adnominum duarum Terminationum?

Is en e: waer van de Eindiginge is toegevoeght wort de Naemwoorden so wel
& e: qvorum Terminatio is aptatur Nominibus tam
van 't Mannlijcke als Vrouwlijcke geslacht, maer die van e alleenlyck die van 't G[eender-]
Masculini qvàm Fœmini generis; sed e solummodò [Neu-]
leye, als:
tris, ut: Tenu-is calamus, Tenu-is charta, Tenu-e folium, &c.

[De Bynaamwoorden van eene Eindiginge
Adnomina unius Terminationis
sett men by de Naem-woorden van alle Geslachten sonder eenighe
apponuntur Nominibus omnium Generum sine ulla

ve[-]

nderinge, als Div-es ager, Div-es filia, Div-es ingenium.]
ıtione, ut

. *Wat staet u vorders waer te neemen omtrent de Bynaamwoorden?*
Qvid tibi porrò observandum venit, circa Adnomina?

veranderinge van haer door drie Trappen, der Vergelijckinge/,
variatio eorum per tres Gradus, Comparationis.
k daer zijn (1) de Stellende trapp (2) de Vergelijkende trapp
es sunt (1) Gradus Positivus (2) Gradus Comparativus
de Overheffende trapp; door de welcke de hoedaenicheyt van een saeke woort
Gradus Superlativus; qvibus modus alicujus rei pro-
gestelt, ende meer ende meerder verheffen, als:
nitur, ac magis magisqve extollitur, ut:
Een Ge..de Ionge[wort] (2) Een Geleerder Iongelinck (3) de Geleerdste Man
Doct-us Puer, (fit) (2) Doct-ior Iuvenis, (3) Doct-issimus Vir
Een korte Rock (2) Een korter Broeck (3) het kortste Wambays
Brev-is Tunica (2) Brev-ior Bracca (3) Brev-issimus Thorax

. *Welcke Bynaamwoorden worden een wenigh anderst vergeleken?*
Quæ Adnomina paulò aliter comparantur?

h-er (Schoon) Pulch-rior, Pulch-errimus [non Pulch-rissimus]
il-is (Gelijck) Simil-ior, Simil-limus [non Simil-issimus]
auper, Celer, Celeber: Facilis, Humilis &c.

Wat voor welcke worden geheellick onregelmaetigh vergeleken?
Qvanam prorsus *irregulariter comparantur?*

Goed Bonus. Beeter Melior, Best Optimus.
Quaed Malus, Erger Pejor, Ergste Pessimus.
Groot Magnus, Grooter Major, Grootste Maximus.
Klein Parvus. Kleinder Minor. Kleinste Minimus &c.

. *Tot welcke Vallbuyginge behooren de Bynaamwoorden van drie Eindigingen?*
Ad qvam *Declinationem pertinent* Adnomina trium *Terminationum?*

alben die wenighe / welcke in er, is en e uytgaen/ behoorense
ter pauca illa, qvæ in er, is, e desinant, pertinent
aer tot de eerste ende tweede; ende daerom werdense
ad primam & secundam; eóqve
te gelijck met de Naamwoorden aldus gebooghen:
unà cum Nominibus ita declinantur:

Singular. Nominativ. *Plural.*

Bon-us cib-us	Goede Spijs	}	Bon-i cib-i.
Bon-a esc-a	goede Kost	}	Bon-a esc-a.
Bon-um fercul-um	een goet gericht	}	Bon-a fercul-a.

Singul.

Singul.	Vocat.	*Plural.*
masc. Bon-*e* cib-*e*		Bon-*i* cib-*i*
fæm. Bon-*a* esc-*a*		Bon-*a* esc-*a*.
neut. Bon-*um* fercul-*um*		Bon-*a* fercul-*a*.

Singul.	Genit.	*Plural.*
masc. Bon-*i* cib-*i*		Bon-*orum* cib-*orum*
fæm. Bon-*æ* esc-*æ*		Bon-*arum* esc-*arum*.
neut. Bon-*i* fercul-*i*		Bon-*orum* fercul-*orum*.

Singular.	Dativ.	*Plural.*
masc. Bon-*o* cib-*o*		Bon-*is* cib-*is*.
fæm. Bon-*æ* esc-*æ*		Bon-*is* esc-*is*,
neut. Bon-*o* fercul-*o*		Bon-*is* fercul-*is*.

Singul.	Accus.	*Plural.*
masc. Bon-*um* cib-*um*		Bon-*os* cib-*os*.
fæm. Bon-*am* esc-*am*		Bon-*as* esc-*as*.
neut. Bon-*um* fercul-*um*		Bon-*a* fercul-*a*.

Singul.	Ablat.	*Plural.*
masc. Bon-*o* cib-*o*		Bon-*is* cib-*is*
fæm Bon-*á* esc-*â*		Bon-*is* esc-*is*
neut. Bon-*o* fercul-*o*		Bon-*is* fercul-*is*

29. *Tot* **welcke** *Vallbuyginge behooren de Bynaamw. van* **twee** *Eindigingen?*
Ad qvam *Declinationen pertinent* *Adnomina* duarum *Terminationum?*

Tot **de derde; en sy maecken** *de Afneemer* **van 't Enckel Getall** in i, **end** *de Baarer* **van 't Meervoudighe Getall in** ium.
Ad tertiam; faciuntqve *Ablativum* Singularis Numeri in i, & *Genitivum* Pluralis Numeri in ium.

Sy worden alldus gebooghen:
Declinantur ita:

Singul.	Nominat.	*Plural.*
Masc. Tenu-*is* Crin-*is*		Tenu-*es* Crin-*es*
Fæm. Tenu-*is* Vest-*is*		Tenu-*es* Vest-*es*
Neut. Tenu-*e* Collár-*e*		Tenu-*ia* Collar-*ia*

Sing

Sing.	Vocat.	*Plur.*
asc. Tenu-*is* Crin-*is*	}	Tenu-*es* Crin-*es*
em. Tenu-*is* Veſt-*is*	}	Tenu-*es* Veſt-*es*
ut. Tenu-*e* Collár-*e*	}	Tenu-*ia* Collar-*ia*.

Sing.	Genit.	*Plur.*
asc. Tenu-*is* Crin-*is*	}	Tenu-*ium* Crin-*ium*
m. Tenu-*is* Veſt-*is*	}	Tenu-*ium* Veſt-*ium*
ut. Tenu-*is* Collár-*is*	}	Tenu-*ium* Collar-*ium*

Sing.	Dativ.	*Plur.*
asc. Tenu-*i* Crin-*i*	}	Tenu-*ibus* Crin-*ibus*.
em. Tenu-*i* Veſt-*i*	}	Tenu-*ibus* Veſt-*ibus*.
ut. Tenu-*i* Collár-*i*	}	Tenu-*ibus* Collar-*ibus*.

Sing.	Accuſat.	*Plur.*
asc. Tenu-*em* Crin-*em*	}	Tenu-*es* Crin-*es*.
m. Tenu-*em* Veſt-*em*	}	Tenu-*es* Veſt-*es*.
ut. Tenu-*e* Collár-*e*	}	Tenu-*ia* Collár-*ia*.

Sing.	Ablativ.	*Plur.*
asc. Tenu-*i* Crin-*e*	}	Tenu-*ibus* Crin-*ibus*.
m. Tenu-*i* Veſt-*i*	}	Tenu-*ibus* Veſt-*ibus*.
ut. Tenu-*i* Collár-*i*	}	Tenu-*ibus* Collar-*ibus*.

30. *Tot welcke Vallbuyginghe behooren de Bynaamvv.* van eene *Eindiginge?*
Ad quam Declinationem pertinent *Adnomina* unius *Terminationis?*
Oock tot *de derde;* maer in de Afneemer van *'t Eenvoudighe* Getall ne-
Etiam ad *tertiam;* ſed in Ablativo *Singularis* Numeri ſuſci-
menſe aen *(vveynigh uytgeſondert)* e *en* i, *als*
piunt *(paucis exceptis)* *ut*

Sing.	Nominat.	*Plur.*
asc. Feli-x Fili-*us*	}	Felic-*es* Fili-*i*
em. Feli-x Fili-*a*	}	Felic-*es* Fili-*a*
eut. Feli-x Temp-*us*	}	Felic-*ia* Tempor-*a*.

Singul.	Vocat.	*Plur.*
asc. Feli-x Fil-*i*	}	Felic-*es* Fili-*i*
m. Feli-x Fili-*a*	}	Felic-*es* Fili-*a*
eut. Feli-x Temp-*us*	}	Felic-*ia* Tempor-*a*

Sing.	Genit.	*Plur.*
masc. Felic-*is* Fili-*i*	}	Felic-*ium* Fili-*orum.*
fœm. Felic-*is* Fili-*a*		Felic-*ium* Fili-*arum.*
neut. Felic *is* Tempor-*is*		Felic-*ium* Tempor-*um.*

Sing.	Dativ.	*Plur.*
masc. Felic-*i* Fili-*o*	}	Felic-*ibus* Fili-*is.*
fœm. Felic-*i* Fili-*a*		Felic-*ibus* Fili-*abus.*
neut. Felic-*i* Tempor-*i*		Felic-*ibus* Tempor-*ibus.*

Sing.	Accuſat.	*Plur.*
masc. Felic-*em* Fili-*um*	}	Felic-*es* Fili-*os*
fœm. Felic-*em* Fili-*am*		Felic-*es* Fili-*as*
neut. Feli-*x* Temp-*us*		Felic-*ia* Tempor-*a.*

Sing.	Ablat.	*Plur.*
masc. Felic-*e, i* Fili-*o*	}	Felic-*ibus* Fili-*is*
fœm. Felic-*e, i* Fili-*a*		Felic-*ibus* Fili-*abus.*
neut Felic-*e, i* Tempor-*e*		Felic-*ibus* Tempor-*ibus.*

31. *Toont my oock een monſter van eene Vallbuyg. door alle* **Trappen**
Oſtende mihi etiam paradigma Declinationis. per omnes Gradus,
Gevallen *en* **Geſlachten.**
Caſus & Genera.

Sing.	Nominat.	*Plut.*
m. Clar-*us, ior, iſſimus* rivus	}	Clar-*i, iores, iſſimi* rivi.
f. Clar-*a ior, iſſima,* aqva		Clar-*æ, iores, iſſimæ* aqvæ.
n. Clar-*um, ius iſſimum* vinum		Clar-*a. iora, iſſima* vina.

Sing.	Vocativ.	*Plur.*
masc. Clar-*e, ior, iſſime* rive	}	Clar-*i, iores, iſſimi* rivi.
fœm. Clar-*a, ior, iſſima* aqva		Clar-*æ, iores, iſſimæ* aqvæ.
neut. Clar-*um, ius, iſſimum* vinum		Clar *a, iora iſſima* vina.

Singul.	Genit.	*Plur.*
masc. Clar-*i, ioris, iſſimi* rivi	}	Clar-*orum, iorum, iſſimorum* rivorum.
fœm. Clar-*æ, ioris, iſſimæ* aqvæ		Clar-*arum, iorum, iſſimarum* aqvarum.
neut. Clar-*i, ioris, iſſimi* vini		Clar-*orum, iorum, iſſimorum* vinorum.

Sing.

Singul. Dativ. *Plur.*

aſc. Clar-*o.* iori, *iſſimo* rivo	}	Clar-*is*, *ioribus*, *iſſimis* rivis.
m. Clar-*æ*, iori, *iſſimæ* aqvæ		Clar-*is*, *ioribus*, *iſſimis* aqvis.
ut. Clar-*o*, iori, *iſſimo* vino		Clar-*is*, *ioribus*, *iſſimis* vinis.

Singul. Accuſat. *Plur.*

aſc. Cla-*um*, *iorem*. *iſſimum* rivum	}	Clar-*os*, *iores*. *iſſimos* rivos.
m. Clar-*am*, *iorem*, *iſſimam* aqvam		Clar-*as*, *iores*, *iſſimas* aqvas.
ut. Clar-*um*, *ius*, *iſſimum* vinum		Clar-*a*, *iora*, *iſſima* vina.

Singul. Ablat. *Plural.*

aſc. Clar-*o*, *iore*, *i*, *iſſimo* rivo	}	Clar-*is*, *ioribus*. *iſſimis* rivis
m. Clar-*á* iore, *i*, *iſſimá* aqvâ		Clar-*is*, *ioribus*, *iſſimis* aqvis
ut. Clar-*o*. *iore*, *i*, *iſſimo* vino		Clar-*is*, *ioribus*, *iſſimis* vinis.

V. Het Vijfde Hooft ſtuck
Qvintum Caput

Van den Voornaam woorden.
De Pronominibus?

32. *Wat is een Voornaam woord?*
Quid eſt Pronomen?

Een woordeken ſonder een Naamwoord een ſacke beduydende / hoedanighe zijn
Vocula ſine Nomine rem denotans, qvales ſunt
alle deghenen, welcke in *t vierde Hooft-ſtuck* van 't Portael begrepen zijn.
omnes illa, qvæ in *quarto Capite* Veſtibuli comprehenſæ ſunt.

33. *Hoe wordenſe door haere Gevallen gebooghen?*
Quomodo per Caſus ſuos declinantur?

Nom. Wie, Qvis?	]	*Wat* Qvid?
Voc. ———		———
Gen. Wiens, Cujus?		*Wiens* Cujus?
Dat. Aen wien Cui?		*Aen wien* Cui?
Acc. Wien, Qvem?		*Wat* Qvid?
blat. Met wien, cum Quo?		*met Wat cum* Quo?

Het meervoudigh Getall ontbreekt. Plurali caret.

Singul.	Plural.
34. *Nom. Ben* **ick** *het / Sumne* Ego?	*Sijn* **wy** *Sumusne* Nos
Gen. een deel van **my** *, pars* Mei?	*een Deel van* **ons** */ pars* Noſtrî, ûm
Dat. Geeft **mijn** */ Da* Mihi!	*Geeft* **ons** */ date* Nobis
Acc. Siet **my** */ vide* Me!	*Siet* **ons** */ videte* Nos
Abl. Komt met **my** */ veni* Me*cum*!	*Komt met* **ons** */ venite* Nobis, *cum*

Singul.	Plural.
35. *Nom.* **Du** (gy.) Tu.	**Gy**/ (gy l.) *Vos*
Voc. **Du** (gy.) Tu.	**Gy** / (gy l.) Vos
Gen, Een deel van **U.** *Pars* Tui.	*Een deel van.* **U. l.** *Pars* Veſtr-î, ûm.
Dat. Ik geeve U. *Do* Tibi.	*Wy geven* **U. l.** *Damus* Vobis
Accuſ. Ik *ſie* U. *Video* Te	*Wy ſien* **U l.** *Vidémus* Vos
Ablat. Ik *gae met* U. *Eo* Te*cum.*	*Wy gaen m.* **U. l.** *Imus* vobis *cum.*

Singul.	Plural.

Nominativo & *Vocativo* caret.

36. *Gen. Een deel van* **Sigh** *Pars* Sui.	*Een deel van* **haar** *Pars* ſui.
Dat. Hy vleyt **Sigh** *Blanditur* Sibi.	*Sy vleijen* **haar** *Blandiuntur* ſibi.
Accuſ. Hy bemint **Sigh** *Amât* Se.	*Sy beminnen* **haar** *Amant* ſe.
Ablat. Hy denkt by **Sigh** *Cogitat* Se*cum.*	*Sy denken by* **haar** *Cogitant* ſe*cum.*

Singul.	Plural.
De welk, dewelke, het w.	*De welken.*
37. *Nom.* Qvi, qvæ, qvod.	Qvi, qvæ, qva.
Gen. Cujus.	Qvorum, qvarum, qvorum,
Dat. Cui.	Qvibus.
Acc. Qvem, qvam, qvod.	Qvos, qvas, qvæ.
Abl. Qvo, qvâ, qvô.	Qvibus.

Singul.	Plural.
38. *Die, die, dat.*	*Die, deſe.*
Nom. Hic, hæc, hoc.	Hi, hæ, hæc.
Gen. Hujus.	Horum, harum, horum.
Dat. Huic.	His.
Acc. Hunc, hanc, hoc.	Hos, has, hæc.
Abl. Hôc, hàc, hôc.	His.

39 *Hy*

39. *Hy, Die* — *Plural.*

Nom. Is.	ea.	id.		Ii,	eæ,	ea.
Gen. Ejus.				Eorum,	earum,	eorum.
Dat. Ei.				Eis,	*vel* iis.	
Acc. Eum,	eam,	id.		Eos.	eas.	ea
Ablat. Eô,	eâ,	eô.		Eis	*vel*	iis.

Singul. — *Plural.*

Gene. — *De ghenen.*

40. *Nom.* Ille,	illa,	illud.		Illi,	illæ,	illa.
Gen. Illíus.				Illorum,	illarum,	illorum.
Dat. Illi,				Illis.		
Acc. Illum,	illam,	illud.		Illos,	illas,	illa.
Abl. Illô,	illâ,	illô.		Illis.		

[*Similiter declinantur.* Iſte, iſta, iſtud, *&* Ipſe, ipſa, ipſum: *nempe Gen.* Iſtius, Ipsíus &c. Cujas, Noſtras, Veſtras, ſeqvuntur *tertiam Declinatiónem.*]

VI. **Het Seste Hooft-stuck**

Sextum Caput

Van het Werck woort.

De Verbo

41. *Hoe noemt men de Woorden van 't vijfde Hooft-ſtuk* **des Portaels?**
Qvomodo vocantur Vocabula qvinti Capitis Veſtibuli?
Werckwoorden / waermede verhaalt wort yets / datter geschiet is.
Verba, qvibus recenſétur aliqvid geſtum.

42 *Op hoeveel manieren verandert men de* **Werkwoorden?**
Qvot modis variantur Verba?

Op *ſeven* **Manieren.** *Septem* Modis.

43. *Hoe ten eerſten?*
Qvomodo Primò?

Door de *Beteekeninge* **: hoe ſe beteekenen yets te Sijn/**
Per *Significationem:* prout ſignificant aliqvid *Eſſe,*
te Doen / *ofte* **te Lyden / als:**
Agere, aut Pati, ut:

Vocht ſijn:	Humére,	*id eſt,*	*humidum eſſe.*
Vocht maaken:	Humectáre,	*id eſt,*	*humidum facere.*
Vocht worden	Humeſcere,	*id eſt,*	*humidum fieri.*

Ende aldus wert een Werkwoort genaemt ofte
Et sic Verbum *dicitur vel*
Selfwesend / *ofte* Werkend / *ofte* Lydend.
Substantivum, vel Activum, *vel* Passivum.]

44. Ten tweeden verandert men het Werckw. door drie persoonen / als:
Secundò variátur Verbum per tres *Personas*, ut:
Ik bevochtige, Gy bevochtigt, Hy bevochtigt.
Ego humecto, *Tu* humectas, *Ille* humectat.

[*En aldus segt men dat een Werkw. is van de* eerste persoon/
Et sic dicitur, quód Verbum sit primæ personæ,
ofte van de tweede/ *ofte van* de derde.
vel pers. *secundæ, vel* pers. *tertiæ.*]

45. Ten derden door het enkel / en meervoud getal / als:
Tertiò per *singularem,* & *pluralem* Numerum, ut:
Ik bevochtige: Wy bevochtigen.
Ego humecto: *Nos* humectámus.

[*En aldus is het Werkw.* van enkel / *ofte* meerder getal.
Et sic est Verbum singuláre, *vel* plurále.]

46. Ten Vierden / door ses tijden / te weten:
Qvartò, per sex *Tempora*, nempe:

1. De Tegenwoordige tijt: Præsens tempus:	*Nu* *Nunc*	*Bevochtige ik.* Humecto.
2. De Vergaande tijt: Prætериens tempus:	*Doen* *Tunc*	*Bevochtigde ik.* Humectabam.
3. De Verledene tijt: Præteritum tempus:	*Terstont* *Jam*	*Heb ik bevochtigt.* Humectávi.
4. De Voor verledene: Ante præteritum:	*Overlang* *Jam tum*	*Hadde ik bevochtigt.* Humectaveram.
5. De Toekomende: Futúrum:	*Daar naa* *Postea*	*Sal ik bevochtigen.* Humectabo.
6. Toekomiend verledene: Futúro-præteritum:	*Als* *Cum*	*Ik sal bevochtigt hebben.* Humectavero.

(En aldus is het Werckw. ofte des Tegenwoordigen tijts / ofte
Et sic Verbum est, aut Præsentis temporis, aut
des Vergaanden, ofte des Verledenen, ofte des Vooroverledenen/
Prætereuntis, aut Præteriti, aut Ante præteriti,
ofte des Toekomenden, ofte des Toekomend-Verledenen.
aut Futuri, aut Futuro-Præteriti.

47. Ten Vijfden verandert men het Werkw. door vier Wijsen.
Qvintò variátur Verbum per qvatuor Modos.

1. Door de Onbepaalde Wijse: Bevochtigen.
Per Infinitivum modum: Humectare.

2. Door de Gebiedende wijse: Bevochtigt gy.
Per Imperativum modum: Humecta tu.

3. Door de Aanwijsende wijse: Ik bevochtige.
Per Indicativum modum: Ego Humecto.

4. Door de Aanhechtende wijse: Soo Ik bevochtige.
Per Subjunctivum (Conjunctivum) Si Humectem.

(En aldus is het Werkw. ofte der Onbepaalde wijse ofte
Et sic Verbum est, aut Infinitivi modi, aut
der Gebiedende, ofte der Aanwijsende, ofte der Aanhechtende.
Imperativi, aut Indicativi, aut Subjunctivi.)

48. Ten Sesten geschiedt de Veranderinge des Werkwoorts door
Sextò fit Variatio Verbi per
twee Gedaanten; de Werkende/ ende Lijdende / als:
duas Formas; Activam, & Passivam, ut:
De Regen Bevochtigt de aarde. De aarde w. bevochtigt van de regen.
Pluvia Humectat terram. Terra Humectátur a pluvia

(Ende aldus is een Werkw. der eersten ofte der tweeden Gedaante.
Et hoc modo Verbum est prima vel secunda Forma.)

49. Ten sevenden door vier 't Samen voegingen.
Septimò per qvatuor Conjugatiónes.
(Ende aldus is het Werkw. der Eerste, 2, 3, ofte 4. 't Samenvoeginge.
Et sic Verbum est Prima, 2, 3, vel 4. conjugatiónes.)

50. *Waer uyt kan men onderkennen, tot* welcke *'t Saemenvoeginge* elck Werckwoord *behort?*
Unde *potest dignosci,* ad qvam *Conjugationem* qvodqve *Verbum pertinat?*

Uyt *de* Onbepaelde *w.,* dewelcke *het merck* is *van elcke* 't Saemenvoeginge. Want
Ex *Infinitivo,* qvi *character* est *cujusqve* Conjugationis. Nam
welcker Woorden Onbepaelde wyse uytgaet
quorum Verborum *Infinitivus* desinit

in / in	een	áre *ofte / vel* ári	die *zijn* / ea *sunt*	*der Eersten* / Primæ	't Saemenvoeginge / Conjugationis.
	een lang / Longum	ére *ofte / vel* éri		*der Tweeden* / Secundæ	
	een Kort / Breve	ere *ofte / vel* i		*der Derden* / Tertiæ	
	een	íre *ofte / vel* íri		*der Vierden* / Qvartæ	

51. *Hoe veelderley is de* Onbepaelde *wijse van elek* Latijnsch *Werkwoordt?*
Qvotuplex est Infinitivus *modus cujusqve* Latini Verbi?

Driederley, naemlijck: / *Triplex*, nimirum:	des Tegenw. tijts / als: / *Præsentis* temporis, ut:	Bevochtigen / Humect-*are.*
	Des Verledenen tijts / als: / *Præteriti* temporis, ut:	Bevochtigt hebben. / Humect-*avisse.*
	Des toekomende tijts / als: / *Futúri* temporis, ut:	Bevochtigt sullē. worde. / Humect-*átum ire.*

[*De welke* drie tijden *om dat men se nootsaek. weten moet, soo worden*
Qvæ tria tempora *cùm summopere necesse sit sciri*, ideo
by elk Werkwoort in 't Woordenboeksken ofte de Spreukwijser *bygeset:*
singulis Verbis in Dictionariolo sive Indice *apponuntur:*
(1) De Tegenwoordige *tijt* van de Onbepaelde *wijse,* (2) *de* Verleden *tijt. van de*
Præsens *tempus* Infinitivi *Modi,* Præteritum *temp.* In-
Aenwijsende w., *en* (3) *het* Keerwoort, *als: Bevochtigen, ik hebb bevochtigt,*
dicativi *modi*, & *Supinum*, *ut:* Humect-*are,* humect-*ávi,*
om te bevochtigen.
Humect-*átum.*

52. *Welk Werkwoort moet ik eerst leeren te* Samenvoegen?
Qvod nam *Verbum debeo primum discere Conjugáre?*

Het woord Zijn / *om dat het selfde 't eerste is onder de Werkw.*, *en sijn 't Samenvoeginge*
Verbum Esse, *eò qvòd id* primum *sit inter* Verba, *ejusqve Conjugatio*
de sleutel *is der overige vier 't Samenvoegingen*
clavis *est reliqvarum qvatuor Conjugationum.*

53. *Hoe moet ik seggen op de* Onbepaelde *Wijse?*
Qvomodo *mihi dicendum est* (1) *Infinitivè?*

Gy sult Zijn / Weesen: / *Tu debes* Esse:	*Gy suldet* Geweest sijn: / *Tu debébas* Fuisse:	*Gy sult moeten* Worden. / *Tu debébis* Fore.

54. *Ho*

54. Hoe sal ik seggen (2) op de Gebiedende wijse?
Quomodo dicam Imperativè?

Gy Weest / Sult weesen: u. l. Zijt / Sult weesen: Sy sullen weesen.
Tu Es vel, Esto: Vos Este, Estóte: Illi Sunto.

55. Hoe moet ik seggen (3) op de Aenwysende wyse in de Tegenwoordige tijt?
Quomodo debeo dicere Indicativè in Præsenti tempore?

Singul.				Plural.		
Ben/	gy zijt/	hy is:	}	Wy Zijn/	gy Zijt.	sy zijn.
o Sum;	tu es;	ille est:	}	Nos Sumus,	vos estis,	illi sunt.

56. Hoe in de Toekomende tijt Aenwijslick? Quomodo in Futúro tempore Indicatíve?

	Singul.				Plural.		
sal sijn &c.	Ero,	eris,	erit:	}	Erimus,	eritis	erunt.

57. Hoe inde vergaende tijt? Quomodo in Prætereunte tempore.

	Singul.				Plural.		
was &c.	Eram,	eras,	erat:	}	Erámus,	erátis,	erant.

58. Hoe in de Verledene tijt? Quomodo in Præterito tempore?

	Singul.				Plural.		
k ben geweest:	Fui,	Fuisti,	fuit:	}	Fuimus,	fuistis,	fuér-unt, e.

59. Hoe in de Voor verledene tijt! Quomodo in Antepræterito tempore?

	Singul.				Plural.		
was geweest:	Fueram,	fueras,	fuerat:	}	Fueramus,	fuerátis,	fuerant.

.Hoe segt gy Aenhechtelijk in de Tegenw. tijt? Qu. dicis [4] Subjunctivè in Præsenti t.?
Hy segt dat / Dicit quòd

	Singul.				Plural.		
ben:	Sim,	sis,	sit:	}	Simus,	sitis,	sint.

. Hoe moet gy seggen in de Vergaende t.? Quomodo debes dicere in Prætereunte t.?
Hy seide dat / Dicébat quòd

	Singul.				Plural.		
was:	Essem,	esses,	esset:	}	Essémus,	essétis,	essent.

. Hoe sult gy seggen in de Verledene tijt? Quomodo dices in Præterito?
Hy heeft geseidt dat / Dixit quod

	Singular.				Plural.		
k ben geweest:	Fuerim,	fueris,	fuerit:	}	Fuerimus,	fueritis,	fuerint.

 63 Hoe

63. *Hoe segt gy in de Voorverledene tijt?* *Quomodo dicis in Ante præterito?*
Hy hadde geseidt dat *Dixerat quod*

	Singul.		*Plural.*
Ik was geweest:	Fuissem, fuisses, fuisset:	}	Fuissémus, fuissétis, fuissent.

64. Hoe segt gy in de *Toekomend-verlede t.?* *Quomodo dicis in Futúro-præterito?*

Hy sal seggen / als   Dicet, cùm

	Singul.		*Plural.*
Ik sal sijn:	Fuero, fueris, fuerit:	}	Ferimus, fueritis, fuerint.

65. *Hoeveel sijnder hier Deelneemende W. (dat is gemaekte Toenaamen uit het Werkw.?)*
Quot sunt hic Participia (id est facta Adnomina ex Verbo.)

Twee:	het Tegenwoordige *præsens Partic.*	Sijnde / Weesende / Ens, entis *Gen.*	*die (de welke, het welk) is.* *qui (quæ. quod.) est.*
Dus:	het Toekomende, *Futurum.*	Sullende weesen / Futúr-us, a, um,	*die (dewelke, het welk) sal sijn.* *qui (quæ, quod) erit.*

66. *Hoe eindigen de Werkwoorden der vier T' samen voegingen?*
Quomodo terminantur Verba quatuor Conjugationum?

Siet het in de volgende Voorbeelden:
Vide sis in seqventibus Typis.

HET VOORBEELD der eersten Gedaente / te weeten der Werkende.
TYPUS primæ Formæ, nempe *Activæ.*

67. *Leest en segt op de Onbepaelde wijse? Lege & dic Infinitivè?*

Beminnen, bemint hebben:	1. Am-áre - avisse - átum ire.
Leeren, onderwijsen:	2. Doc-ere - uisse - tum ire.
Leesen, gel. hebben.	3. Leg-ere - isse - ctum ire.
Hooren, gehoorth.	4. Aud-íre - ivisse - itum ire.

68. *Op de Gebiedende wijse?* II. *Imperativè.*

	Singul.		*Plural.*
Bemint, gy sult bem.	1. a, *vel* áto, ato:	}	áte, *vel* atóte, anto.
Onderwijst, gy sult o.	2. ē, *vel*, éto, éto:		éte, *vel* etóte, ento.
Leest, gy sult l.	3. e, *vel* ito, eto:		ite, *vel* itóte, unto.
Hoort, gy sult h.	4. i, *vel* ito, ito:		ite, *vel* itóte, iunto.

69. O

69. *Op de Aanwijsende. vv. in Teg. tijt?* III. *Indicative in Præsenti?*

		Singul.			*Plural.*		
beminne, gy bem.	1. o,	as,	at:	ámus,	átis,	ant.
onderwijse.	2. eo,	es,	et:	émus,	étis,	ent.
leese, gy l.	3. o,	is,	it:	imus,	itis,	unt.
hoore.	4. io,	is,	it:	ímus,	itis,	iunt.

70. *In de Toekom. tijt?* *In Futúro tempore?*

		Singul.			*Plural.*		
sal beminnen.	1. ábo,	ábis,	ábit:	abimus,	abitis,	abunt.
sal onderw.	2. ébo,	ébis,	ébit:	ebimus,	ebitis,	ébunt.
sal leeten.	3. am,	es,	et:	émus,	étis,	ent.
sal hooren.	4 iam,	ies,	iet:	iémus,	iétis,	ient.

71. *In de Vergaande tijt?* *In Præteritum tempore?*

		Singul.			*Plural.*		
k beminde.	1. ábam,	ábas,	ábat:	abámus,	abátis,	ábant.
k leerde.	2. ébam,	ébas,	ébat:	ebámus,	ebátis,	ébant.
k laase.	3. ébam,	ébas,	ébat:	ebámus,	ebátis,	ebant.
k hoorde.	4. iébam,	iébas,	iébat;	iebámus,	iebátis,	iébant.

72. *In de Verledene tijt?* *In Præterito tempore.*

		Singul.			*Plural.*		
k bebbe bem.	1. ávi,	avisti,	vit:	avimus,	avistis,	avérunt, e.
k hebbe ond.	2. ui,	uisti.	uit;	uimus,	uistis,	uér-unt, e.
k hebbe gel.	3. i,	isti,	it;	imus;	istis,	ér-unt, e.
k hebbe geh.	4. ivi,	ivisti,	ivit;	ivimus,	ivistis,	ivér-unt, e.

73. *In de Voorverledene tijt?* *In Ante præterito tempore?*

		Singul.			*Plural.*		
k hadde bem.	1. aver-am,	as,	át;	-aver-ámus,	átis,	ant.
k hadde ond.	2. uer-am,	as,	at;	-uer-amus,	átis,	ant.
k hadde gel.	3. er-am.	as,	at;	-er-ámus,	átis,	ant.
adde geh.	4. iver-am,	as,	at;	-iver-ámus,	átis,	ant.

74. *Op de Aanh. wijse in de Tegenw. tijt?* IV. *Subjunctive Præsenti?*

Seglit

Hy Seght dat — *Dicit quòd*

Singul.				Plural.		
Ik *beminne.*	1. Am-em,	es,	et:	am-émus,	étis,	ent.
Ik *onderw.*	2. Doc-eam,	eas,	eat:	doc-eámus,	eátis,	eant.
Ik *lese.*	3. Leg-am,	as,	at:	leg-ámus,	átis,	ant.
Ik *hoore.*	4. Aud-iam,	ias,	iat:	aud-iamus,	iatis,	iant.

75. *Hoe in de Vergaande tijt?* — *Quomodo in Prætereunte tempore:*

Hy seyde dat — *Dicébat quòd*

Singul.				Plural.		
Ik *beminde.*	1. árem,	áres,	áret.	arémus,	arétis,	árent.
Ik *onderw.*	2. érem,	éres,	éret:	erémus,	erétis,	érent.
Ik *laase.*	3. erem,	eres,	eret:	erémus,	erétis,	erent.
Ik *hoorde.*	4. írem,	íres,	íret:	irémus,	irétis,	írent.

76. *Hoe in de Verledene tijt?* — *Quomodo in Præterito tempore?*

Hy heeft geseidt dat — *Dixit quòd*

Singul.				Plural.		
Ik *hebbe bem.*	1. aver-im,	is,	it:	aver-imus,	itis,	int.
Ik *hebbe ond.*	2. uer-im,	is,	it:	uer-imus,	itis,	int.
Ik *hebbe gel.*	3. er-im,	is,	it:	er-imus,	itis,	int.
Ik *hebbe geh.*	4. iver-im,	is,	it:	iver-imus,	itis,	int.

77. *Hoe In de Voor verledene tijt?* — *Quomodo In ante præterito tempore?*

Hy hadde geseydt dat — *Dixerat quod*

Singul.				Plural.		
Ik *bem. hadde.*	1. aviss-em,	es,	et:	aviss-émus	étis,	ent.
Ik *ond. hadde.*	2. uiss-em,	es,	et:	uiss-émus,	étis,	ent.
Ik *gel. hadde.*	3. iss-em,	es,	et:	iss-émus,	étis,	ent.
Ik *geh. hadde.*	4. iviss-em,	es,	et:	iviss-émus,	étis,	ent.

78. *Hoe In de* Toekomend-*verledene tijt?* — *Quomodo In Futúro-præterito?*

Hy sal seggen als, — *Dicet, si*

Singul.				Plur.		
Ik *sal bem.*	1. aver-o,	is,	it:	aver- ímus,	ítis,	int.
Ik *sal ond.*	2. uer-o,	is,	it:	uer- ímus,	ítis,	int.
Ik *sal les.*	3. er-o,	is,	it:	er- ímus,	ítis,	int.
Ik *sal hoor.*	4. iver-o,	is,	it:	iver- ímus,	ítis,	int.

79. *Weld*

. Welk is de Werknaam des Tegenw. tijts? Quod est Participium Præsentis t.

Singul.				Plur.	
...minnende.	1. Am-ans	antis.	}	Am-antes,	antia.
...derwijsende.	2. Doc-ens,	entis.		Doc-entes,	entia.
...sende.	3. Leg-ens,	entis.		Leg-entes,	entia.
...rende.	4. Aud-iens,	ientis.		Aud-ientes,	ientia.

Welck is de Werck naem des Toekom. tijts? Quod participium Futúri temporis.

...lende bem.	1. Am-atur-us, a, um.	Amatúr-	i,	æ,	a.
...lende ond.	2. Doc-tur-us, a, um.	Doctúr-	i,	æ,	a.
...lende lees.	3. Lec-tur-us, a, um.	Lectúr-	i,	æ,	a.
...lende hoor.	4. Aud-itur-us, a, um.	Auditúr-	i,	æ,	a.

Het Voorbeeld der 'T samen voegingen in de tweede Gedaante.
TYPUS Conjugatiónum in secunda Forma.

80. Hoe segt gy op de Onbepaalde wijse? Quomodo dicis (1) Infinitivè?

...mint worden.	1. Am-ári	átum esse	átum iri.
...derwesen w.	2. Doc-éri	tum esse	tum iri.
...lesen w,	3. Le-gi,	ctum esse	ctum iri.
...hoort w	4. Aud-iri	itum esse	itum iri.

81. Hoe op de Gebiedende wijse? Quomodo (2) Imperativè?

...rt bemint.	1. áre, vel	átor,	átor.	}	amini,	antor.
...rt onderw.	2. ére, vel	étor,	étor.		emini,	entor.
...rt gelesen.	3. ere, vel	itor,	itor,		imini,	untor.
...rt gehoort.	4. íre, vel	ítor,	ítor.		imini,	iuntor.

. Hoe op de Aenwijsende wijse in den Tegenw. t? Quomodo (3) indicativè in Præsenti t.?

	Singul.				Plural.		
...worde bem.	1. or,	ár-is, e,	átur:	}	ámur,	amini,	antur.
...worde ond.	2. eor,	ér-is, e,	étur:		émur,	emini,	entur.
...worde gel.	3. or,	er-is, e,	itur:		imur,	imini,	untur.
...worde geh.	4. ior,	ír-is, e,	ítur:		ímur,	imini,	iuntur.

83. Hoe in de Toekomende tijt? Quomodo in Futúro tempore?

	Singul.				Plural.		
...sal bem. w.	1 ábor,	aber-is, e,	abitur:	}	abimur,	abimini,	abuntur.
...s. ond. w.	2. ébor,	eber-is. e,	ebitur:		ebimur,	ebimini,	ebuntur.
...s. gel. w.	3. ar,	ér-is, e,	étur:		émur,	emini,	entur.
...s. geh. w.	4. iar,	iér-is, e,	iétur:		iémur,	iemini,	ientur.

84. *In de Vergaande tijt?* *In Prætereunte tempore?*

	Singul.	*Plural.*
Ik *wierde bem.*	1. ábar, abár-is, e, abátur;	abámur, abamini, abantur
Ik *wierde ond.*	2. ébar, ebár-is, e, ebátur;	ebámur, ebamini, ebantur
Ik *wierde gel.*	3. ebar. ebár-is, e, ebátur;	ebámur, ebamini, ebantur
Ik *wierde geh.*	4. iebar, iebár-is, e, iebátur;	iebamur, iebamini, iebantur

85. *In de Verledene tijt?* *In Præterito tempore?*

	Singul.	*Plural.*
Ik *ben bem. geweest.*	1. átus *sum, es, est;*	áti *sumus, estis, sunt.*
Ik *ben ond. gew.*	2. ētus *sum, es, est;*	ēti *sumus, estis, sunt.*
Ik *ben gel. gew.*	3. ētus *fui, fuisti, fuit;*	ēti *fuimus, fuistis, fuérunt.*
Ik *ben geh. gew.*	4. ítus *fui, fuisti, fuit;*	íti *fuimus, fuistis, fuere.*

86. *In de Voor verledene tijt?* *In Ante præterito tempore?*

	Singul.	*Plural.*
Ik *was bem. gew.*	1. átus *eram, eras, erat;*	áti *erámus, erátis, erant.*
Ik *was ond. geweest.*	2. ētus *eram, eras, erat;*	ēti *eramus, eratis, erant.*
Ik *was gel. geweest.*	3. ētus *fuer-am, as, at;*	ēti *fuer-ámus, atis, ant.*
Ik *was geh. geweest.*	4. ítus *fuer-am, as, at;*	íti *fuer-amus, átis, ant.*

87. *Aanhechtende inde Tegenw. tijt?* IV. *Subjunctivé in præsenti tempore.*

Hy seght, dat *Dicit, qvòd*

	Singul.	*Plural.*
Ik *word bemint.*	1. er, éris, e, etur;	-émur, emini, entur.
Ik *word onderw.*	2. ear, eáris, e, eatur;	- eámur, eamini, antur.
Ik *word gelesen.*	3. ar, áris, e, átur;	- ámur, amini, eantur.
Ik *word gehoort.*	4. iar, iáris. e, iátur;	- iámur, iamini, iantur.

88. *In de Vergaande tijt?* *In Prætereunte tempore?*

Hy seyde dat *Dicébat qvòd*

	Singul.	*Plural.*
Ik *wierde bem.*	1. árer, aréris. e, arétur;	- arémur, aremini, arentur
Ik *wierde ond.*	2. érer, eréris, e, erétur;	- erémur, eremini. erentur
Ik *wierde gel.*	3. erer, eréris, e, erétur;	- erémur, eremini, erentur
Ik *wierde geh.*	4. írer, iréris, e, iretur;	- irémur, iremini, irentur.

89. I

89. *In de Verledene tijt?* — *In Præterito tempore?*

Hy heeft geseydt dat — *Dixit quod*

Singul.		Plural.
en bem. geweest.	1. ctus sim, sis, sit;	cti simus, sitis, sint.
en Ond. geweest.	2. ctus sim, sis, sit;	cti simus, sitis, sint.
en gel. geweest.	3. ctus fuer-im, is. it;	cti fuer-imus, itis, int.
en geh. geweest.	4. itus fuer-im, is, it,	iti fuer-imus, itis, int.

90. *In de Voor verledene tijt?* — *In Ante præterito tempore?*

Hy hadde geseydt dat — *Dixerát quòd*

Singul.		Plural.
as bem. geweest.	1. ctus essem, esses, esset;	cti essémus, essétis, essent.
as ond. geweest.	2. ctus essem, esses, esset;	cti essemus, essetis, essent.
as gel. geweest.	3. ctus fuiss-em, es, et;	cti fuiss-emus, étis, ent.
as geh. geweest.	4. itus fuiss-em, es, et;	iti fuiss-émus, étis, ent.

91. *In de Naa toekomende tijt?* — *In Post futuro tempore?*

Hy sal seggen, soo — *Dicet, cùm*

Singular.		Plural.
m. sal w.	1. atus ero, eris, erit;	ati erimus, eritis, erint.
nd. sal w.	2. ctus ero, eris. erit;	cti erimus, eritis, erint.
l sal w.	3. ctus fuer-o. is, it;	cti fuer-imus, itis, int.
b. sal w.	4. itus fuer-o, is, it;	iti fuer-imus, itis, int.

92. *Werknaamen des Verledenen tijts.* — *Participia* Præteriti *temporis.*

Singul.		Plural.
eminde.	1. Am-atus, a, um.	Amat-i, æ, a.
Onderwesene.	2. Doctus, a, um.	Doct-i, æ, a.
gelesene.	3. Lec-tus, a, um.	Lect-i, æ, a.
gehoorde.	4. Audit-us, a. um.	Audit-i, æ, a.

Werknaamen van de Toekom. tijt. — P. *Adnomina Verbalia Futuri.*

Singul.		Plural.
ende bemint w.	1. Amand-us, a, um.	Amand-i, æ, a.
ende Onderw. w.	2. Docend-us, a, um.	Docend-i, æ, a.
ende gelesen w.	3 Legend-us, a, um.	Legend-i, æ, a.
ende gehoort w.	4. Audiend-us, a, um,	Audien-di, æ, a.

93. *In welke Gedaante verandert men de Werkwoorden?*
In qva Forma conjugantur Verba?

Sommige w. verandert in beiden Gedaanten als: Ik *bemin, gy bemint,*
Qvædam conjugantur in *utraqve Forma* ut: *Amo. amas.*
hy bemint &c. ik W. bemint, gy W. bem. hy W. bemint &c.
amat &c. Amor. amáris, amátur, &c.
Ende beduiden in de eerste Gedaante *Werklijk*, **in de tweede** *Lydenlijk;*
Significantqve in prima Forma *Activè*, in secunda *Passivè;*

94. **Sommighe w. verandert alleen in de eerste Gedaante / als:**
Qvædam conjugantur tantùm in *prima Forma,* ut:
Ik stae, gy staet hy staet &c. **ende w. genaamt** *Ontslaegene Werkw.*
sto, stas, stat &c. vocantúrque *Absoluta Verba*
(**gemeynlick** *Geenderleye.*)
(vulgò *Neutra.*)

95. **Sommige maar** *in de tweede* **Gedaante / als:** *Ik bidde, gy biddet,*
Qvædam tantùm *in secunda* Forma, ut: *Precor, precaris.*
hy bidt, &c. **en w. genaamt** *Afleggende.*
precátur &c. vocantúrque *Deponentia.*

96. *Wat behoor ik voor uyt te weten om elk Latijnsch Werkw. te buigen?*
Qvid oportet me præscire ad qvod vis Latinum Verbum conjugandum?

De *drivuldige Onbepaalde wijse* **dewelke ook in het Woord-boek**
Trinum Infinitivum modum, qvi & in Dictionario
by elk Werkwoort gesett worden.
cuivis Verbo apponuntur.

97. **Want van de** *Tegenw. tijt* **der Onbepaalden wijse**
Nam à *Præsenti tempore* Infinitívi modi
Vloejen *alle tijden* **tot** *de Verledene:* **en van** *de Verledene* **tijt der Onbepaelden**
fluunt *omnia tempora* usque ad *Præteritum*: & à *Præterito* temp. Infinitívi m
alle, **tot de** *Nae toekomende:*
omnia, usqve ad *Post-futúrum*.

98. **Van de** *Toekomende tijt* **der Onbepaalden wijse w. geformeert**
A *Futúro tempore* Infinitívi modi formantur
de *Verledene tijden* **der Lydende forme ende** *twee Werknaamen*, **gelijck gy**
Præterita tempora Passivæ formæ, atqve *duo Participia,* uti
siet in dit volgende monster.
vides in hoc seqventi schemate.

99. I. I

Register over het Portael,

AenWijsende

Het getal der Spreuken, in welcken de Woorden met haer Beduydinge in 't Latijn te soecken en te vinden zijn.

Berey-

Gade

I.

J.

K.

krijgh

Meeſter

N.

Om-

P.

Q.

S.

ſich

ſtam

Tich

U

Uchten - stond siet Morgen 54

uyt

Ve

ver-

vorst

W

B.

Cus

Y.

Z.

W.

A. B. ORDENINGE
ALPHABETICUS ORDO
der Latijnsche Woorden in 't Portael:
Latinarum Vocum in Vestibulo:

Inhoudende /
Continens,

Het Geslacht *der Naemwoorden.*	*Masculinum.*	*Ager.* m.	*Hic, is, ille?*
Genus *Nominum*	*Femininum.*	*Aqvila.* f.	*Hac, ea, illa.*
	Neutrum.	*Aurum.* n.	*Hoc, id, illud.*

	Nomin.	*Genit.*		
	Aci-a,	*æ,*	1. *prima,*	
Het gemerck *der Valbuygingen.*	*Abac-us,*	i,	2. *secunda,*	Declinationis.
Charactérem *Declinationum.*	*Agger,*	is,	3. *tertia,*	
	Ac-us,	ûs,	4. *qvarta,*	
	Aci-es,	ei,	5. *qvinta,*	

De eyndigingen *der Toenaemen.*	Acerb-*us, a, um*	Alac-*er, ris, e.*
Terminationes *Adnominum.*	Prosp-*er, era, um*	Paup-*er, er, er.*
	Mac-*er, ra, um*	Div-*es, es, es.*
	Agil-*is, is, e*	Feli-*x, x, x.*

Het gemerck *der T'saemenvoegingen:* **naemlijck** / *de Onbepaelde* **wijsen** /
Charactérem *Conjugationum:* nempe, *Infinitivos* modos,
Verleedene **tijden,** **en de** *Keer-woorden;* **als:**
Præterita tempora, & *Supina,* ut:

Primæ	*Conjugationis.*	Am- *áre,*	am- *avi,*	am- *ätum.*
Secundæ		Doc- *ére,*	doc- *ui,*	doc- *tum.*
Tertiæ		Bib- *ere,*	bib- *i,*	bib- *itum.*
Qvartæ		Aud- *íre,*	aud- *ivi,*	aud- *ítum.*

Het Getal *der Spreucken in de Saeck-ordeninge, als:* Abacus. p. 248.
Numerum *Paragraphorum in Reáli serie ut:* Abaculus. p. 299.

Een onderscheyd *der Oorspronckelijke, en Afgeleydede*	Clamare.	Corpus
Differentiam *Primitivarum, & Derivatárum*	*Clamor.*	*Corporeus.*
Woorden, **welckers** *voorste met* **oude letters/ maer** *de*	*Acclamáre,*	*Corporalis.*
Vocum, qvarum *prióres* antiqvis literis, *sed*	*Conclamáre.*	*Corpulentus.*
achterste **met loopende** *gedruckt sijn, als:*	*Declamáre.*	*Bicorpor.*
posterióres cursivis *impressæ sunt, ut:*	*Exclamare.*	Fastus.
	Inclamare.	*Fástuósus.*
	Proclamare	*Fastidium.*
	Reclamare.	*Fastidire.*

Ab

A.

An

Invoca-

Li

Mul

Fe

furn-

G.

H.

T.

5. Ten derden dage wederom opstaen van den dooden.
6. Opgevaren ten Hemel / sit ter rechter (handt) Gods des Almachtigen Vaders.
7. Van daer hy komen sal te oordelen de levende ende dooden.
8. Ick geloove in den Heylighen Geest.
9. Ick geloove een Heylige algemeyne (Christelicke) Kercke / de gemeynschap der Heyligen.
10. Vergevinge der sonden.
11. Weder opstandinge des vleeschs
12. Ende een eeuwig leven. Amen.

II.

De Thien-Geboden, de Richtsnoer der LIEFDE. Exod. 20. 2 Deut. 5. 6.

God sprack alle dese woorden.

Ick ben de Heere uwe Godt / die u uyt Egypten-landt / uyt den dienstbuyse uyt-geleyt hebbe.
1. Ghy en sult geen andere Goden voor mijn hebben.
2. Ghy en sult u gheen ghesneden beelt / noch eenige gelyckenis maecken / (van 't gene) dat boven inden Hemel is / noch (van 't gene) dat onder op der Aerde is: noch (van 't gene) dat in de wateren onder der Aerde is. Ghy en sult u voor die niet buyghen / noch haer dienen: want ick de Heere uwe Godt ben een yverigh Godt / die de misdaet der Vaderen besoecke aen de Kinderen / aen het derde / ende aen het vierde (lidt) der gener / die my haten: ende doe barmhertigheyt aen duysenden der gener / die my lief hebben / ende myne Geboden onderhouden.
3. Ghy en sult den name des Heeren uwes Gods niet ydelijck ghebruycken: want de Heere en sal niet onschuldigh houden / die sijnen name ydelijck gebruyckt.
4. Gedenckt des Sabbath-daegs / dat ghy dien heyliget. Ses dagen sult ghy arbeyden / ende al u werck doen: maer de sevende dagh is de Sabbath des Heeren uwes Gods: (dan) en sult

5. Tertia die *resurrexit* à mortuis.

6. *Ascendit* ad Cœlos, *sedet ad dextram Dei* Patris omnipotentis.

7. Inde *venturus* est *ad judicandum* vivos & mortuos.
8. Credo in *Spiritum Sanctum.*

9. Credo *Sanctam Ecclesiam Catholicam*, Sanctorum communionem.

10. Remissionem peccatorum.
11. Carnis resurrectionem.
12. Et vitam æternam. Amen.

II.

Decalogus, norma CHARITATIS. Exod. 20. 2. *Deut.* 5. 6.

Deus locútus est omnia hæc verba:

EGo sum *Dominus Deus tuus*, qvi eduxi te ex Ægypto, domo servitútis.

1. Non habébis *Deos aliénos* coram me.
2. Ne facias tibi *sculptile*, nec *ullam imaginem* (*eorum*) qvæ suprà sunt in Cœlo, nec (*eorum*) qvæ infrà in Terra sunt: nec (*eorum*), qvæ in aqvis sub Terra sunt. Ne *incurves* te illis, neqve *colas* ea: Ego enim Dominus Deus tuus, sum *zelótes fortis*, visitans peccata *parentum* in *filiis*, in *tertia* & *qvarta* (progenie) eorum, qvi *odérunt* me: & misericordiã utens in *millesimam* eorum, qvi *diligunt* me, & *observant* præcepta mea.

3. Ne *usurpes* nomen Domini Dei tui *temeré*: neqve enim Dominus dimittet eum *impunitum*, qvi nomen ejus *vanè* usurpaverit.

4. Memento *diéi Sabbathi*, ut eum *sanctifices* Sex diebus *operaberis*, & facies omne opus tuum: at septimo diè *Sabbatum erit* Domino Deo tuo: (*tum*) non facias *ullum opus*, tu, nec filius tuus, nec

ghy

ghy geen werck doen / ghy / noch uwe Sone / noch uwe Dochter / (noch) uwe Dienst-knecht / noch uwe Dienst-maeght / noch u Vee / noch uwe vreemdelingh / die in uwe poorten is: want in ses daghen heeft de Heere den Hemel ende de Aerde gemaeckt / de Zee / ende alles wat daer in is / ende hy ruste den sevenden dagh: daerom zegende de Heere den Sabbath-dagh / ende heylighde den selven.

5. Eert uwen Vader / ende uwe Moeder / op dat uwe dagen verlengt worden in den lande / dat u de Heere uwe Godt geeft.

6. Ghy en sult niet doot slaen.

7. Ghy en sult niet Echt-breken.

8. Ghy en sult niet stelen.

9. Ghy en sult geen valsche getuygenisse spreken tegen uwen naesten.

10. Ghy en sult niet begeeren uwes naesten Huys; Ghy en sult niet begeeren uwes naesten Wijf / noch sijnē dienst-knecht / noch sijne dienst-maeght / noch sijnen Osse / noch sijnen Ezel / noch yet / dat uwes naesten is.

filia tua, *(nec)* servus tuus, nec anci[lla] tua, nec jumentum tuum, nec adve[na] tuus, qvi eft intra portas tuas: nam *[sex] diebus* fecit Deus Cœlum & Terra[m] Mare, & qvæcunq; in iis sunt, & *requ[ie]vit die septimo*: ideóqve benedixit d[iem] Sabbati, & sanctificavit eum.

5 Honóra *patrem* tuum, & *matre[m]* tuam, ut *prolongentur dies tui* in terr[a] qvam tibi Dominus Deus tuus dat.

6. Non occides.

7. Non committes adulterium.

8. Non furaberis.

9. Non dices *falsum testimonium* co[n]tra proximum tuum.

10. Non *concupisces domum* proxi[mi] tui: Non *concupisces uxórem* proximi tu[i] nec *servum* ejus, nec *ancillam* ejus, n[ec] *bovem* ejus, nec *asinum* ejus, nec *qui[c]qvam eorum*, qvæ sunt *proximi tui*.

III.

Het Gebedt, de gront der Hope.

Matth. 5: 9. Luc. 11: 2.

Onse Vader / die in de Hemelen (zijt).

1. Uwen naem werde geheyligt.
2. Uwe Koninckrijcke kome.
3. Uwen wille geschiede / gelijck in den Hemel (alsoo) oock op der Aerden.
4. Ons dagelijcks broodt geeft ons heden.
5. Ende vergeeft ons onse schulden / gelijck oock wy vergeven onse schuldenaren.
6. Ende en leyt ons niet in versoeckinge / maer verlost ons van den boosen. Want uwe is het Koninckrijcke / ende de kracht / ende de heerlijckheyt / in der eeuwigheyt / Amen.

III.

Oratio, fundamentum SPEI.

Matthæi 5: 9. *Lucæ* 11: 2.

Pater *noster*, qvi *(es)* in Cœlis.

1. *Sanctificétur* nomen tuum.
2. Veniat *regnum* tuum
3. Fiat *voluntas tua*, qvemadmodu[m] in Cœlo *(sic)* etiam in Terra.
4. *Panem* nostrum *qvotidianum* da [no]bis hodie.
5. Et *remitte* nobis debita *nostra*, [si]cut & nos remittimus debitoribus [no]stris.
6. Et *ne* nos *indúcas* in *tentationem*, *libera* nos *à malo*. Qvia *tuum* est *regn[um]* & *potentia*, & *gloria*, in secula, Amen.

IV.

Een Morgen-Gebedeke.

Heere / mijn God / ick dancke u / dat ghy my desen dag behouden hebt

IV.

Matutína precatiuncula.

Domine, Deus mi, ago Tibi grat[ias] qvòd me hanc diem *salvum* atting[ere]

-treycken latē. En bidde/bewaert my
uwe kracht / dat ick tot geen son-
e en neyge : maer dat de gedachten
yns herten / en de woorden mijns
londts / en alle mijne wercken nae
we gerechtigheydt bestiert werden/
oor Jesum Christum / onsen Heere/
men.

(Voeght daer by Onse Vader: En de
ien-geboden, als tot een regel uwer
ercken dien dagh.)

V.

Seer kort Tafel-gebedt.

Ales wat op-gedist is / en wat op-
gedist sal worden/gesegene die / die
oor sijne goedertierenheydt alles
oedet! Amen.

Onse Vader, &c.

VI.

Danck-seggingе nae de Maeltijt.

Die ons geschapen/ verlost/ geheyligt / en nu ooch gevoet heeft / zy
ebenedyt in der eeuwigheyt! Amen.

VII.

Avont-Gebedt.

De Almachtige en Barmhertighe God / Vader / en Heylige Geest
egene/ ende bewaer ons! Amen.

(Ick geloof in God den Vader, &c.)

VIII.

t'Eeniger tijdt

1. Bewaert my/ o God/ want ick betrouwe op u. Psalm 16: 1.

2. Op u / o Heere / betrouwe ick /
n laet my niet beschaemt worden in
euwigheyt. Psalm 31: 2.

3. Zijt my genadigh / o Godt/ zijt
y genadigh / want mijne ziele be-
rouwt op u. Psalm 57: 2.

4. Godt sal ons zegenen! Ende al-
e eynden der Aerde sullen hem vree-
en! Psalm 67: 8.

voluisti. Et rogó, *serva me* tuâ virtúte, ut ne ad *aliqvod peccatum* inclínem: sed ut *cogitationes* mei cordis, & *verba* mei oris, *omniaqve* mea *opera* secundùm *tuam justitiam* dirigantur, per Jesum Christum, Dominum nostrum, Amen.

(Adde *orationem Dominicam* : & *Decalogum*, tanqvam regulam tuarum actionum eâ die.)

V.

Brevissima Consecratio Mensæ.

QVicqvid appositum est, & qvicqvid apponetur, *consecratum esse jubeat*, qvi suâ benignitate universa pascit! Amen.

Pater Noster, &c.

VI.

Gratiarum actio post Mensam.

QVi nos *creavit*, *redémit*, *sanctificavit*, & *nunc* etiam *pavit*, sit benedictus in æternum! Amen.

VII.

Vespertina precatio.

OMnipotens & misericors Deus, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus benedicat, & custodiat nos! Amen.

(Credo in Deum Patrem, &c.)

VIII.

Qvandocunqve.

1. C*Onserva* me, Deus, qvoniam *in Te* speravi. *Psalmo* 16: 1.

2. In Te Domine, speravi, non confundar in æternum. *Psalmo* 31: 2.

3. *Miseréte* mei, Deus, *miserére* mei, qvoniam *in Te confidit* anima mea! *Psalmo* 57: 2.

4. *Benedícat* nobis Deus! Et metuant eum *omnes fines*, terræ! *Psalmo* 67: 8.

5. O mij-

5. O mijne ziele prijst den Heere! ick sal den Heere prijsen in mijn leven : ick sal mijnen Godt Psalm singen / terwijle ick noch ben. Psalm 146. 1, 2.

6. Looft den Heere uyt de Hemelen : Looft hem in de hooghste plaetsen. Looft hem alle sijne Engelen! Looft hem alle sijne heyrscharen! Psalm 148: 1, 2.

7. Alles wat adem heeft lobe den Heere! Prijst den Heere! Psal. 150. 6.

5. Anima mea, *lauda Dominum!* la[...] dabo Dominum *in vita mea* : Psalla[...] Domino ; *qvàm diu* fuero. *Psalmo* 14[...] 1, 2.

6. Laudate Jehovam *de Cælis* : Laud[...] te eum *in excelsis*. Laudate eum *omn[...] Angeli* ejus ! Laudate eum *omnes exerc[...] tus* ejus ! *Psalmo* 148: 1, 2.

7. *Omnis spiritus* laudet Dominu[...] Hallelu-Jah ! *Psalmo* 150. 6.

II.

Kinderlijcke Sede-kunste.

1. Jaeght de deughden na. Vliedt de Lasteren.
2. Weest VOORSICHTIGH: Voorsiet het eynd : Aensiet de middelen : Neemt waer de gelegentheyt.
3. Begint niet lichtvaerdighlijck : Overleght het lange : Haest u langsaem.
4. Vertelt niet alles / wat ghy weet.
5. Gelooft niet alles / wat ghy hoort.
6. Begeert niet alles / wat ghy siet.
7. Doet niet alles / wat gy kunt; maer alleenlijck wat u toestaet.
8. Wat ghy niet en weet, wilt het niet bejaen, noch lochenen; vraegt liever.

(4–8:) En gy sult voorsichtig zijn.

9. Weest GEMATIGHT! Als u hongert, eetet / eer niet : Ook en drinckt niet / eer u dorstet.
10. Maer oock dan matighligh : Tot nootdruft, niet verder.
11. Uyt onmatigheyt komen sieckten ; Uyt sieckten de Doot.
12. Gematighde luyden varen wel, ende leven langh.
13. Weest SEDIGH, niet baldadigh : Stilswijgende, niet klapachtigh.

Puerilis Ethica.

1. SEctare *virtútes* : Vita *vitia*.
2. Esto PRUDENS : Prospice *f[...] nem* Aspice *media*: Attende *occasioni*.
3. Nihil occipe *temerè* : *Delibera* diu : *Festina* lentè.
4. Non omnia *qva scis*, narra.
5. Non omnia *qva audis*, crede.
6. Non omnia *qvæ vides*, concupisce.
7. Non omnia *qva potes*, fac ; sed *tantùm* qvæ debes.
8. Qvod *ignóras*, ne *affirma* aut *nega* potius *interroga*.

(4–8:) *Et eris Pr[...] dens.*

9. Esto TEMPERANS! Cùm *esuris* ede, non *prius* : Neqve *prius* bibe, qvàm *sitis*.
10. Sed *&* *tùm* modicè : Ad *necessitatem*, non *ultrà*.
11. Ex *Intemperantia* veniunt *Morbi*[...] Ex *morbis* Mors.
12. Temperantes *bene valent*, & [...] *vunt diu*.
13. Esto MODESTUS, n[...] *procax* : *Taciturnus*, non *loqvax*.

14. [...]

U.

V.

F I N I S.



AENHANG des PORTAEL[S]
APPENDIX VESTIBULI,

Begrijpende:
Continens:

I. Heylige Oeffeningen der Leerlingen.
Sacra Exercitia Tirónum.

II. Kinderlijcke Sede-kunste.
Puerilem Ethicam.

III. Eenen Voorsmaeck veelderhande Onderwijsing[e]
Prægustum variæ Eruditiónis.

I.

HEYLIGE OEFFENINGEN
Der Leerlingen.

De gront der Religie is in dese woorden Gods tot Abraham. Genes. 17. 1. ende 15. 1.

I. Ick ben Godt de Almachtige.

II. Wandelt voor mijn / ende zijt oprecht.

III. En ick sal uwen schilt zijn / u loon seer groot.

Dat is

I. Gelooft in my: Hier wordt ghegront-vest het GELOOF.

II. Lieft my, en weest my gehoorsaem: Hier de LIEFDE.

III. Verwacht van my alles goets, hier en in eeuwigheyt: Hier de HOPE.

I.

Kort vervat des Christlijcken GELOOFS.

1. ICk geloove in Godt den Vader/den Almachtighen Schepper des Hemels ende der Aerden.

2. Ende in Jesum Christum / sijnen eengeborenen Sone/onsen Heere.

3. Die ontfangen is van den Heyligen Geeste / geboren uyt de Maget Maria.

4. Geleden heeft onder Pontio Pilato: is gekruyst/gestorven/en begraven: nedergedaelt ter Hellen.

SACRA EXERCITI[A]
Tirónum.

FUndamentum Religionis est i[n] verbis Dei ad Abrahamum, [G]... 17. 1. & 15. 1.

I. Ego sum Deus Omnipotens.

II. Ambula coram me, & est[o]... ger.

III. Et ego ero tuus clypeus, tua m[erces] valde magna.

Hoc est

I. *Crede in me:* Hîc fundatur [FI]DES.

II. *Ama me, & obseqvere mihi*... CHARITAS.

III. *Expecta à me omnia bona, hî[c]... æternum:* Hîc SPES.

I.

Symbolum Chistianæ FIDE[I].

1. CRedo *in Deum Patrem*, ... potentem Creatorem C[œli et] Terræ.

2. Et *in Jesum Christum*, Filiu[m] *unigenitum*, Dominum nostrum.

3. Qvi *conceptus* est de Spiritu S[ancto] *natus* ex Maria virgine,

4. *Passus* est sub Pontio Pilato... *fixus, mortuus, & sepultus: desce[ndit ad]* inferna.

Als yemandt spreeckt / swijgt ghy :
Als hy u yets seght / luystert toe :
Als hy u yets gebiet / gehoorsaemt.
Wilt u niet roemen :
Ende en zijt niet vermeten ofte hoovaerdigh.
Zijt allen menschen vriendvaerdigh, niemanden lief-koosig :
Wacht u van te vleyen.
Te jocken is geoorlooft / doch heuslijck :
Ock te lachen , doch niet te schateren.
Weest verders GERECHTIG!
Niets / dat eens anders is / en begeert
Veel min en steelt het.
Een Dief betaelt den dief-stal :
Oft hanght aen de Galge.
Ghy dan / soo ghy yets behoeftigh zijt, eyscht het :
Soo 't u gegeven wort, neemt het / en dancket.
Dat ghy ontleent hebt / geeft werderom :
'Gene ghy belooft hebt / dat doet.
Een gave wort gegeven om niet :
Een prijs voor dienste ;
Een loon voorverdienste
Noch moet ghy KLOECKMOEDIGH zijn :
Tot den arbeydt wil-vaerdigh /
Latende de ledigheyt aen de luyaerts.
Soo ghy yets wilt onderwinden /
So moet ghy 't eerst ondersoeckē.
End' als dan de saecke aengaen,
En niet langer dralen.
t Geluck is ongestadigh,
Brenght by verscheyde gevallen / dickmaels droevige.
Dewelcke de GEDULDIGE lijdt ;
De kleynmoedighe besucht / beschreyt / behuylt.
Weest oock GOEDERTIEREN en barmhertigh.
Den eyschende geeft, so gy 't hebt:
Den elendigen helpt, so ghy kunt.
Heeft u yemandt ongelijck ghedaen ?
vergeeft hem de schuldt.
Hebt ghy yemandt aenstoot gegeven ?
stelt hem te vreden / en versoent hem.

14. Qvum qvis loqvitur , *tace :*
Qvum tibi qvid dicit , *ausculta :*
Qvum te qvid jubet, *obtempera.*
15. Noli te *jactare :*
Neqve sis *arrogans* aut *superbus.*
16. Omnibus esto *comis* , nemini *blandus :*
Cave *adulari.*
17. *Jocari licet* , sed *urbanè :*
Etiam *ridére* , sed non *cachinnari.*
18. Esto porrò J U S T U S!
Nihil *alieni* appete ,
Multò minus *furáre.*
19. Fur *pendit* furtum :
Aut *pendet* in patibulo.
20. Tu ergò , si qvâ re *eges* , posce :
Si *datur* , sume & gratias age.
21. Qvod *mutuò* accepisti , reddé :
Qvod *promisisti* , præsta.
22. Donum datur *gratis ;*
Præmium *pro officio ;*
Merces *pro merito.*
23. Debes etiam esse F O R T I S :
Ad *labores* alacer ,
Linqvendo *otium* ignavis.
24. Si qvid vis *conari* ,
Debes prius *contari :*
25. Et *tum* rem *aggredi* ,
Nec *amplius cunctari.*
26. Fortuna est *inconstans* ,
Adfert *varios* casus ,
sæpe *tristes.*
27. Qvos P A T I E N S tolerat ;
Pusillanimus gemit , flet , ejulat.
28. Esto & B E N I G N U S , ac misericors.
29. Postulanti *da* , si habes :
Misero opitulare , si potes.
30. *Læsit te qvis ?* Condóna ei *culpam.*
31. *Offendisti tu aliqvem ?* Paca illum, & placa.

32. Het is een fyne saecke sijn toorn te bedwingen:
De misdadige te verschoonen/
En de smeeckende te vergeven.
33. So ghy VRIENDELYCK sult zijn/
Sult gy de menschē lieftallig wesē.
34. Weest dan uwen Oversten gehoorsaem:
Uw's gelijcken gedienstigh:
Uw' minste gespraeckſaem.
35. Groetet die u ontmoeten,
Die u groeten/ groet die wederom.
36. Antwoort den gene die u vraegen/
De onwetende onderrichtet,
De droevige troostet.
37. Benydet niemanden / zijt gunstigh aen alle /
Dient wien ghy kunt /
En ghy sult alle vromen behagen.
38. De vrienden sullen u lieven / en de vyanden en sullen u niet konnen haten.
39. Spreeckt altoos de waerheyt,
Wilt niet liegen.
40. Vaert wel / en neemt dese stucken waer.

32. Pulchrum est *cohibére* iram:
Parceréq; delinqventi,
Et *condonare* deprecanti.
33. Si fueris *HUMANUS*,
Eris hominibus *amabilis*.
34. Esto igitur *Superioribus* obediens:
Æqvalibus officiosus:
Inferioribus affabilis.
35. Saluta *obvios*,
Salutantes te *resalúta*.
36. Interrogantibus *Responde*,
Ignáros *informa*,
Mœstos *soláre*.
37. *Invide* nemini, *fave* omnibus,
Servi, *cuicunqve* potes,
Et placébis *bonis* omnibus.
38. *Amici* te diligent, nec *inimici*, p… runt odisse.
39. Loqvere semper *vera*,
Noli *mentiri*.
40. *Vale*, & *hæc* observa.

III.

EEN VOORSMAECK
Veelderhande Onderwijsinge.

1. Wat is een vernuftigh Schepsel? De Mensch.
2. Waerom? Om dat hy tellen/meten/ en wegen kan.
3. Konnen dat d'onvernuftige Dieren ook niet? Neense.
4. Want God heeft alle dinghen gheschapen in Getalle, Mate, Gewichte: en heeft in den Mensche/als sijnen beelde/ gestelt der saecken Getallen, Maten, Gewichten.
5. Leert my tellen? Ick sal u leeren: Voor eerst der Getallen tekenen kennen en noemen.
Daer-na Bytellen: dan Wegtellen:
Eyndelijck Vermenighvuldigen.
6. Hoe worden de Getallen uytgedruckt? Aldus; siet en hoort,

PRÆGUSTU…
Varia Eruditionis.

1. *Qva est rationalis Creatúra?* Homo.
2. *Qvare?* Qvia scit numeráre, m… rare, ponderare.
3. *Nesciunt hæc bruta etiam?* Nesciun…
4. Nam Deus condidit omnia *Nume… Mensurâ, Pondere*: indiditqve … mini, tanqvam imagini su… rum *Numeros*, *Mensúras*, … ra.
5. *Doce me numerare?* Docébo: Primùm Numerorum chara… *nosse*, & *nominare*.
Deinde *Addere*: tum *Subtrahe…*
Tandem *Multiplicare*.
6. *Qvomodo exprimuntur Numeri?* … modo: Vide, & audi.

I. I…

1.	Een :	Unum.	XVI.	16.	Sestien:	Sedecim.
2.	Twee :	Duo.	XVII.	17.	Seventiẽ:	Septendecim.
3.	Drie :	Tria.	XVIII.	18.	Achtien:	Octodecim.
4.	Vier :	Qvatuor.	XIX.	19.	Negentien:	Novendecim.
5.	Vijf:	Qvinqve.	XX.	20.	Twintig:	Viginti.
6.	Ses :	Sex.	XXX.	30.	Dertigh :	Triginta.
7.	Seven:	Septem.	XL.	40.	Viertigh :	Qvadraginta.
8.	Acht :	Octo.	L.	50.	Vijftigh :	Qvinqvaginta
9.	Negen :	Novem.	LX.	60.	Sestigh :	Sexaginta.
10.	Tien:	Decem.	LXX.	70.	Seventig:	Septuaginta.
11.	Elf :	Undecim.	LXXX.	80.	Tachtentig:	Octoginta.
12.	Twaelf:	Duodecim.	XC.	90.	Negentig:	Nonaginta.
13.	Dertien :	Tredecim.	C.	100	Hondert:	Centum.
14.	Viertien :	Qvatuordecim.	D.	500.	Vijf hond.	Qvingenta.
15.	Vijftien :	Qvindecim.	M.	1000.	Duysent.	Mille.

Wat segt ghy van 't Bytellen der Getallen?

Ghy sult tellen de onderste met de opperste van de rechte nae de slincker-handt/ aldus:

7. Qvid dixisti de *addendis Numeris?*

Addes inferiores & superiores *à dextra ad sinistram*, hoc modo:

8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	0	niet/
2.	2.	2.	2.	2.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1	een en
10.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	10.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	1	is een.

8.	7.	6.	5.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	drie/	tria,
5.	5.	5.	5.	4.	4.	4.	4.	4.	4.	3.	3.	3.	3.	3.	3.	3.	drie *en*	tria, *&*
13.	12.	11.	10	13.	12.	11.	10.	9.	8.	12.	11.	10.	9.	8.	7.	6.	sijn ses *sunt*	sex.

10.	9.	9.	8.	9.	8.	7.	9.	8.	7.	6.	ses/	sex,
9.	9.	8.	8.	7.	7.	7.	6.	6.	6.	6.	ses *en*	sex *&*
19.	18.	17.	16.	16.	15.	14.	15.	14.	13.	12.	sijn twaelf/ *sunt*	duodecim.

Wat seght ghy van 't Weghtellen?

Een minder Getal wordt wegh-ghetelt van een meerder: Een meerder van een minder kan niet. Als of ick drie penningen had/ daer kan ick een ofte twee van nemen ofte alle drie: Vier ofte meer kan ick niet/ om datse daer niet en zijn/

8. Qvid dicis de *Subtrahendo?*

Minor Numerus subtrahitur á *majore: Major* à *minori* non potest. Ut si *tres* nummos habeam, possum de illis sumere *unum*, vel *duos*, vel *omnes tres*: Non possum *qvatuor* aut *plures*, qvia *non* ad sunt.

Gaet my met eenighe Exempelen voor?

Ick sal u voorgaen/ volght my.

9. Præi aliqvibus Exemplis?

Præibo, imitare me.

10.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.	een/	uno,
2.	2.	2.	2.	2.	2.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	een *van*	unum de
8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.	0.	blijft geẽ/	remanet nullũ.

10. Leert my de Vermenighvuldiginge?
Ick sal / leert de selve aldus uyt dese Tabelle.

10. Doce me *Multiplicationem*?
Docébo, disce eam sic ex hac ta-bella.

Eenmael Semel.	1, 2, 3	is est	1, 2, 3
Tweemael Bis	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9	zijn sunt	4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18
Drlemael Ter	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9	zijn sunt	9, 12, 15, 18, 21, 24, 27
Viermael Qvater	4, 5, 6, 7, 8, 9	zijn sunt	16, 20, 24, 28, 32, 36
Vijfmael Qvinqvies	5, 6, 7, 8, 9, 10	zijn sunt	25, 30, 35, 40, 45, 50
Ses mael Sexies	6, 7, 8, 9, 10	zijn sunt	36, 42, 48, 54, 60
Sevēmael Septies	7, 8, 9, 10	zijn sunt	49, 56, 63, 70
Achtmael Octies	8, 9, 10	zijn sunt	64, 72, 80
Negēmael Novies	9, 10	zijn sunt	81, 90
Tienmael Decies	10	zijn sunt	[100]
Tienmael Decies	100	zijn sunt	[1000]

Andere dinghen van de Getallen, Maeten, en Gewichten sult ghy elders leeren inde Reecken-konst.

Alia de *numeris*, *mensúris* & *pon-deribus* dises pòstea alibi, in Arith-metica.

11. Wat is de Reecken-konst?
De konst van Reeckenen: een van de vrye Konsten.

11. Qvid est *Arithmetica?*
Ars numerandi: una ex libera-libus artibus.

12. Hoe veele vrye Konsten zijnder?
Men telt 'er seven/ in dese order.

12. Qvot sunt liberales Artes?
Septem numerant, hoc ordine.

1. Letter-konst/ Grammatica.
2. Vernuft-konst/ Dialectica.
3. Rede-konst/ Rhetorica.
4. Singh-konst/ Musica.
5. Reecken-konst/ Arithmetica.
6. Meet-konst / Geometría.
7. Sterre-konst / Astronomia.

(De his sunt vulgares versiculi:)

GRAM. loqvitur, DIA. vera docet, RHET. verba colórat.
MUS. canit, AR. numerat, GEO. ponderat, AST. colit astr[a].

13. Sullen wy dan dit alles leeren?
Alles / en veel meer: om dat God sijn Beelt gemaeckt heeft aller dingen begrijplijck.
End' overmits verscheyde dingen

13. *Omniane ista discemus?*
Omnia, & longè plura: qvia suam imaginem fecit omniu[m] pácem.
Et qvia varia obveniunt in vita,

in 't leven voor-komen / moet men geens dings onwetent zijn met schade.
...odt helpe ons!
...od helpt den neerstigen en biddenden.
...illen wy getallen soecken in saeken?
Geschiede: (want sy overal verstroeyt zijn.)
...ght my: Wat isser een?
...en is Godt / een werelt van hem geschapen.
...en yder mensch is een persoon:
...en is 't geschreven woort Gods / de Bybel.
...elcker dingen zijn twee?
...wee zijn des menschen deelen / lichaem ende ziele.
...wee Verbonden met de Menschen/het oude en het nieuwe.
...wee Tafelen des Wets.
...elcker dingen zijn drie?
...rie personen in der Godtheyt/de Vader/ Soon/ H. Geest.
...rie deelen des sichtbare werelts/ de Hemel/d' Aerde/de Zee.
...rie levens standē: de kercklijcke/ de Borgerlijcke/de Huyslijcke.
...nde drie Christen Hoogh-tyden ofte Feesten. Kerstijdt / Paesschen/ Pincxter.
...nde drie dingen die de Mensch altijt te betrachten heeft.

...melijck / ...die voor-...zijn. { 't Begaene quaet.
't Naegelatene goet.
De verloorene tijdt.

...drie ...egē-...r-...zijn. { Des levens kortheyt.
Des zaligh wordens swarigheyt.
Der gene die zaligh sullen worden kleyn getal.

...ndelijck ...die toe-...ende { De Doot.
Het Oordeel.
De Hemel ofte de Helle.

Welcker dingen zijnder vier?
Vier gewesten der Werelt:
...et Oosten/Zuyde/Westen/Noorden.

est ignorandum noxiē.

14. *Deus nos juvet!*
Deus juvat diligentes, & orantes.

15. *Volumus ne numeros quærere in rebus?*
Fiat: (sunt enim ubiqve sparsi.)

I. Dic mihi: *Qvid est unum?*
Unus est Deus, unus mundus ab ipso creatus.
Unus qvisqve homo est una persona:
Unum Dei Verbum scriptum, Biblia.

II. *Qvæ sunt duo?*
Duæ sunt Partes hominis, Corpus & Anima.
Duo Testamenta Dei cum hominibus, vetus & novum.
Duæ Tabulæ Legis.

III. *Qvæ sunt tria?*
Tres personæ in Deitate, Pater, Filius, Sanctus Spiritus
Tres partes visibilis mundi, Cœlum, Terra, Mare.
Tres vitæ status: Ecclesiasticus, Politicus, Oeconomicus.
Et tria festa Christianorum. Natalis Christi, Pascha, Pentecoste.

Et tria homini semper meditanda:

Nempe tria præterita. { Malum commissum;
Bonum omissum.
Tempus amissum.

Et tria præsentia. { Vitæ brevitas.
Salvandi difficultas.
Salvandorum paucitas

Deniqve tria futura. { Mors.
Judicium.
Cœlum aut Gehenna.

IV. *Qvæ sunt qvatuor?*
Qvatuor Plagæ Mundi:
Ortus, Auster, Occásus, Septentrio.

En vier getyden des Jaers :
De Lente/ de Somer/ de Herfst/ de Winter.

End' vier Euangelisten :
H. Matthæus / Marcus / Lucas / Johannes.

End' in de Hooge-schole vier Vermogenthedē (ofte hoge kunstē.)
De Wijs'heyt-liefde / de Genees-kunst /
De Rechts-geleertheyt / de Godsgeleertheyt.

En in de derde Werck-woort-buyginghe vier woorden die in de Gebieds-wijse de E. zijn verwerpende / aldus :
(Dic.) Segt uwe gebeden sonder ophouden : (Duc.) Voert een leven sonder schult :
(Fac.) Doet wijsligh u werck : (Fer.) Draegt geduldigh uwen last.

V. Welcker dingen zijnder vijf ?
Vijf Sinnen in een Dier :
't Gehoor/ 't Gesicht / de Smaeck/ de Reuck/ 't Gevoel.
Ende vijf vingeren in 's menschen handt :
De Duym /de Wijser/ de Middel-vinger/ de Ringh-vinger/ende Oor-vinger.
Ende vijf Boecken Mosis :
Der Geboort-boeck/der Upttocht-boeck / der Levit-boeck / der Tal-boeck/des Wets Weder-hael-boeck

VI. Welcker dingen zijnder ses ?
Ses Menschen getyden :
d'Onmondige kindsheyt/de Kindsstandt/ de Jeught / de Jongelinckschap / de Manlijcke Standt / de Ouderdom.

VII. Welcker dingen zijnder seven ?
Seven dwael-sterren in den Hemel : en seven daghen in de weecke.

De Maen/	Luna:	☽
Mercurius-sterre/	Mercurius:	☿
Venus-sterre/	Venus:	♀
De Sonne /	Sol:	☉
Martens-sterre/	Mars:	♂
Jovis-sterre/	Jupiter:	♃
Saturnus-sterre /	Saturnus:	♄

Et qvatuor partes anni.
Ver, Æstas, Autumnus, Hyems.

Et qvatuor Evangelistæ.
D. Matthæus, Marcus, Lucas, hannes.

Et in Academia qvatuor Facult (seu majores Artes :)
Philosophia, Medicina.
Juris prudentia, Theologia.

Et in tertia Conjugatione verb qvatuor verba, in Imperativo do E. abjicientia, sic :
DIC sine fine preces : Vacuam D crimine vitam :
FAC sapienter opus : FER pa ter onus.

V. Qvæ sunt qvinqve ?
Qvinqve Sensus in Animali.
Auditus, Visus, Gustúsqve, Olf Tactus.
Et qvinqve digiti in manu homin
Pollex, Index, Verpus, Annu & Auricularis.
Et qvinqve libri Mosis :
Genesis, Exodus, Leviticus, Nu Deuteronomium.

VI. Qvæ sunt sex ;
Sex ætates hominis :
Infantia, Pueritia, Adolescenti ventus, Virilitas, Senectus.

VII. Qvæ sunt septem?
Septem Planetæ in Cœlo : Septe dies in Septimana.

Son	dagh.	Dies	Solis,
Maen			Lunæ
Dings			Marti
Woens			Merc
Donder			Jovis
Vry			Vene
Sater			Satu

even won deren der Werelt (dat
is wonderlicke gebouwen) zijn
wel eer getelt.
De Egyptische Tooren-graven.
De Sonne-suyl in de haven van
Rhode.
De Baack-toorn.
De Muyren van Babylon.
De Tempel der Dianen tot
Ephesien.
Des Koninckx Mausoli Graf.
't Beelt vã Jupiter Olympius.
't Koninckl. huys vã Cyrus.
nde de seven Wijse van Griec-
ken-landt / met hare wijse
spreucken.
Solon : Niet te veel.
Chilo : De tonge loope niet 't ge-
moet te vooren /
Pittacus : Onderwijst / en leert
't beste.
Bias: Overpeynst/daer nae doet.
Periander : Den vlijt is niet on-
mooghlijck. (goet.
Cleobúlus : Mate is overal seer
Item : Houd anderen veel te goe-
de/ u selfs niet.
Thales : Kent u selven. Ende :
Een ding dat treflick is verkiest.
Welcker dingen zijnder acht?
cht hoecken in een Acht-hoeck.
Item acht Salighceden.
want Christus prijst salig/ Matt.
5:1.
e armen/de treurenden/ de sacht-
moedigen /
e hongerige en dorstige nae de ge-
rechtigheyt /
e barmhertigen/en reyn van her-
ten/ (den.
e vreetsame / en die onnoosel ly-
Welcker dingen zijndet negen?
egen Ciffferen een getal betepc-
kenende. 1/2/3/4/5/6/7/8/9/0.
Welcker dinghen zijnder tien?
ien Vingeren en Teenen aen bey-
de handen en voeten.
n tien Geboden Godts.
Welcke zijnder elve?
t is een ongeluckigh getal / en
wort in de dingen niet ghevon-
den/ 't zy dan dat gebreck aen-
gemerckt wort / als;

Septem miracula Mundi (id est, mira-
culosæ structuræ) fuérunt olim nu-
meratæ.
1. Ægyptiæ Pyramides.
2. Colossus Solis in Rhodo.

Pharia turris.
3. Muri Babylonii.
4. Templum Dianæ Ephesiæ.

5. Sepulchrum Regis Mausóli.
6. Simulacrum Jovis Olympii.
7. Regia Cyri.
Et septem Sapientes Græciæ, cum suis
sapienter dictis.

1. Ne qvid nimis.
2. Ne linqva præcurrat Mentem.

3. Doce, & disce meliora.

4. Cogita, deinde fac.
5. Industriæ nihil impossibile.

6. Modus ubiqve optimus.
Item: Ignosce aliis multa, tibi ni-
hil.
7. Nosce te ipsum. *Et:*
Unum præclarum elige.
VIII. Qvæ sunt Octo?
Octo anguli in Cubo.
Octo item beatitudines.
Christus enim pronunciat beatos, Matth.
5:1.
Pauperes, Lugentes, Mites,

Esurientes ac Sitientes Justitiam,

Misericordes, & Mundos corde,

Pacificos, & qvi Innocentes patiuntur.
IX. Qvæ sunt novem?
Novem Cifræ *numerum* significantes.

X. Qvæ sunt decem?
Decem digiti utriusqve manûs, & pe-
dis.
Et decem Præcepta Dei.
XI. Qvæ sunt undecim?
Infelix est numerus, non reperítur in
rebus, nisi cùm defectus notatur,
ut:

Elf

7

Elf Apostelen / Judas uytgeslo-
men.

Undecim Apostoli, demtô Judâ

XII. Welcker dingen zijnder twaelf?
Vele/want het een volle getal is/en
derhalven volkomen/als:
Twaelf Maenden in 't Jaer:
Twaelf Oud-Vaders:
Twaelf Apostelen:
Twaelf Artyckelen des Geloofs.
Wat meer?
Niets nu: genoegh voor d'eerste
Trap.
Ghy hebt een smaeck der geleert-
heyt.
Siet dan toe / dat ghy der Letter-
kunst bevlytight
Doch meer der Zeden /
Meest van al der Godsaligheyt.
Want de Godsaligheyt heeft de be-
lofte deses en des toekomenden
Levens. 1. Tim 4:8.
Als ghy in de deure der saecken/ en
Talen sult in-getreden zyn/sult
ghy meer hier van vinden.
Doch eer ghy gaet / bidt met my.

XII. Quæ sunt duodecim?
Plurima, est enim plenus numerus,
qve perfectus, ut;
Duodecim Menses Anni:
Duodecim Patriarchæ:
Duodecim Apostoli:
Duodecim Articuli Fidei.
Qvid amplius?
Nihil nunc: satis primo gradu.

Habes gustum eruditionis.

Vide igitur, ut studeas Literis.

Magis tamen Moribus;
Maximè Pietati.
Qvia pietas habet promissionem
& futuræ vitæ. 1. *Tim.* 4: 8.

Ingressus in Januam Rerum, & Li
rum; plura de his invenies.

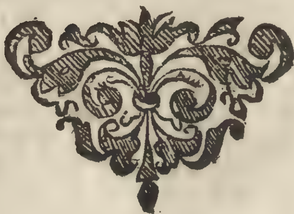
Antequam verò abeas, ora mecum

ONtfermt u onser, Jesu Christe, goe-
dertierene Salighmaker: geeft kennis-
se, geeft Godsaligheyt, geeft Saligheyt,
Gebenedijt van Eeuwigheyt, tot Eeu-
wigheyt, Amen.

MIserére nostri, Jesu Christe, be
Salvator: da Scientiam, da Piet
da Beatitudinem, Benedicte in
seculorum, Amen.

Parvis imbutus tentabit grandia tutus.

F I N I S.



front, (14),

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

gebonden [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]